RECOGNITIO LIBRORUM OMNIUM ROBERTI BELLARMINI S.R.E. CARDINALIS...

Roberto Bellarmino, Mario Marefosco

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
21 H
17 M

G.1 18

Bibl: S. Gen: Soc Jesu. Biblioth. com.

RECOGNITIO LIBRORVM OMNIVM ROBERTI BELLARMINI S. R. E. CARDINALIS AMPLISSIMI,

AB IPSO

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO AVCTORE EDITA.

ACCESSIT CORRECTORIVM ERRORVM, QVI TYPOGRAPHORVM NEGLIGENTIA in libros eiuſdem CARDINALIS editionis Venetæ irrepſerunt.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum gratia & priuilegio Caſ. Maieſt.

INGOLSTADII,

Ex Typographeo ADAMI SARTORII.

ANNO M. DCVIII.

RECOGNITIO LIBRORVM OMNIVM ROBERTI BELLARMINI S. R. E. CARDINALIS AB IPSO Auctore edita.

Præfatio ad lectorem.

SCRIPSI, Deo teſte, quod verum eſſe exiſtimaui, non gratiam hominum, vel propriam vtilitatem, ſed honorem Dei, & Eccleſiæ commodum reſpiciens. Neque in ſcriptis meis aliquid à diuinis literis, aut ſanctorum Patrum regulis alienum ſciens poſui. Quia tamen ſcriptum eſt, in multiloquio non deerit peccatum, *quod etiam de multa ſcriptione dici poſſe non dubito: Ego ipſe iam ſenex, & morti proximus, S. Auguſtinum imitatus libros meos recognoſcere, & diiudicare volui. Quod*

opus Deo adiuuante aggreſſus, nunc demum eodem adiuuante perfeci, & aliqua obſcurè dicta explicaui, quadam etiam nimis breuiter indicata, non paucis additis locupletaui, paucis denique, quæ minus placebant correctis, extremam manum omnibus libris à me conſcriptis impoſui. Precor autem Typographos omnes, ſi qui forte libros meos iterum excudere velint vt textum librorum non mutent, ſed hanc recognitionem, vel ad initium, vel ad finem operis addere non grauentur.

RECOGNITIO LIBRORVM DE VERBO DEI.

PRINCIPIVM operum meorũ ſunt libri de Verbo Dei, in quibus ea quę ſequuntur annotanda eſſe cenſui.

Lib. 1. cap. 3. in ipſo titulo ponitur D. Pauli pro B. Pauli. Ego enim nunquam probaui vocem, Diuus, vel Diua, cum de Sanctis agitur, tum quod eam vocem apud veteres latinos Patres non inueniam, tum quod apud Ethnicos Diui nomen, Diis tantum tribui ſoleat. Itaque vbicunque in libris meis lector inueniet,

niet, Diuum, ſciat vel mihi imprudenter exci-diſſe, vel quod ſępius accidit, me ſcripſiſſe Beatum. Sed Typographi vbi legerunt B. quod Beatum ſignificat, illud in D. mutarunt, & ſic ex Beato Diuum effecerunt.

Lib. 2. cap. 12. in vltimis verbis reſpondetur ad contradictionem, quæ videtur eſſe inter Micheam Prophetam, & Matthæum Euangeliſtam, quod verba Micheæ: *Et tu Bethlehem paruula es,* debeant legi cum interrogatione, & hoc modo non ſint contraria verbis Matthæi: *Et tu Bethlehem non minima es.* Sed hæc reſponſio, vt breuis, & expedita eſt, ſi probari poſsit: ita non eſt ſolida & firma, ſi probari non poſſit. Et quidem non ſatis video, vnde probari poſsit. Nam neque in codice Hebraico, neque in Chaldæo, neque in interpretatione LXX. Interpretum, neque in verſione S. Hieronymi vllum inuenitur ſignũ interrogationis apud Micheam. Quod autem alij dicunt à S. Matthæo fideliter relata fuiſſe verba ſacerdotum, & ſcribarum; ſed ab illis non fideliter fuiſſe relata verba Micheæ, incredibile mihi eſſe videtur. Nam neque veriſimile eſt, ſacerdotes & ſcribas, quos Herodes conuocauerat, non intellexiſſe verba ſatis aperta Micheæ; Neque vlla cauſa eſt, cur voluerint Prophetæ verba ſtudioſè corrumpere. Exiſtimo igitur S. Euange-

liſtam non verba Micheæ referre, ſed ſententiam adducere, atq; exponere voluiſſe. Quamuis autem Micheas dixerit, Bethlehem paruulam fuiſſe in millibus Iuda, id eſt, tam exiguam quoad numerum domorum, vt vix digna eſſet, quæ in millibus oppidorum Tribus Iuda numeraretur: tamen ipſe idem ſatis indicauit, eandem Bethlehem priuilegio natiuitatis Chriſti fuiſſe maximam, & dignam numerari inter principales Vrbes Iuda, cùm addidit, *ex te mihi egredietur qui regat populum meum Iſraël.* Ad hoc igitur priuilegium reſpexit ſanctus Mattheus, & non ad numerum domorum, vel frequentiam incolarum, & ideo ait, *non minima es in principibus Iuda:* & adiungit particulam, *enim*, dicens, *ex te enim mihi exiet Dux, qui regat populum meum Iſraël*, vt reddat rationem cur dixerit non eſſe minimam. Itaq; non negauit Mattheus, quod Micheas expreſſe poſuerat, ſed expreſsit quod ille obſcurè ſignificauerat. Nulla igitur diſcordia eſt inter Prophetam, & Euangeliſtam, cum ille minimam dixerit Bethlehem propter exiguum numerum domorum, iſte non minimam dixerit propter maximam gloriam Natiuitatis Chriſti.

Lib. 2. cap. 16. prope finem obiicitur exemplum quorundã populorum, qui linguis ſuis vulga-

vulgaribus ſacra celebrant;& reſpondetur eorum exemplum non eſſe magnifaciendũ cum ſint Hæretici, vel Schiſmatici. Non omnino approbo hanc ſolutionem. Nam ſunt etiam inter Ruthenos, & Armenos Catholici, vt etiam inter Syros ſunt Maronitę Catholici, qui tamen Diuina officia non celebrant gręcè, vel hebraicè, vel latinè. Dicendum igitur eſt, in iis Regionibus deſiiſſe plane vſum harum trium linguarum, vt nulli, aut pene nulli ſint, qui eas intelligant. Proinde neceſsitas ipſa cogit, vt Diuina officia aliqua alia lingua apud eos celebrentur, qualem neceſsitatem Germani, & Galli non patiuntur. Addendum eſt præterea apud eas nationes non eſſe omnino vulgarem linguam, qua Diuina officia celebrantur; ſed eſſe linguam aliam, quæ non magis intelligitur à plebe ipſarum nationum, quam intelligatur ab Italica plebe lingua latina. Certè quidem Maronitæ vulgo loquuntur Arabice iuxta morem totius Orientis, & tamen in ſacris vtuntur lingua Chaldaica. Quod idem de aliis nationibus dici poteſt. Nam ipſa lingua Arabica, & etiam Græca, & Syriaca, alia eſt Popularis, alia Erudita: & quemadmodum Græci vulgo vtuntur lingua Græca populari, in ſacris vero lingua Græca erudita, qua libri ſacri ſcripti ſunt: ſic etiam ipſi vtuntur in ſacris lin-

gua Arabica, vel Syrica, non vulgari, ſed erudita vtuntur.

Lib.3. cap.3. §. *De ipſa autem ſenſu literali.* Vbi dicitur in illo Matt.26. *Bibite ex hoc omnes.* illud, *omnes*, eſt ambiguum: neſcitur enim an omnes homines abſolutè ſignificet, an omnes fideles tantum, an omnes Apoſtolos.] Iſta verba non ſic accipienda ſunt, quaſi dicere voluerim abſolutè, dubium eſſe ſenſum huius loci Euangelici, ſed eſſe dubium, ſi ſola iſta verba Euangelij inſpiciantur, alioqui enim iam ſupra diximus ſenſum eſſe clariſsimum ex verbis Marci cap.14. qui addidit, *& biberunt ex eo omnes*, Apoſtoli videlicet. Proinde perperam colligunt Hæretici ex illis verbis, *Bibite ex hoc omnes*, teneri omnes fideles ad communicandum Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie.

Eodem lib. cap.5. §. *Octauum teſtimonium.* Vbi dicitur: *Porro Eccleſia non aliter loquitur, quàm per os Paſtorum, ac Doctorum, ac præcipuè in generali Concilio congregatorum.*] Hæc intelligo de Concilio, quod vel ſummum Pontificem habuerit præſentem, & præſidentem, vel ab eo confirmationem, atque approbationem meruerit obtinere.

Eodem libro cap.8. §. *Gregorius Nazianzenus.* citatur oratio Gregorij Nazianzeni ad ciues timore perculſos, & Imperatorem iraſcentem.

Sed

Sed animaduerti ex eadem oratione diligentius perlecta, non ad Imperatorem, ſed ad Prę-ſidem eſſe habitã. Fefellerat me nomen Principis à Billio Interprete in inſcriptione poſitum. Siquidem Principis nomine Imperator eo tempore intelligi ſolebat. Quamuis autem erratum ſit in nomine, non eſt erratum in re. Nam ex ſententia S. Gregorij aperte colligitur Principes terrenos, ſiue minores, ſiue maiores, ſiue etiam ſummos, quia ouiculæ Chriſti ſunt, ſubiectos eſſe Paſtoribus à Chriſto ouili ſuo præpoſitis, atque ab iis doctrinæ pabula percipere, non iis tradere debere.

Libro 4. cap. 3. §. *octauum eſt.* quod dixi, ſanctum Syluestrum auctorem fuiſſe conſecrationis altarium: debet intelligi de altari lapideo, & plena, atque ſolemni conſecratione. Nam ante Syluestri tempora, S. Dionyſius Areopagita lib. de Eccleſiaſtica Hierarchia cap. 5. p. 1. ſcripſit altaria oleo inungi debere, cum ab Epiſcopo conſecrantur.

Eodem lib. 4. cap. 4. §. *Quod autem ſcripturæ.* Vbi ſic legitur: *Non poteſt dici, quod ſinguli libri ſint ſufficientes; nam tunc falſum eſſet quod dicit Kemnitius*] id tantum ſignificare volui, non poſſe Kemnicium dicere, ſingulos libros ſufficientes eſſe, quia tunc falſum eſſet quod ipſe alibi dicit, ſibique ipſe nimis aperte contradiceret.

Eodem capite, §. *Præterea Eſdras.* Non probo, quod dixi, certum eſſe, periiſſe Epiſtolam Pauli ad Laodicenſes. Nam probabile quidem eſt Apoſtolum in Epiſtola ad Coloſſ. extrema, loqui de Epiſtola ſua ſcripta ad Laodicenſes, vt Anſelmus, & aliqui alij in Commentario eius loci docent. tamen non eſt omnino certum. quia S. Chryſoſtomus in commentario eius loci ſcribit, aliquos exiſtimaſſe Apoſtolum loqui de Epiſtola ſcripta à Laodicenſibus ad ipſum, non de Epiſtola ſcripta ad Laodicenſes ab ipſo. & ponderat verba græca, vbi legitur, *& eam, quæ eſt ex Laodicea*, non auté, *& ea quæ eſt ad Laodicenſes.* Verba latina ſunt ambigua; quod enim nos legimus: *& ea quæ Laodicenſium eſt*, poteſt ſignificare Epiſtolam ſcriptã ad Laodicenſes, & Epiſtolam ſcriptam à Laodicenſibus. Certius eſt Epiſtolam vnam ſcriptam ad Corinthios periiſſe, vt Anſelmus, Caietanus, & alij colligunt ex illis verbis 1. Cor. 5. *Scripſi vobis in Epiſtola*, &c.

RECOGNITIO LIBRORVM de Chriſto.

LIBRO I. cap. 3. in fine. conſulendus eſt S. Anſelmus in libro de Incarnatione, qui ex profeſſo diſputat aduerſus quendam, qui docuerat, Patrem, & Filium, & Spiri-

Spiritum ſanctum eſſe tres res ſeparatas, vt tres Angelos, vel tres animas.

Lib. 2. cap. 5. §. vltimo. Mirantur nonnulli cur Caluinum defenderim aduerſus ea, quæ illi Genebrardus obiecerat. Ego verè non Caluinum defendere volui, qui ſe indignum reddidit, qui à Catholicis defenderetur, & quem in omnibus meis ſcriptis in primis oppugno. Sed lectores admonui, in ea controuerſia, quæ eſt inter duos hæreticos, Valentinum Gentilem, & Ioannem Caluinum, non eſſe ita Caluinum accuſandum, vt Gentilis excuſari videatur, cum in ea re Gentilis, iſque ſolus errauerit. quod Genebrardus vir Catholicus & pius non aduertit, cum libros Gentilis in fonte fortaſſe non legerit.

Eodem lib. cap. 8. §. *Cæterum Catechiſmi.* quod ſcripſi haberi in Symbolo Apoſtolico Chriſtum eſſe vnicum Dominum noſtrum: verum quidem eſt, ſed etiam eſt verum, Chriſtum eſſe vnicum filium Dei. Recte enim annotauit Ruffinus in expoſitione ſymboli, vocem, *Vnicum*, quæ legitur in ſecundo articulo ſymboli: *Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum*, poſſe referri, tum ad filium, tum ad Dominum. Vere ſiquidem Ieſus Chriſtus eſt filius vnicus Dei, naturalis videlicet, cum cæteri ſint adoptiui: & vere eſt vnicus Dominus noſter,

noſter, principalis, & ſummus, cum cæteri ſint Domini minus principales. fateor tamen cõmuniorem lectionem apud Eccleſiaſticos eam eſſe, quæ vocem, *Vnicum*, refert ad filium; quam lectionem Ego quoque ſequutus ſum, tum in Catechiſmo, tum in Symboli explicatione Italica.

Lib.3. capite 2.§. vltimo. modum loquendi, quo dixi, naturam Diuinam, & humanam in Verbo ſubſiſtere, inueni in auctoribus non malis: tamen quia ſubſiſtere ad perſonam nõ ad naturam propriè pertinet: rectius cum S. Leone dixiſſem, naturam diuinam & humanam in vnam Verbi conueniſſe perſonam, vel cum S. Thoma 3.p.q.2.art.4. Verbi perſonam in natura diuina, & humana ſubſiſtere. Sic etiam non probo modum loquendi, quo dixi, naturam diuinam non eſſe natam, neque paſſam, ſed ſolum humanam: naſci enim, & pati, & ſimilia, quæ actionem, vel paſsionem ſignificant, ſuppoſitorum ſunt, non naturarum. Itaque magis proprie dixiſſem naturam diuinam non eſſe natam, neque paſſam, ſed Deum in natura humana natum ex Virgine, & paſſum in Cruce. quo modo ſanctus Petrus loquitur, cum ait, Chriſto igitur in carne paſſo, &c. 1. Petri 4.

Lib.4. cap. 16. §. *At probabile*. Re melius conſide-

ſiderata ſequendam eſſe exiſtimo ſententiam S. Thomæ, quæ eſt & aliorum Scholaſticorum in 3. ſent. diſt. 22. præſertim cum teſtimonium Eccleſiaſtici, & ſanctorum Patrum, qui videntur affirmare, Chriſtum deſcendiſſe ad loca omnia inferni, verificari poſsint, etiam ſi dicamus Chriſti animam non deſcendiſſe vltra limbum ſanctorum Patrum. nam ex eo loco potuit apparere omnibus ſpiritibus, qui in variis inferni locis degebant, & alios terrere, alios conſolari, prout expedire ipſi videbatur. Si enim diues ille Epulo ex loco damnatorum videre potuit Lazarum in ſinu Abrahæ, id eſt, in limbo Patrum commorantem, & cum ipſo Abraham ſermones miſcere: quanto facilius potuit Chriſtus ex eodem Abrahæ ſinu inſpicere omnes partes inferni, & ab omnibus ſpiritibus, ſiue purgatorij, ſiue gehennæ conſpici? Sic igitur penetrauit omnes inferiores partes, vſque ad ſedem magnæ illius mentis, quæ dicitur Diabolus, non ſubſtantiam animæ ſuæ in omnibus partibus conſtituendo, ſed ex limbo præſentem ſe, & conſpicuum omnibus partibus exhibendo.

RECO-

RECOGNITIO LIBRORVM *de ſummo Pontifice.*

LIB. 1. cap. 6. Dum hæc ſcripta recognoſcerem, anno videlicet 1606. forte accidit, vt quidã ſcriptor librum Italicum ederet, in quo, præter alia, probare conatus eſt, Epiſcopos S. Cypriani tempore à plebe iudicari conſueuiſſe, cuius contrarium in hoc ſexto capitulo nos docuimus. Adduxit autem locum S. Cypriani ex lib. 1. Epiſt. 4. vbi hæc habentur: *quando ipſa plebs maxime habeat poteſtatem, vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recuſandi.* Sed fallitur, nam in hoc loco non agitur de poteſtate iudicandi Epiſcopos electos, ſed de poteſtate admittendi, vel recuſandi, cum eliguntur, quando nondum Epiſcopi ſunt. Neque vult S. Cyprianus ad plebem ſpectare propriè electionem Epiſcoporum, ſed tantum conſentire in electionem præbendo teſtimonium de bona vita, & ſanctis moribus eligendorum; vel diſſentire præbendo teſtimoniũ de mala vita, & perditis moribus eorundẽ. Hæc enim ſunt verba eius poſt verba ſuperius recitata: *Quod,* inquit, *videmus de diuina auctoritate deſcendere, vt Sacerdos plebe præſente, ſub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio, ac teſtimonio comprobetur*: & infra:

infra: *Coram omni Synagoga iubet Deus conſtitui Sacerdotem, id eſt, inſtruit, & oſtendit ordinationes Sacerdotum tales, non niſi ſub populi aßiſtentis conſcientia fieri oportere, vt plebe præſente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio iuſta, & legitima quæ omnium ſuffragio, & iudicio fuerit examinata.*

Eodem lib. cap. 8. §. 2. Video me nimis obſcure eſſe loquutum, cum dixi: *Si enim Eccleſia regitur ab optimatibus, vt habet ſecundus error: certe Presbyteri non ſunt optimates: vel ſi Presbyteri ſunt optimates, Eccleſia non regitur ab optimatibus*, &c. Sic igitur explico quod eo loco ſcripſi. Caluinus duo docet, Eccleſiam regi à cœtu ſeniorum, quos optimates appellat; & Epiſcopos, & Presbyteros iure diuino pares eſſe: harum duarum ſententiarum alteram refello ex altera. Sic enim diſputo, Si Eccleſia regitur à cœtu ſeniorum, id eſt, ab optimatibus; vel in cœtu ſeniorum includuntur ſoli Epiſcopi, qui ſunt veri Eccleſiæ optimates, vel includuntur etiam presbyteri: ſi includuntur ſoli Epiſcopi, ſequitur presbyteros non eſſe pares Epiſcopis, neque eſſe optimates: & tunc refellitur ille Caluini error, quo Epiſcopos & presbyteros diuino iure pares faciebat. Si includuntur etiam presbyteri, ſequitur, Eccleſiam non regi à cœtu ſeniorum, ſiue ab optimatibus, qui

erat

erat alter error eiuſdem Caluini. Conſtat enim in Conciliis generalibus, in quibus de adminiſtratione totius Eccleſiæ agitur, & vbi leges, quibus Eccleſia regitur, feruntur, vel abrogantur, nunquam interfuiſſe presbyteros, cum auctoritate definiendi, niſi eſſent legati, & locum tenerent abſentium aliquorum Epiſcoporum. id quod non opus eſt aliter probare, quam ex actis Conciliorum, quæ adhuc extant.

Lib. 2. cap. 4. §. *In Concilio 5. act. 1.* Quod hoc loco vocamus Concilium quintum, ſequuti veteres tomos Conciliorum, id non eſt vere Cõcilium quintũ generale, ſed eſt Concilium quoddam particulare, quód ipſam quintam Synodum generalem præceſsit. de qua re vide quod ſcripſimus lib. 1. de Conciliis cap. 5. vbi diligentius Conciliorum hiſtoriam conſiderauimus.

Eodem lib. cap. 6. vbi explicatur quomodo ſit intelligendũ, quod ſcribit S. Ignatius Chriſtum baptizatum fuiſſe cum expleſſet tres annorum decades, cum tamen communis ſententia ſit Chriſtum baptizatum anno trigeſimo inchoato, non expleto: poſſet facilius reſponderi, ſi diceretur, tres annorum decades rectiſsime dici poſſe expletas, quando peruentum eſt ad annum trigeſimum, etiam ſi annus

ilic

ille non ſit finitus. Complementum enim triũ decadum, hoc ſolum requirit, vt poſsit in numero poni annus trigeſimus, ſiue completus, ſiue inchoatus. Quomodo loquitur ſanctus Lucas cum dicit cap.2.Euangelij. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer.* Significat enim peruentum eſſe numerando ad octauum diem, non autem expletum fuiſſe diem octauum. Sic etiam loquitur idem Lucas Act.2.dum ait: *Cum complerentur dies Pentecoſtes*; non enim ſignificat completum fuiſſe diem quinquageſimum, ſed inchoatum. Illo enim inchoato complebatur numerus quinquagenarius, quia dici poterat, hodie eſt dies quinquageſimus. Sic igitur completæ ſunt tres annorum decades, quando dici poteſt, iam agitur annus trigeſimus.

Eodem lib.cap.13.§.1. Vbi dicitur, *ex quibus nouem ita generalia fuerunt, vt in eis Græci, & Latini interfuerint*, vox illa, *nouem*, omitti potuiſſet. nam in Concilio 2.generali, nulli fuerunt Latini;& Synodus Conſtantinopolitana, quæ in cauſa Anthimi celebrata eſt, non fuit propriè generalis.

Eodem lib.cap.28.§.vltimo. Non ſine cauſa dixi, ſanctum Gregorium partim ex humilitate, partim ex neceſsitate ſe Imperatori Mauritio ſubieciſſe. Siquidem Mauritius Impera-

perator vſq; adeo tyrannice Romanam Eccleſiam premebat, vt ipſe S. Gregorius quamuis mitiſsimus eſſet, eum cum Diocletiano, & Nerone comparauerit. Sic enim loquitur in explicatione Pſal.101. qui eſt vnus ex pœnitentialibus: *Sunt*, inquit, *portæ inferi quadam poteſtates huius mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid deniq; iſte, qui hoc tempore Eccleſiam perſequitur, nunquid non omnes portæ inferi?* & paulo ante de eodem Imperatore loquens: *Contra Catholicam veritatem ſuæ furore tyrannidis efferatur: in tantum autem ſuæ temeritatem extendit vaſaniæ, vt caput omnium Eccleſiarũ Romanam Eccleſiam ſibi vendicet, & in Domina gentium terrenæ ius poteſtatis vſurpet.* Quare idem S. Gregorius lib.11. Epiſt.43. & 44. indict.6. ſcribens ad Phocam Mauritij ſucceſſorem, & ad Leontiam Auguſtam, deplorat iugum duriſsimum, quod longo tempore ſub Mauritio ferre coactus fuerat. Ex quo ſequitur, vt obedientia quam S. Gregorius Mauritio exhibebat, non debita fuerit, ſed coacta.

Eodem lib. cap.29. §. *Secundo dici poteſt*. Non probo, quod eo loco dixi cum Alberto Pighio S. Paulum appellaſſe ad Cæſarem, tanquam ad ſuum legitimum Principem. Nam ſi ratio exemptionis Eccleſiaſticorum eſt, quia ſunt miniſtri Chriſti, qui eſt Princeps Regum terræ, & Rex Regum, certè ſunt exempti de iure,

non

non ſolum à poteſtate principum Chriſtianorum, ſed etiam principum Ethnicorum. Permanendũ igitur eſt in prima ſolutione, quod Apoſtolus Paulus fuerit ſubiectus Cæſari de facto, non de iure, & appellauerit ad ipſum, nõ tamquam ad ſuperiorem ſuum, ſed tamquam ad ſuperiorem Præſidis Iudęæ, & Iudæorum, à quibus iniuriam patiebatur. Non enim potuit aliter liberare ſe ab iniuſto illo iudicio, & periculo iniuſtiſsimæ mortis, niſi recurrendo ad ipſorum Principem, & Iudicem. quod ipſe idem ſignificauit Act. 28. cùm ait: *Coactus ſum appellare Cæſarem.*

Eodem lib. & cap. §. *Ab Othone*: Sciendũ eſt, quod Otho nõ propria authoritate Ioannem Pontificem depoſuit, ſed auctoritate Concilij deponendum curauit. Quod Concilium in multis errauit, nec tam Concilium, quam Cõciliabulum fuit. & ideo paulò pòſt abrogatum. vide Card. Baronium tomo 10. annalium ad annum Domini 963.

Eodem lib. & cap. §. *Reſpondeo illud Gregorij.* Admiſi duos Canones ex Gratiano, diſt. 63. videlicet, can. Adrianus, & can. in Synodo. Sed Card. Baronius tomo 9. annaliũ, ad annũ Domini 774. Probat, hos Canones nõ videri legitimos, tum quod eos Gratianus non aliunde collegerit, niſi ex Chronico Sigeberti, qui

Põtificibus fuit infenſus, tum quod contrarium ex aliis auctoribus colligatur.

Eodem lib. cap. 31. §. *Secundum nomen.* Addi poteſt teſtimonium Tertulliani, qui in libro de pudicitia, in principio, Romanum Pontificem vocat Epiſcopum Epiſcoporum. qui titulus ſatis apertè docet Põtificis primatum ſemper in Eccleſia agnitum fuiſſe.

Libro 3. cap. 9. §. vltimo. Dixi de Antichriſto, *non apparebit, nec regnare incipiet niſi tribus annis cum dimidio ante mundi finem.* Quod ideo dixi, quia quod intercedet inter mortem Antichriſti, & finem mundi, tam erit modicũ, vt pro nihilo reputari poſsit. Alioqui enim nõ erã oblitus à nobis paulo ante demõſtratum eſſe, inter mortẽ Antichriſti, & finẽ mundi interceſſuros dies quadragintaquinq; ex cap. 12. Danielis.

Eodem lib. cap. 21. §. *Deniq; ſi ad ſanctos.* Vbi dicitur: *Omitto cæteros Patres, vereor enim ne ſi eos excutiamus, nullum inueniamus, qui non negauerit Ieſum eſſe Chriſtum.* Non loquimur abſolutè, ſed ex hypotheſi, videlicet ſi vera ſit Illyrici doctrina. non enim id nos affirmamus, quod eſſet omnino blaſphemum, ſed ex doctrina Illyrici hoc abſurdum ſequi dicimus.

Libro 4. cap. 2. §. *Quarta ſententia.* Vbi dicitur: *hæc eſt communiſsima opinio ferè omnium Catholicorũ.*) Rectius dictũ fuiſſet. *Hæc eſt cõmuniſsima ſenten-*

ſententia. Opinio enim incertitudinem habet, eam verò ſententiã certam eſſe credimus, atq; vt talem in ſequenti capite defendimus.

Eodem lib. & cap. §. vltim. Vbi dicimus ſententiã illorum, qui docent infallibilitatem iudicij nõ eſſe penes Papam, ſed penes Cõcilium generale, nõ eſſe plane hæreticam, ſed erroneã, & hæreſi proximam: Rectius dicemus, nos nõ audere eam ſententiam, plane hęreticam iudicare, quoniam qui ſententiam illam ſequuntur, neq; ab Eccleſia ipſi damnati; neque libri eorum prohibiti vnquam fuerunt. Videri tamen nobis ita manifeſtè erroneam, vt merito poſsit Eccleſiæ iudicio hæretica declarari.

Eodem lib. cap. 5. §. vltimo. Vbi diximus, quod ſi Papa præciperet vitium, aut prohiberet virtutem, Eccleſia teneretur credere virtutem eſſe malam, & vitium eſſe bonum: loquuti ſumus de actibus dubiis virtutum, aut vitiorum. nam ſi præciperet manifeſtum vitium, aut prohiberet manifeſtã virtutem, dicendum eſſet cum Petro, *obedire oportet magis Deo quam hominibus*. Loquimur enim de actibus virtutũ neceſſariis; alioqui enim nõ ignoramus, poſſe Pontificem iuſta de cauſa iubere, vt tali die nõ ieiunetur, tali loco diuina officia nõ celebrentur, & ſimilia. Neq; enim neceſſariũ eſt, omni die ieiunare, aut in omni loco diuina officia

celebrare: non poterit autem iubere, vt non colatur Deus, vt non diligatur proximus, & alia id genus.

Eodem lib. cap. 8. §. vltimo. Conceſsimus S. Marcellinum Idolis ſacrificaſſe. Sed nõ videtur id eſſe omnino certum. Siquidẽ S. Auguſtinus lib. de vnico baptiſmo cap. 16. ſcribit, id obiectum fuiſſe à Donatiſtis, ſed minimè probatũ, & addit S. Marcellinum innocentẽ fuiſſe, quod etiã confirmari videtur ex eo quod Euſebius nec in hiſtoria, neq; in Chronico, neque alij veteres huius rei meminerunt. imo Theodoretus lib. 1. cap. 3. laudat Marcellinum, quod pręclariſsime in perſecutione ſe geſſerit.

Eodem lib. cap. 10. §. *Reſpondeo ad primum*. Admonemus hoc loco, ſententiam Gelaſij, quicunque tandem is Gelaſius fuerit, in libro de duabus naturis Chriſti, quę videtur aſſerere in Sacramento Euchariſtiæ, ſubſtantiam panis adeſſe cum corpore Chriſti, explicatam eſſe à nobis lib. 2. de Euchariſtia cap. 27.

Eodem lib. cap. 14. §. vltimo. Indicauimus vno verbo, narrationem Volaterrani, quod Noruegi ex permiſsione Innocentij VIII. ſine vino ſacrificium Euchariſtiæ habuerint, videri falſam; ſed poſtea quo magis de hac cogitauimus, eo magis falſa, aut certè valde ſuſpecta falſitatis ea narratio nobis viſa eſt, tum quia

nemo

nemo alius eam rem prodidit, niſi ex ipſius Volaterrani auctoritate, tum quia nullũ extat eius rei veſtigiũ, tum quia non eſt verum tantã inopiã vini vnq̃ in Noruegia fuiſſe, vt ad ſacrificium deeſſe potuerit. tum deniq; quia verba Volaterrani ſecum ipſa pugnare videntur. Ait enim permiſſum fuiſſe Noruegis calicẽ ſine vino ſacrificare; quaſi calicem vacuum, aut aliquo alio liquore plenum ſacrificauerint.

Eodem lib. cap. 16. §. *Tertius locus.* Hoc loco breuiſsimè indicatũ eſt, ex illis verbis Ioan. 21. *Paſce oues meas*, colligi auctoritatem imperandi regio more, quia de hac re ſatis copioſè ſcriptum fuerat lib. 1. de Pontifice cap. 15. Itaque ſi cui locus hic obſcurus videatur, conſulat locum ſuperiorem citatum.

Eodem libro cap. 21. §. *Reſpondet Ioannes.* Vbi dicitur de S. Ioanne Chryſoſtomo, quod Hom. 83. in Matthęum alloquatur Presbyteros, cùm dicit: *Si Dux quiſpiam, ſi Conſul, ſi ipſe denique, qui diademate ornatur, indigne adeat, cohibe, & coërce.* Rectius dicemus, illis verbis alloquutum eſſe Diaconos, ſed parum refert.

Eodem lib. cap. 22. §. 2. Vbi dixi poteſtatem ordinis & poteſtatem iuriſdictionis internæ pertinere ad materiam de clauibus Eccleſię, & eam materiam eo loco non diſputari: non volui ſignificare, poteſtatem iuriſdictionis exte-

rioris, de qua eo loco diſputabatur, non pertinere ad claues Eccleſiæ. Sed hoc ſolum dicere volui, poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis interioris, tractandã eſſe in libris de Sacramentis, vbi tractatur integra materia, de clauibus: nam in libris de ſummo Pontifice non ſusceperam diſputationem de clauibus in genere, ſed ſolum de poteſtate iuriſdictionis externæ, ſeu forenſi ſummi Pontificis.

Libro 5. cap. 2. §. vltimo. Quod attinet ad Bullam Alexandri VI. de diuiſione orbis nuper inuenti, & debellatione Indorũ Occidentalium, cum ea ſcriberem, Bullam non viderã, & ideo ſequutus ſum doctrinam Cardinalis Caietani in 2. 2. q. 66. art. 8. Franciſci Victoriæ in 2. relectione de iure belli, & Dominici à Soto in quartum ſententiarum d. 5. q. vnica, art. 10. ad 5. Argumentum, tum propter eorum rationes, tum quia Caietanus vixit tempore Alexandri VI. & ei ſuperuixit. proinde facilè ſcire potuit, quid ſibi voluerit Alexander Pontifex, cum Orbem recens inuentum diuiſit.

Eodem libro cap. 3. §. *Item ſi Papa.* Quod dixi, id eſſe Epiſcopum in Eccleſia particulari, quod eſt Papa in vniuerſali; ita accipiendum eſt, vt ſicut Papa eſt verus Paſtor & Princeps Eccleſiæ vniuerſæ: ita ſit Epiſcopus

pus verus Paſtor & Princeps Eccleſiæ particularis, non Vicarius, aut adminiſtrator ad certum aliquod tempus, alioqui enim non ignoramus, neque negamus cum maiori poteſtate præeſſe Papam Eccleſiæ vniuerſæ, quam præſit Epiſcopus Eccleſiæ ſuæ.

Eodem lib. cap. 4. §. 1. Diſtinctio illa de iuriſdictione temporali ſummi Pontificis directè, vel indirectè; non ſolum habetur apud auctores ibi citatos, ſed etiam apud gloſſam in cap. nouit. de Iudiciis §. de feudo. quam etiam ſequitur Innocentius IV. ibidem, vbi dicitur, Papam non iudicare de feudo directè, ſecus indirectè ratione peccati. Intelligimus autem per iuriſdictionem indirecte, iuriſdictionem quam ſummus Pontifex habet ſuper temporalia in ordine ad ſpiritualia. quæ ſpiritualia propriè, & per ſe reſpicit eius iuriſdictio, vt declaramus cap. 6.

Lib. 5. cap. 4. §. *Ceterum hoc etiam*. De regno Chriſti ſcripſi, quę vera eſſe credidi, atq; etiam nunc credo. Sed quia dum hæc recognoſcerem, acriter de hac re inter ſcriptores diſceptabatur, operæ pretium eſſe duxi paulò clarius, & fuſius meam ſententiam aperire. Igitur cauendum eſſe cenſeo piis hominibus, ne ſic regnum Chriſti temporale defendant, vt veram eius paupertatem negare videantur,

atque eo modo ingrati ſint magnæ illi gratiæ, de qua dicit Apoſtolus ad Corinthios: *Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui propter nos egenus factus eſt, cum eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſetis.* 2. Cor. 8. Et contra ne ſic paupertatem Chriſti propugnent, vt verum eius Regnum oppugnent, & eo modo deſinant in ipſius Regno partem habere. In Scripturis ſanctis Chriſti Regnum euidentiſsime prædicatur, neque vnum tantum ſed tria. Primum & proprium Chriſti Regnum eſt illud de quo loquitur Angelus ad Virginem Luc. 1. *Dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis.* quæ verba videntur deſumpta, ex cap. 9. Iſaiæ, vbi dicitur, *ſuper ſolium Dauid & ſuper Regnum eius ſedebit, vt corroboret illud, & confirmet in iuſtitia, & iudicio à modo, & vſq; in ſempiternum.* quibus locis conformia ſunt multa alia, vt illud Pſalm. 2. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius.* Et Pſal. 131. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam, &c.* Et Dani. 9. *In diebus regnorum illorum ſuſcitabit Deus regnũ, &c.* Et Zach. 9. *Ecce Rex tuus veniet tibi, &c.* Et Mich. 5. *Et tu Bethlehem Efrata paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël.* Et Hierem. 23. *Suſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit Rex & ſapiens erit, etc.* Et Ezech. 37. *Et faciam*

*eos in gentem vnam, in terra, in montibus Iſraël, &
Rex vnus erit omnibus imperans, &c.* Hoc autem Regnũ proprium Meſsiæ, non temporale, ſed ſpirituale futurum fuiſſe, præter Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, & Bernardum, qui paulo poſt citabuntur, docent duo interpretes ſcripturarum accuratiſsimi, Cornelius Ianſenius, & Adamus Sasbout. ille, Ianſenius videlicet, ſic ſcribit in cap.3. concordiæ, explicans verba Euangelij, Lucæ 1. *Dicitur,* inquit, *Regnum Meßiæ ſedes, & Regnum Dauid, non quod temporale eſſet, ſenſibile, & terrenum, ſed quod in Regno Dauidis adumbratum fuit. Et Dauidi in proprio ſemine promiſſum ſub typo Regni eius. Ita & domus Iacob hîc non poteſt accipi pro familia Iacob carnali, ſed pro ſpirituali, quæ eſt omnium fidelium congregatio.*

Adamus Sasbout in commentario cap.9. Iſaiæ, declarans illud; *ſuper ſolium Dauid, & ſuper Regnum eius ſedebit. Ad hæc verba,* inquit, *alludit Angelus Gabriel apud Lucam, vbi ait. Dabit ei Dominus ſedem Dauid patris eius. Et quemadmodum locum illum apud Lucam male intelligunt illi, qui millenarij dicuntur, putantes Chriſtum in terra mille annos regnaturum: ſic Iudæi præſentem locum interpretantur de Regno corporeo, quale eſt Regnum Principum huius mundi; cum apertiſſimæ ſcripturæ ſint in Teſtamento veteri, teſtantes Regnum Chriſti huiuſmodi non futurum. Dicitur enim apud Zachariam 9. & ipſe erit pau-*

per, &c Dicitur autem Chriſtus ſuper ſolium Dauid ſedere, & Regnum eius non habiturum finem, quoniam in Eccleſia, & populo fideli, cuius typus erat Regnum Dauid, ipſe dominium tenet, & imperium à modo vſque in ſempiternum hæc ille. & confirmantur hęc omnia ex Euangelio, & Epiſtolis B. Pauli. Nam Princeps cum quo pugnauit Chriſtus, vt Regnum ſibi acquireret, non fuit Herodes, aut Cæſar, ſed Diabolus. & ſicut Diabolus Princeps erat huius mundi, quia inuiſibiliter regnabat in cordibus hominum per infidelitatem, & inobedientiam: ſic Diabolo per Chriſtum ſuperato, & triumphato, cœpit Chriſtus regnare in cordibus fidelium per fidem, & obedientiam mandatorum Dei. Luc. 11. *Si in digito Dei eiicio dæmonia, profecto peruenit in vos Regnum Dei. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſſidet: ſi autem fortior eo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa eius arma auferet in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet.* Et clarius Ioan. 12. *Nunc iudicium eſt mundi, nunc Princeps huius mundi eiicietur foras. & ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Et Coloſſ. 1. *Qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in Regnum filij dilectionis ſuæ.* Et cap. 2 *Et expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter, palam, triumphans illos in ſemetipſo.* De qua re S. Auguſtinus tract. in Pſal. 54. *Attende gloriam Crucis ipſius:*

Iam

Iam in fronte Regum Crux illa fixa eſt, cui inimici inſultauerunt. Effectus probauit virtutem. domuit orbem, non ferro, ſed ligno. Et S. Leo ſerm. 8. de paſsione Domini. *O admirabilis potentia Crucis, ô ineffabilis gloria paſsionis, in qua, & tribunal Domini, & iudiciū mundi & poteſtas eſt crucifixi.* Nec ſine magno myſterio in titulo Crucis, ſcriptum fuit literis, Hebraicis, Græcis, & Latinis *Rex Iudæorum*, vt totus mundus agnoſceret Chriſtum per paſſionem ſuam de Diabolo triumphaſſe, & Regnum ſibi peperiſſe. Quamuis autem hoc Regnum propriè ſpirituale ſit, & per fidem ad illud pertinere incipiamus, tamen negari non poteſt, quin etiam ad temporalia ſe extendat, quatenus ad ſpiritualia ordinantur, vt omnes Theologi confitentur. Neque hoc Regnum veræ paupertati Chriſti repugnat, quia aliud eſt habere poteſtatem diſponendi de temporalibus in ordine ad ſpiritualia, aliud habere proprietatem, & dominium particulare rerum temporalium. Prælati enim Eccleſiaſtici, ac præſertim ij, qui ſunt Prępoſiti ordinum Religioſorum, habent poteſtatem diſponendi de rebus temporalibus ſuæ Eccleſię, vel Religionis, & tamen non habent dominium, vel proprietatem rerum temporalium. Sic igitur Chriſtus, vt Rex Eccleſiæ, diſponere potuit de temporalibus rebus Eccleſiæ, imo etiam de

rebus

rebus totius mundi, & tamen vere dicere potuit, *filius hominis non habet, vbi caput ſuum reclinet.* Luc.9. & verbo & exemplo docuit ſtatum Religioſæ vitæ, quæ abdicat omne dominium in particulari, vt definierunt ſummi Pontifices, Nicolaus IV. Clemens V. & Ioannes XXII. qui Ioannes definiuit quidem in extrauaganti, *Quia quorundam*, Chriſtum habuiſſe dominium in communi cum Apoſtolis earum pecuniarum, quas ex eleemoſynis collectas in loculis Iudas ferebat: ſed admiſit Chriſtum vere fuiſſe pauperem, vt ſunt omnes veri Religioſi, ſiue habeant dominium in communi, ſiue non habeant.

Alterum Chriſti Regnum eſt Regnum diuinum vniuerſale, quod Chriſto conuenit, ratione vnionis hypoſtaticę, ſed recte Caietanus admonet in Commentario primi capitis Epiſtolæ ad Hebræos, hoc dominium conuenire Chriſto homini, ratione diuinæ filiationis, non ratione humanæ. ille enim homo Chriſtus, quia vere eſt filius Dei naturalis, eſt hæres vniuerſorum ſine vlla exceptione. quamuis autē Chriſtus non habeat ex humana filiatione dominium vniuerſale, habet tamen Chriſti humanitas ex donatione Patris, ratione hypoſtaticę vnionis, dominium quoddam vniuerſale, ſimile dominio diuino, quod non tollit

domi-

dominia particularia, ſed ea conſeruat, & in hoc dominio fundatur ius illud, quo potuiſſet Chriſtus, ſi voluiſſet, regna omnia ſibi aſſumere, vt etiam in libro noſtro diximus. De hoc Regno intelligimus illa verba Matth.11. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo.* Et Ioan.13. *Omnia dedit ei Pater in manus.* Et Ioan.18. *Omnia tua mea ſunt. & ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis.* Et Hebr.1. *Quem conſtituit hæredem vniuerſorũ.* Et Apoc.3. *Habet in veſtimento & in femore ſuo ſcriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium.* Hoc Regnum accepit Chriſtus ab initio cõceptionis: & eſt illi commune cum Patre, ſed non poteſt communicari cum vlla pura creatura, neque repugnat veræ paupertati, quam Chriſtus elegit, pro tempore mortalitatis ſuæ. nam ipſe idem Chriſtus homo ratione dominij vniuerſalis ditiſsimus erat, ratione particularis, pauperrimus. Ipſe idem vere in propria venit, vt dicitur Ioan.1. quia Domini eſt terra, & plenitudo eius. & ſimul verè non erat ei locus in diuerſorio, vt dicitur Luc.2. & in alieno natus eſt vt dicit Gregorius hom.8. in Euangelia, neq; enim priuare voluit vllum hominem dominio rerum ſuarum. Neque Regnum hoc temporale dici poteſt, quale eſt Regnum huius mundi, nam neque opibus, neque militibus, neque armis, neque arcibus, neque aliis eiuſ-

modi

modi præſidiis indiget, ſine quibus Regna temporalia conſeruari non poſſunt: neq; tollit hoc Regnum Regna hominum, qui iuſtè illa poſsident, ſed illis præeſt poteſtate quadam altiore, & ſublimiore, quam ſit poteſtas vllius Regis, aut Monarchę temporalis. Et potuiſſet quidem Chriſtus ex hac poteſtate ſua eminentiſsima priuare Regnis temporalibus quoſcunque Reges terræ, neque feciſſet illis iniuriam, ſi hoc feciſſet: ſed maluit Regna temporalia iis dimittere, qui ea poſsidebant, vt humilitatis, & paupertatis, patientiæ, & obedientiæ exemplum daret.

Tertium Regnum, eſt Regnũ gloriæ, quod in perfecta corporis, & animæ beatitudine, & felicitate conſiſtit, ex qua ſequitur exemptio, & libertas ab omni ſubiectione creaturarũ, & poteſtas, ſeu poteſtatis exequutio ſuper omnes creaturas. Hoc Regnum adeptus eſt Chriſtus in ipſa reſurrectione, & aſcenſione, quamuis ei deſtinatum fuiſſet ab initio conceptionis. Sicut enim Dauid, qui figura Chriſti fuit, in pueritia Rex inunctus eſt à Samuele, & tamen Regni poſſeſsionem, non niſi poſt multos labores, & dolores obtinuit: ſic etiam Chriſtus ab initio conceptionis Dominus gloriæ eſſe cœpit: ſed tamen oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Luc. vlt. De hoc

Regno

Regno dicitur Luc.19. *homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere ſibi Regnum, & reuerti.* Vbi apertè loquitur de Paſsione ſua, per quam abiturus erat accipere ſibi Regnū gloriæ cœleſtis, & reuerſurus tandem in die Iudicij. De hoc etiam dicitur Marci 9. *Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem donec videant Regnum Dei in virtute veniens.* & paulò pòſt deſcribitur transfiguratio Domini, per quam viderūt tres Apoſtoli gloriam claritatis Chriſti, quam Regnum Dei paulò antè nominauerat. De hoc quoque Regno intelligitur illud Lucæ 22. *Non bibam de generatione vitis, donec Regnum Dei veniat.* Et Luc.23. *Memento mei dum veneris in Regnum tuum.* de hoc Regno intelligimus illud Matth.vlt. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.* Nam tunc demum datum eſt Chriſto homini, vt non amplius ſubiectus eſſet vlli creaturæ, non ſolum de iure, quomodo nunquam fuit, ſed neque de facto, id eſt, neque hominibus, neque fami, neque ſiti, neque laboribus, aut doloribus, aut ipſi morti: ſed contra omnibus omnino dominaretur: *In hoc,* inquit Apoſtolus Rom.4. *Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, vt viuorum, & mortuorum dominaretur.*

De hoc etiam dicitur Danielis 7. *Aſpiciebam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli, quaſi filius*

 homi-

hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem & Regnum. & omnes populi, tribus, & linguæ ei ſeruient. poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & Regnum eius quod non corrumpetur. Et B. Petrus cap. 3. prioris Epiſtolę dicit de Chriſto. *Profectus in cœlum, ſubiectis ſibi Angelis, poteſtatibus, & virtutibus.* Et in Epiſtola 2. capit. 1. *Sic enim abundanter miniſtrabitur vobis introitus in æternum Regnum Domini noſtri & Saluatoris Ieſu Chriſti.* Et B. Paulus Philipp. 2. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu, omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Et beatus Ioannes cap. 1. Apocalyp.. *Primogenitus mortuorum, & princeps Regum terræ.* Hoc Regnum nunc eſt inuiſibile, & ſola fide percipitur, ſed in die Iudicij viſibile fiet, vt ipſe Dominus ait Matth. 26. *A modo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.* De quo etiam Apoſtolus dicit. 2. Tim. 4. *Teſtificor coram Deo, & Chriſto Ieſu, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos, & per aduentum ipſius, & Regnum eius.* Hoc Regnum communicabitur à Chriſto ſuis electis, vt dicit Apoſtolus Phil. 3. *Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Et Rom. 8. *Nam expectatio creaturæ*

reuelationem filiorum Dei expectat. Et Coloſ.3.*Cùm apparuerit Chriſtus vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.* Et B.Ioannes Apocal.3. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo.* Et clarius Matth.19. *In regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis, & vos ſuper ſedes duodecim iudicãtes duodecim tribus Iſraël.* De hoc Regno non oportet quærere, an repugnet paupertati Chriſti, quia paupertas illa non erat duratura, niſi pro tempore mortalitatis. Neque dici poteſt hoc Regnũ temporale, cum ſit alterius rationis, & longè eminentius omni Regno temporali, & tandẽ in die Iudicij, vt prædixit Dan. ca.2. conſumere, & deſtruere debet omnia Regna temporalia, & ipſum in æternum permanere. Sunt igitur tria Chriſti Regna, vnũ proprium ipſius, alterum commune cum Patre, tertium commune cum electis. Illud primum incipit à Prædicatione, ſecundum à Conceptione, tertium à Reſurrectione.

Pręter iſta Regna, quartum Regnum, quod propriè temporale dici debet, qualia ſunt Regna principum terrenorum, nos quidem in Scripturis, & in Patribus non inuenimus; imo exiſtimamus repugnare Chriſti paupertati, & ſapere errorem Iudæorum, & Hęreticorũ, quo nomine refutatur ab Adriano Fino in flagello Iudæorum, & Adamo Sasbout in c.9. Iſaiæ,

Auguſtino de Ancona de poteſtate Eccleſiæ q.1. art.9. & fuſiſsimè à Thoma Valdenſi lib.2. doctrinalis fidei antiquæ. At, inquies, Chriſtus figuratus fuit per Moſem, & per Melchiſedech, vt Apoſtolus docet ad Hebr.3. & 7. proinde nõ debuit habere minorem poteſtatẽ, quam habuerint, Moſes, & Melchiſedech: ſed illi fuerũt ſimul Pontifices, & Reges temporales: igitur Chriſtus etiam debuit ſimul eſſe Põtifex ſummus, & Rex maximus temporalis. Reſpondeo, Chriſtum ob hoc ipſum, quod figuratus fuit per Moſem, & Melchiſedech, non debuiſſe eſſe Regem temporalem, vt illi fuerũt, ſed Regem altioris ordinis. nã figura ſemper eſt inferior, & imperfectior figurato, & hoc manifeſtum eſt ex figura ſacerdotij. Moſes enim ſacrificabat oues & boues: Chriſtus autem ſacrificauit ſe ipſum Agnum rationalem; & diuinum: Melchiſedech obtulit panem & vinum, Chriſtus obtulit corpus & ſanguinẽ ſuum. Sicut igitur ſacerdotium Chriſti fuit longè ſublimius ſacerdotio Moſis, & Melchiſedechi: ſic etiam Regnum Chriſti debuit eſſe multò excellentius, id eſt, non temporale, vt illorum, ſed ęternum, ſpirituale, & cœleſte. nam etiam Regnum Dauidis fuit figura Regni Chriſti, & tamen Patres apertè dicunt Chriſtum non regnaſſe in Hieruſalem terrena, vbi regnauit Dauid, ſed in Hieru-

Hieruſalem ſpirituali, quæ eſt Eccleſia. Quod autem Chriſtus non habuerit Regnum temporale, non fuit in cauſa, quia non potuerit illud habere: ſed, quia indignum erat Chriſto, qui eſt Rex Angelorum, vt fieret quaſi vnus de Regibus terræ, & ſederet ad iudicandas lites terrenas, vt ſederunt Moſes, Melchiſedech, & Dauid. Quod ſi ij, qui Regnũ temporale Chriſto tribuunt, per Regnum temporale, nihil aliud intelligant, niſi dominium vniuerſale, quod non tollit particularia, & eminentem poteſtatem diſponendi de rebus temporalibus, in ſententia conuenimus, & ſolum de verbis diſceptamus. Et ego quidem libros veterum Patrum ea qua potui diligentia, euolui, & legi nõ raro Patres negantes Chriſti Regnum temporale, aut terrenum; affirmantes autem idipſum non legi. placuit autem aliquot teſtimonia hîc adſcribere.

Egeſippus apud Euſebium in Eccleſ. hiſt. ex verſione Ruffini lib. 3. cap. 20. ſcribit à Domitiano interrogatos affines Chriſti, quale eſſet ipſius Chriſti Regnum, ita reſpondiſſe: *Reſponderunt,* inquit, *quod non huius mundi Regnum, neque huius terræ ei deſignetur imperium: ſed quia cæleſte ei Regnum per Angelorum miniſteria in conſummatione ſeculi præparetur, quando ſcilicet aduentans in gloria de viuis, & mortuis iudicabit.*

S.Irenæus lib.4.cap.37.deſcribens viſionem Heliæ, & accommodans ad Regnum Chriſti, ſic ait: *Oſtendebatur autem, & Regni eius mitis, & pacifica requietio. poſt enim Spiritum, qui conterit montes, & poſt terræmotum, & ignem, tranquilla, & pacifica Regni eius, adueniunt tempora, in quibus cum omni tranquillitate ſpiritus Dei viuificat, & auget hominem.* hęc ille, qui ſatis apertè deſcribit Regnum ſpirituale in quo Chriſtus per ſpiritum gratię regnat in cordibus.

Tertullianus in lib.aduerſus Iudæos cap.de Natiuitate Chriſti, exponit verba Iſaię, qui per Cyrum intelligit Chriſtum vbiq; regnaturum. *In omnibus locis,* inquit, *Chriſti nomen regnat, vtpote ante quem omnium ciuitatum portæ ſunt apertæ, & cui nullæ ſunt clauſæ. quanquam & iſta ſpiritualiter ſunt intelligenda, quo præcordia ſingulorum variis modis à Diabolo obſeſſa, fide Chriſti ſint reſerata: attamen perſpicuè ſunt adimpleta, vtpote in quibus omnibus locis populus nominis Chriſti habitat. quis enim omnibus regnare potuiſſet, niſi filius Dei, qui omnibus in æternum regnaturus nunciabatur?* Similia vide capite ſequenti, quod eſt de Regno Chriſti æterno.

S.Cyprianus in 2.libro aduerſus Iudæos, ſequutus Tertullianum, multa ſcribit de Regno Chriſti, ſed potiſsimũ loquitur de Regno glorioſo, quod accepit pòſt Reſurrectionem. ſic enim loquitur cap.26. *Quod cum reſurrexiſſet, acciperet*

ciperet à Patre omnem poteſtatem, at poteſtas eius æterna ſit apud Danielem. Videbam in viſu nocte, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominũ veniens, venit vſque ad veterem dierum, & ſtetit in conſpectu eius; & qui aſsiſtebant ei obtulerunt eum, & data eſt ei poteſtas regia, & omnes Reges terræ per genus, & omnis claritas ſeruiens ei: & poteſtas eius æterna, quæ non auferetur, & Regnum eius non corrumpetur. Et c.28. iterum probat Chriſtum in ęternum regnaturum, multis teſtimoniis, & nuſquam meminit Regni temporalis, ſeu contra potius allegat verba Domini Ioan. 18. *Regnum meum non eſt de hoc ſeculo.*

Euſebius Cæſarienſis lib. 7. de demonſtratione Euangelica de Regno Chriſti ſic loquitur: *Vbi vero Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus, qui de ſemine Dauid ortus eſt, in totum orbem Rex denunciatus eſt, tanquam ea quæ de terra, & ruina inſtaurata ſit ipſa illa ſedes Dauid, per diuinum Saluatoris noſtri Regnum, erecta eſt, & permanebit in æternũ, veluti ſol in conſpectu Dei, illius lucis radiis, quam doctrina illius præſefert, totum orbem terrarum illuſtrans.* hæc ille, qui apertiſsimè demonſtrat Chriſti Regnum eſſe ſpirituale, & cœleſte. dicit enim ſedem Dauid fuiſſe euerſam, & regnum deſtructum: ſed per Chriſtum inſtauratam eſſe ſedem illã Dauid, & Regnum eius renouatum. certum autem eſt non fuiſſe inſtauratum Regnum temporale Dauidis, ſed illud quod eo figura-

figurabatur. Idem patet ex eo, quod Euſebius hoc Chriſti nouum Regnum diuinum appellat: item quia dicit per doctrinam Chriſti, quę in toto orbe fulget, hoc Regnũ vbiq; dilatari.

Hilarius in Pſal. 2. exponens illa verba: *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper montẽ ſanctum eius*, ſic ait: *Non ſuper illum vtique terrenæ ciuitatis montem, complorata ſcilicet, & homicidæ & parricidæ Hieruſalem, ſed Hieruſalem eius, quæ in cœlis eſt, quæ eſt mater noſtra, quæ ciuitas magni Regis eſt.*

Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi 13. Regnum Chriſti glorioſum docet, neq; de temporali vnquam meminit: *Regnat*, inquit, *Chriſtus in ſecula, qui iudicat viuos, & mortuos, qui pro viuis & mortuis mortuus eſt, vt Paulus dicit.*

S. Ambroſius li. 3. in Lucam non longe à fine tractat quæſtionem, quomodo apud Lucam legatur Chriſtus habiturus ſedẽ Dauid patris eius, cùm apud Hieremiam dicatur, nullũ de ſemine Dauid poſt Iechoniam ſeſſurum in illa ſede: & concludit Prophetam loqui de Regno temporali, Euangeliſtam de regno ſpirituali: *Ipſum*, inquit, *Regem ſecundum honorem ſeculi non accepimus Chriſtum.* Et infrà: *Quod regnauit Chriſtus, non contra prophetiam eſt, non enim ſeculi honore regnauit, nec in Iechoniæ ſedibus ſedit. & ibidem regnare ſe dixit, qui non regnauit in terris.*

S. Epiphanius hæreſi 29. quæ eſt Nazaræorum,

rum, quærit quomodo impletum ſit, quod dicitur in Pſal. 131. *de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Qua ratione,* inquit, *ſuper ſedem Dauid non ſedit? Venerunt, inquit Euangelium, vt vngerent eum Regem, quo cognito ſeceſsit, &c. qua ratione carnaliter impletum nō eſt in Saluatore, vt ſedeat ſuper thronum Dauid.* & paulò pòſt, *Thronus igitur Dauid, & regia ſedes eius, eſt ſacerdotium in ſancta Eccleſia, quam dignitatem regiam, ſimulq; Pontificiam ſimul coniunctim largitus eſt Dominus ſanctæ Eccleſiæ translato in ipſam throno Dauid non deficiente in æternum.* hæc ille, qui per Regiam dignitatem, cum ſacerdotio coniunctam, non intelligit Regnum aliquod temporale, ſed poteſtatem Eccleſiaſticam, quæ non conſiſtit ſolum in officio ſacerdotali ſacrificandi, & orandi, ſed etiam in vera iuriſdictione gubernandi, & regendi fideles ſecundum leges Euangelij. Ideo enim Pontifices noſtri dicuntur etiam Paſtores, & Doctores. & vt ſæpe retulimus, Gregorius Nazianzenus in oratione ad Populum timore perculſum, & Præſidem iraſcentem, dicit: *Imperamus & nos, addo etiam imperio altiore & ſublimiore, &c.*

Nam Epiphanius ſequitur Euſebium, & alios, qui docuerunt, Regnum Dauid fuiſſe typum Regni Chriſti ſpiritualis, quo regnat in Eccleſia, cuius Regni participes ſunt omnes Epiſcopi, ſed præcipuè ſummus Pontifex, qui

in vniuerſam Eccleſiam poteſtatem habet. Satis enim clarè dixit antea idem Epiphanius, Chriſtũ nõ ſediſſe carnaliter in throno Dauid.

S. Hieronymus lib. 4. in Hieremiam, exponens verba capitis 22. *Non ſedebit*, inquit, *ſuper thronum Dauid vir, & homo, ſed ſedebit Deus, Regnumq; eius non erit terrenum, & breue, vt fuit Dauid, ſed perpetuum, & cœleſte, dicente ſcriptura, regnabit ſuper domum Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis.* Vbi S. Hieronymus ſoluit quæſtionem de contradictione, quæ videtur eſſe, inter Hieremiam, & Lucam, eo modo quo Ambroſius, & alij Patres, videlicet, quod Propheta, qui dicit neminem poſt Iechoniam ex ſtirpe Dauid ſeſſurum in throno Dauid, loquatur de Regno terreno, Lucas autem, qui dicit, Chriſtum ſeſſurum in throno Dauid, loquatur de Regno ſpirituali.

S. Ioannes Chryſoſtomus hom. 82. in Ioan. explicans verba illa, *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, dicit, *Chriſti Regnum eſſe diuinum & cœleſte, non autem tale, quale putauerat Pilatus. At non eſt*, inquit, *mundi huius Chriſti Regnum? quid ni? quomodo dicit non eſſe? Non quod hoc etiam non poſſideat, ſed quod in cœlo habeat Imperium non humanum, ſed longè maius, atq; præſtantius.* Et infrà: *Regnum ſuum dicit, non eſſe hinc, non quod Mundum prouidentia ſua, & protectione priuet, ſed vt dixi, vt neque humanum, neque caducum eſſe demonſtret.*

S. Au-

S. Auguſtinus tract. 115. in Ioan. Super verba: Regnum meum non eſt de hoc mundo, *Audite*, inquit, *Iudæi, & Gentes, audi circumciſio, audi præputium, audite omnia regna terrena, non impedio dominationem veſtram in hoc mundo. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Nolite timere timore vaniſſimo.* & paulò pòſt: *Venite ad Regnum quod non eſt de hoc mundo, venite credendo & nolite ſæuire metuendo. Dicit quidem Propheta de Deo Patre. Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius. Sed Sion ille, & Mons ille non eſt de hoc mundo, quod eſt enim Regnum, niſi credentes in eum?* Et lib. 17. de ciuit. Dei cap. 7. exponens illud: *Dirumpet Dominus Regnum Iſraël de manu tua*, ſic ait, *Populi ergo Iſraël perſonam figurate gerebat homo iſte, qui populus Regnum fuerat amiſſurus, Chriſto Ieſu Domino noſtro, per nouum teſtamentum, non carnaliter regnaturo.* Idem tract. 50. in Ioannem, *Rex Iſraël Chriſtus eſt, quod mentes regat, quod in æternum conſulat, quod in Regnum cœlorum credentes, ſperantes, amantesq; perducat.*

S. Cyrillus Alexandrinus lib. 12. in Ioan. cap. 10. explicans illud: *Regnum meum non eſt de hoc mundo, Liberauit*, inquit, *à formidine Pilatum; qui dignitatem Cæſaris in Iudæa ſeruare debebat.* Et infrà: *Chriſtus Pilato reſpondens, Regem ſe eſſe non negat, mentiri enim non poterat: ſed Regno Cæſaris non eſſe hoſtem oſtendit, quia principatus ſuus mundanus*

non

non eſt, ſed cœli, terræ, cæterarumq; omnium rerum. Vide etiam cap. 11. & cap. 12. vbi rurſus docet, Chriſti Regnum non eſſe mundanum, quale ſuſpicabatur Pilatus, ſed diuinum & cœleſte.

S. Gregorius Papa lib. 1. in primum Regum, prope finem, explicans illa verba: *Sublimabit cornu Chriſti ſui*, per *cornu*, intelligit Regnum Chriſti, & Regnum Chriſti Eccleſiam credentium eſſe dicit; *Per Regnum Chriſti*, inquit, *ſancta Eccleſia deſignatur. quod profectò cornu ſublimabitur, quia ima noſtra ad Angelorum æqualitatem perducentur*, & infrà, *ſublimabitur ergo cornu Chriſti, quia ſancta Eccleſia in æterna contemplatione ſui Redemptoris extollitur.*

S. Iſidorus in cap. 12. Geneſis, *Nomen*, inquit, *Melchiſedech Rex pacis, vel Rex iuſtitiæ interpretatur. quod bene refertur ad Chriſtum, ipſe enim eſt Rex pacis, quia per ipſum reconciliamur Deo. ipſe eſt Rex iuſtitiæ, quia ipſe venit, vt diſcerneret iuſtos ab impiis.*

S. Ioannes Damaſcenus oratione ſecunda de natiuitate Virginis, ſic de Rege Chriſto loquitur; *Vt autem Rex pacis, ac Princeps, & Dux in Iſraël, non partis in oculorum ſenſum cadentis ratione, in Dauidis Patris ſui ſolio ſedere oſtenditur; verum ſpiritualiter in domo Iacob in æternum regnaſſe, nec Regni finem vnquam accepiſſe.*

Beda in Pſalmum quintum. *Chriſtus*, inquit, *Deus noſter Rex ſecundum humanitatem, ſecundum quam*

quam nos doctrina & vitæ exemplo rexit. Idem in caput primum Lucæ, ſuper illud: *Regnabit in Domo Iacob in æternum. Non dixit,*inquit, *in acquiſitione gloriæ, gazarumq́; terrenarum, non in acquiſitione gentium plurimarum, vrbiumq́; debellatione ſuperbarum: ſed in iudicio, & iuſtitia. per hæc enim Regnum Chriſti, & in ſingulis quibusq́; fidelibus, & in vniuerſa pariter multiplicatur, & confirmatur Eccleſia.*

S. Bernardus hom. 4. ſuper Miſſus eſt. *Quæro,* inquit, *quomodo dederit ei Dominus ſedem Dauid; cum ipſe in Hieruſalem non regnauerit, quin imo turbis volentibus eum conſtituere Regem, non acquieuerit; ſed & ante faciem Pilati proteſtatus ſit Regnum meum non eſt de hoc mundo; deniq́; quid magnum promittitur ei, qui ſedet ſuper Cherubim, quem Propheta vidit ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum, ſedere in throno Dauid Patris ſui? Sed nouimus quandam aliam Hieruſalem multo iſta nobiliorem, multo ditiorem. Hanc igitur puto hic ſignificatam.* & infrà: *Dabit ergo ei Dominus ſedem Dauid Patris eius, non typicam, ſed veram, non temporalem, ſed æternam, non terrenam, ſed cœleſtem.*

S. Thomas in Cõmentario ad cap. 18. Ioan. *Sciendum eſt,* inquit, *quod Dominus ad quæſtionem reſpondens de Regno, ita reſponſionem temperauit, vt nec manifeſtè confiteretur ſe eſſe Regem, cum Rex non eſſet eo modo, quo intelligebat Pilatus, nec negaret, cum ſpiritualiter eſſet Rex Regum. dicit ergo, tu dicis, quia*

Rex ſum ego, ſcilicet carnaliter, ſecundum quem modum Rex non ſum: ſed alio modo Rex ſum ego.

S. Bonauentura collatione 85. in Euangelium Ioannis, declarans illud: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, ſic loquitur, *Ait ergo Regnum meum, ad differentiam aliorum Regnorum. Eſt enim Regnum Satanicum quo regnat Diabolus. Item eſt Regnum mundanum, quod eſt infimum ordine, quia de hoc mundo. & eſt Regnum Diuinum, quod eſt ſublime maieſtate, quia Regnum cælorum.* Hæc ille, qui Regnum Chriſti dicit non eſſe mundanum, ſed diuinum. Et paulò infra: *Credentes*, inquit, *ſunt Regnum eius, qui non ſunt de hoc mundo*. Vide eundem in Poſtilla ſuper caput 12. & 18. Ioannis.

Eodem quinto libro, cap. 8. §. *Probatur huius argumenti propoſitio*. Non approbo quod dixi, non poſſe Principes infideles priuari per Eccleſiam dominio, quod habent ſuper fideles, niſi auertere conentur fideles ſibi ſubiectos à fide. Quamuis enim Durandus, quem ego ſequutus ſum, in 2. ſent. diſt. 44. q. 3. probabiliter diſputet contra S. Thomam docentem in 2. 2. q. 10. art. 10. poſſe Eccleſiam priuare infideles dominio, quod habent ſuper fideles: tamen auctoritas S. Thomæ merito præualere debet. Itaque ſi tales Principes non conantur fideles à fide auertere, poſſent quidem per Eccleſiam priuari dominio: tamen Eccleſia non ſem-

ſemper id facit, vel quia vires non habet, vel quia nõ iudicat expedire. At ſi iſti iidem Principes conentur auertere populum à fide, poſſunt, & debent priuari ſuo dominio.

Eodem lib. cap. 9. §. *Iam vero quod iure.* Probaui ex Adone, & Leone Hoſtienſi principatum temporalem Apoſtolicæ ſedis: ſed inueni poſtea auctorem vtroque antiquiorem. Paulus Diaconus lib. 6. cap. 28. de geſtis Longobardorum ſic ait, *Aripertus Rex Longobardorum donationem patrimonij alpium Cottiarum, quæ ad ius pertinuerant Apoſt. ſedis; ſed à Longobardis multo tempore fuerant ablata, reſtituit, & hanc donationem aureis literis exaratam, Romam direxit.* Eiuſdem rei meminit Beda in lib. de ſex ætatibus. Videmus autem hoc loco, Aripertum Regem non fuiſſe primum, qui donauit Alpes Cottias, Apoſtolicæ ſedi, ſed fuiſſe primum ex Longobardis, qui eas reſtituit, cum antea ad ius eiuſdem ſedis pertinuiſſent. quod eſt diligenter notandum.

Eodem lib. cap. vltimo. §. *Dico ſecundo.* Vbi dixi, Reges ignorantes Deum, id eſt, infideles, Tyrannos potius eſſe, quàm Reges; non volui ſignificare omnes Reges infideles eſſe Tyrannos, quo ad ius dominandi, ac per hoc illegitimos Principes, ſed eſſe Tyrannos quoad modum dominandi, ſiue quoad vſum poteſtatis: neque

neque de omnibus omnino intellexi, ſed de plerìſque. Nam & ipſe Dominus cum ait, *Reges gentium dominantur eorum*, de pleriſque loquitur, non de omnibus. certè Auguſtus, & Titus, & Antoninus æquiſsimi Principes fuerunt.

RECOGNITIO LIBRORVM quatuor de Conciliis, & Eccleſia.

LIB. primo. cap. 5. §. *Eſt vero animaduertendum*. & cap. 13. probaui ex epiſtola Concilij Cōſtantinopolitani ad Damaſum, quæ habetur apud Theodoretum lib. 5. hiſt. cap. 9. ſecundam ſynodum generalem fuiſſe congregatam iuſſu Damaſi Papæ, & vnam, & eandem haberi debere cum ſynodo Romana, eodem tempore celebrata. Sed poſtea animaduerti, eam Epiſtolam non eſſe ſecundæ ſynodi generalis, ſed Epiſcoporum, qui in ea ſynodo interfuerant, & ſequenti anno iterum Conſtantinopoli cōuenerant. quamuis autem ex ea Epiſtola non probetur ſecundam ſynodum indictam fuiſſe iuſſu Damaſi: id tamen ſatis probatur ex Concilio ſexto, Act. 18. vt ibidem annotauimus. quod autem ſecunda ſynodus, & ſynodus Romana ſub Damaſo in eandem ſententiam conuenerint, & pro vna & eadem haberi poſsint, in materia

teria fidei, ex Epiſtola illa ſatis probatur, vt etiam ex Epiſtola Damaſi, quæ habetur apud Theodoretum lib. 5. cap. 10.

Cap. 13. §. *Quarta ratio eſt.* Quod in eo paragrapho dicimus, Pontificem olim ſubiectum fuiſſe Imperatoribus, vt Dominis ſuis temporalibus, intelligimus de facto, non de iure. cum enim poteſtas ſpiritualis ſuperior temporali ſit, nulla ratio patitur, vt Princeps ſupremus ſpiritualis iure ſubiiciatur Principi temporali, quamuis ſupremo. ſed auctoritas ſummi Pontificis paulatim magis ac magis declarata eſt.

Libro eodem cap. 19. §. *Quartum Concilium.* Dixi hoc loco, iudices ſæculi, qui in Concilio quarto interfuerunt, non tuliſſe ſententiam, neque aliquid ſibi vſurpaſſe in negotio Eccleſiaſtico. quod veriſsimum eſt. Quamuis enim in fine primæ actionis videantur iudices ſeculares ſententiam tuliſſe contra Dioſcorum, & alios Epiſcopos: tamen non fuit illa propriè ſententia iudicialis, ſed expoſuerunt iudices illi, quid ſibi videretur de cauſa, quæ tractabatur, & iudicium integrum Epiſcopis reliquerunt. Siquidem in tertia actione dicunt Epiſcopi; iudices dixiſſe ſententiam contra Dioſcorum, ſi ita ſanctiſsimis Epiſcopis videretur, quibus hanc inferre à Domino Deo cre-

ditum eſt. Itaque ſynodus in illa tertia actione, tertio citari iubet Dioſcorum, & non comparentem, legati Papæ Romani, vt veri Præſides condemnauerunt. & eorum ſententiam tota ſynodus approbauit.

Lib.3.cap.6.§.*Chryſoſtomus*. Ad teſtimonium ſanctorum Patrum, quibus probatur excommunicatos non eſſe in Eccleſia, addi poteſt teſtimonium S.Gregorij, qui in expoſitione primi verſiculi Pſalmi quinti pœnitentialis ſic ait, *De hoc ſpiritu non viuit hæreticus, non viuit ſchiſmaticus, non viuit excommunicatus, quia non ſunt de corpore.*

Eodem cap.§.*Probatur vltimo*. Quod dixi; in quarta ratione, non poſſe excommunicari niſi contumaces, & incorrigibiles, intelligi debet de excommunicatione ab homine, quæ cum trinam monitionem requirat ex iure Canonico, recte dicitur ferri in incorrigibiles, cũ in eos feratur, qui bis, terue admoniti corrigi non potuerunt. At excõmunicatio à iure contumaciam quidem requirit, ſed non incorrigibilitatem.

Cap.7.§.1. Vbi dicitur, *ex parabolis Domini*, rectius dicetur, ex parabolis Euangelicis, nam prima illa parabola de area, tritico, & paleis, non eſt parabola Domini, ſed Ioannis Baptiſtæ.

Lib.4.

Lib. 4. cap. 6. §. *Sed nec Zvvinglius.* Scripſi Caluini ſectam diminui cœpiſſe per Puritanos in Anglia. Sed Puritani, vt poſtea didici, puri Caluiniani ſunt.

Cap. 9. §. 4. *Peputiani.* Vbi dixi, Caluinianis in Anglia mulierem eſſe ſummum Pontificem] rectius dixiſſem, Proteſtantibus in Anglia mulierem eſſe caput Eccleſiæ. Caluiniani enim abhorrent à regimine vnius capitis, & in cœtu ſeniorum regimen Eccleſiæ ponunt.

Et §. 18. *Xenaias.* Citaui Paulinum in vita ſancti Felicis, & Athanaſium in quæſtionibus ad Antiochum. Sed per vitam ſancti Felicis intellexi, Natales ſancti Felicis carmine ſcriptos. Quod autem dixi haberi in vita ſancti Felicis, habetur natali decimo.

Librum quæſtionum ad Antiochum, non exiſtimo eſſe S. Athanaſij Alexandrini Epiſcopi; quippe qui in ipſo libro alicubi citatur, & reiicitur, niſi fortè inſerta ſint multa ab aliquo poſteriore auctore. Certè liber auctoris veteris eſt, & inter opera S. Athanaſij excudi ſolet. Et fortaſſe libri auctor Athanaſius eſt, ſed ab illo priore, & celebriore diuerſus.

Cap. 14. §. *Decimoquarto ſæculo.* Non rectè poſitus eſt ſanctus Bernardinus ſæculo quartodeci-

to decimo, cum ponendus fuerit ſæculo ſequenti cum S. Vincentio.

Cap.17.§.2. In fine paragraphi deſunt hæc: *Maxentius deniq; Imperator in decipulam coniectus, in quam Conſtantino parauerat, miſerè periit, & incruentam victoriam Conſtantino reliquit, vt ſcribit Euſebius lib.9.hiſt.cap.9. ex verſione Ruffini.*

RECOGNITIO LIBRORVM de membris Eccleſiæ, id eſt, Clericis, Monachis, Laicis.

LIBRO I. qui eſt de Clericis. cap. 5.§.1. ad tertiam propoſitionem, quæ eſt hæc; *Electio miniſtrorum Eccleſiæ non fit à ſolo Deo.* Animaduertendum eſt, non negari à nobis, poſſe electionem fieri à ſolo Deo, quomodo ſcimus electos fuiſſe Moſem, Petrum, & alios. Sed quod voluimus dicere, eſt, non fieri ordinariè electionem miniſtrorum à ſolo Deo, ratione Prædeſtinationis, id eſt, quia ipſe ſolus nouit, qui ſint Prædeſtinati. Eſt enim propoſitio aduerſus VViclefum, qui ſolos Prædeſtinatos admittit ad Eccleſiæ miniſterium.

Eodem cap. §.3. *ex Patribus.* Non approbo quod dixi, fuiſſe Caipham veriſsimum Pontificem, quia dignitatis illius gratia Prophetauerit.

uerit: Nam potuit Deus dono illo Prophetiæ ornare Caipham, quia de facto Pontifex erat, etiam ſi fortaſſe de iure non erat. Conſtat enim ex Ioſephi hiſtoria Pontificatum ab Herode Rege delatum ad homines, qui non erant ex familia Pontificia, factumque annuum & vendibilem, aliiſque modis degeneraſſe à diuina inſtitutione. Sed placuit Deo honorare nomen ipſum, ac fortè vmbram ſolum Pontificatus.

Capit. 9. §. *Quartus modus.* Animaduerti poſtea quam hæc ſcripſeram, & prælo commiſeram: non eſſe omnino certos Canones illos duos, qui hoc loco citantur ex Gratiano diſt. 63. can. Adrianus, & can. In Synodo; vt ſupra diximus in recognitione libri 2. de Pontifice cap. 29. & infrà dicemus in recognitione lib. 1. de translatione imperij cap. 13.

Cap. 16. §. *Hæc Onufrij.* Vbi probatur ex Synodo S. Gregorij plures presbyteros Cardinales fuiſſe in eodem titulo, poteſt addi aliud argumentum ſimile ex prima Synodo ſub Symmacho, in qua ſubſcribunt ſexaginta ſeptem presbyteri, & tamen non inueniuntur tituli Cardinalium tempore Symmachi, niſi viginti octo. quia videlicet plures erant Cardinales eiuſdem tituli, vt ex illis ipſis ſubſcriptionibus apparet. Poteſt etiam addi inſigne

teſtimonium ex epiſtola Ioannis III. Papæ, quam refert Cardinal. Baronius in appendice ad tomum nonum annalium. Nam in ea epiſtola dedicat Ioannes Papa Eccleſiam Apoſtolorum, eamque titulum Cardinalem declarat. Atque in eo titulo non vnum, ſed plures Cardinales conſtituit, vt ex initio epiſtolæ intelligi poteſt. Sic enim incipit epiſtola: *Ioannes Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectis filiis Cardinalibus, & Clericis Eccleſiæ Apoſtolorum.*

Eodem cap. §. *Poſtea tamen*. Vbi dicitur Pontifices ſolitos fuiſſe eligi aliquando ab Imperatoribus. Poteſt & fortè debet nomen Imperatorum deleri. Id enim ſcripſeram ſequutus Canones illos, Adrianus, & In Synodo diſtin. 63. Sed eos Canones didici poſtea non eſſe ſatis probatos. & quamuis aliquando Imperatores nominauerint viros aliquos ad Pōtificatum, tamen irrita cenſebatur electio, niſi Clerus Romanus eoſdem iterum elegiſſet. Itaque Leo IX. cum ab Imperatore nominatus, purpura indutus Pontificia Romam veniret, occurrit ei Hildebrandus, qui poſtea fuit Papa Gregorius VII. eiq; perſuaſit, vt priuato habitu vrbem ingrederetur, quod Imperatoris nominatio non ſatis eſſet ad Pontificē ritè creandū, niſi Cleri Romani acceſsiſſet electio. Vide Othonem Friſingenſem in hiſtoria.

Cap. 26.

Cap. 26. §.2. in fine paragraphi, verba illa: *At certè diſcipuli Chriſti, clerici omnes eſſe debent,* ambigua ſunt. Poſſet enim his verbis ſignificari, debere omnes qui diſcipuli Chriſti eſſe volunt, ad clericatum tranſire. Sed vera interpretatio eſt omnino contraria, voluimus enim ſignificare, Clericis omnibus conuenire, vt diſcipuli Chriſti ſint.

Cap. 27. §. vltimo, in vltimis verbis: *Vide quæ ſcripſimus in 3. tomo lib. vltim. cap. 7.* rectius dictum fuiſſet: *Vide quæ ſcripſimus in libro 3. de bonis operibus, qui eſt de eleemoſyna cap. 7.* Nam in editione Veneta hi libri ſunt in quarto tomo: in prioribus editionibus in tertio.

Cap. 28. §. *Tertia propoſitio.* Ad Concilia citata, pro exemptione clericorum à iuriſdictione Principum ſecularium, addi poſſent Concilium Mileuitanum can. 19. & Concilium Conſtantienſe Seſſ. 31. cuius verba ſunt hæc: *Laici in Clericos nullam habent iuriſdictionem, & poteſtatem.* Vide etiam quæ allegantur paulò infra pro quinta propoſitione.

RECOGNITIO LIBRI SE-cundi, qui eſt de Monachis.

CAP. 14. §. 2. Vbi dixi, *apud Græcos, & Latinos non erat vlla vera pietas.* Rectius dixiſſem, *vix erat vlla vera pietas.* Quãuis enim regnaret eo tempore apud omnes ferè nationes Idololatria, tamen non certò ſcimus, non fuiſſe etiam tunc aliquos verè pios qualis fuit Iob, & amici eius; & poſteriore tempore Cornelius Centurio, & alij.

Cap. 22. §. *Sed primum, ſi ſola coniectura.* Non approbo quod hoc loco dixi, B. Virginem non ſtatim cogitaſſe ſe fore matrem Meſsiæ, cum Angelus ei dixit, *Ecce concipies in vtero, & paries filium*: & quod addidi, probabile eſſe, tunc eam non ſciuiſſe, Matrem Meſsiæ Virginem futuram. Hæc inquam non approbo, quia ſatis apertè Angelus loquutus eſt, & Virgo prudentiſsima facilè intelligebat quod dicebatur. Quod autem ſciuerit Matrem Meſſiæ Virginem futuram, ſcribit B. Ambroſius hunc ipſum locum exponens. Nam cum probaſſet Matrem Meſsiæ debuiſſe Virginem eſſe, ex illis verbis Iſaiæ: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium*, addidit, *legerat hoc Maria,*

&

& ideo credidit futurum, ſed quomodo fieret, ante non legerat. hæc ille. At, inquies, ſi nouerat B. Maria Chriſtum ex Virgine naſciturum, & ſe Chriſti matrem futuram, Angelo id nuncianti credidit, cur timuit Virginitati ſuæ? timuiſſe enim verba illa declarant, *quoniam virum non cognoſco.* quæ ſic exponuntur à S. Bernardo, *ſi oportuerit me frangere votum, vt pariam filium, & gaudeo de filio, & doleo de voto.* Et à S. Athanaſio in ſerm. de ſancta Deipara, qui ait: *Hic hæſitat Virgo, vtpote ad naturam reſpiciens, & de Ioſepho cogitans, cui nupta erat.* Reſpondeo, fortaſſe non veniſſe tunc ſtatim illi in mentem quod antea legerat, de virginitate matris Meſsiæ, & ideo virginitati ſuæ timuiſſe, atque hoc videtur dicendum, ſecundum S. Bernardi, & S. Athanaſij expoſitionem. Addo, fortaſſe non timuiſſe virginitati ſuæ, ſed cupiuiſſe diſcere modum, quo futurum erat, vt virgo pareret, ac ſi dicere voluiſſet, quoniam virum non cognoſco, ſine dubio non pariam filium naturali ordine, & modo, ſed ſi paritura ſum, certè Virgo paritura ſum: quomodo autem res tam noua, & inſolita fiet? Atque hæc videtur eſſe ſententia B. Ambroſij, qui dicit B. Mariam credidiſſe ſe Virginem parituram, ſed interrogaſſe de modo, quo id futurum eſſet. Et quadrat huic expoſitioni reſponſio Angeli dicentis, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in*

te, &c. id eſt, ideo virgo paries, quia Spiritus ſancti, non viri alicuius opera, paries.

Cap. 27. § 3. Epiſtolæ Martialis Apoſtoli, & liber Abdiæ de rebus geſtis Apoſtolorum citantur à nobis, tum hoc loco, tum etiam alibi, quoniam ab aliquibus recipiuntur: quamuis non ignoremus eos libros non eſſe tantæ auctoritatis, vt in iis dogmata fundari poſſint.

Cap. 38. §. *Quintum eſt.* quæ adducuntur ex S. Auguſtino, potuiſſent omitti, valde enim probabile eſt in illis locis per ſponſas intelligi eas, quæ promiſſæ fuerant, non quæ per verba de præſenti matrimonium contraxerant.

RECOGNITIO LIBRI TERTII, qui eſt de Laicis.

CAP. 3. §. *Ad primũ ergo.* Quod hoc loco ſcripſi, illud; *ergo liberi ſunt filij.* Matth. 17. ad literam de ſolo Chriſto intelligi, verum eſt. Sed non ideo excluduntur Eccleſiaſtici ab exemptione tributorum, imo includuntur, quia cum filius Regis liber eſt à tributo, conſequenter liberi ſunt eius famuli, & familiares, vt ſuprà diximus in lib. de Clericis cap. 28.

Cap. 6. §. *Quinto nota.* Docuimus hoc loco, pote-

poteſtatem politicam in Regibus,aliisq́;Principibus non eſſe immediate à Deo, ſed mediante conſilio & conſenſu hominum. Et quoniam hæc communis ſententia eſt, non curauimus vliis argumẽtis eam communire. Quia vero dum hunc locum recognoſceremus, nõnulli ſcripſerant, Regum Poteſtatem politicam, non minus immediate eſſe à Deo, quam ſit poteſtas ſummi Pontificis:neceſſarium eſſe duxi aliquid hoc loco addere. Primum igitur adfero auctores huius ſententiæ,ex Theologis antiquis S.Thomam 2.2.q.10. art.10. ex recentioribus,Dominicum à Soto,lib.4.de Iuſtitia, & Iure, q.4. art.1. ex Canoniſtis Nauarrum in cap. Nouit. de Iudic. notab. 3. num. 41. & 85. quibus plurimi alij adiungi poſſent. II. Addo experientiam, nam Romana ciuitas primo Reges habuit: deinde populus ipſe Reges ſuſtulit,& Magiſtratus annuos creauit.& quemadmodum Regum Imperium iuſtum habebatur: ita poſtea iuſtum habitum eſt, imperium conſulare,quia Populo ita placuit,& hoc regimen Romanorum laudatur li.1. Machab. cap.8. ſed rurſus eadem ciuitas ad vnius abſoluti Principis regimen rediit, quod non minus iuſtum habitum fuit, cum ſcriptura iubeat talibus Principibus obediri, Rom.13. & alibi, & rationem reddit Iuſtinianus in inſtit.

de

de iure natur.gent.& ciuili, §.*ſed & quod Princi-pi.* vbi ſic ait, *quod Principi placuit, legis habet vigo-rem, quia Populus lege regia, quæ de eius imperio lata eſt, ei, & in eum omnem ſuam auctoritatem, & iuriſ-dictionem tranſtulit.* hæc ille. Qui apertè fatetur, poteſtatem Principis à Populo dimanaſſe. Ad-didit autem Seneca in epiſt,108. etiam ab ipſis Regibus prouocationem ad populum fuiſſe. Quod Liuius lib.1. confirmat exemplo Tulli Hoſtilij Regis. Quod autem diximus de Ro-mana ciuitate, de multis aliis dici poſſet, quæ regimen vnius in Ariſtocraticum, vel Demo-craticum aliquando mutauerunt, & rurſum ad regimen vnius Principis redierunt. Itaque Nauarrus loco notato non dubitat affirmare, nunquam populum ita poteſtatem ſuam in Regem transferre, quin illam ſibi in habitu retineat, vt in certis caſibus etiam actu recipe-re poſsit. Addo poſtremo teſtimonia & exem-pla ſcripturæ. Deut.12. habemus, ad populum pertinere conſtituere ſuper ſe Regem; quam-uis Deus voluerit eum eligi in Populo ſuo, quem ipſe deſignaſſet. Quod docent exempla Scripturæ diuinæ. videmus enim illos ipſos, quos Deus immediate ad Principatum elegiſ-ſe videtur, conſenſu populi opus habuiſſe, vt re ipſa Regnum obtinerent, pacificeq; regna-rent. Lib.1. Regum cap.10. Samuel Propheta

Dei

Dei iuſſu, Saulem vnxit in Regem. tamen hæc vnctio fuit potius prædictio quædam, quam traditio Regiæ poteſtatis. nam paulò pòſt Samuel ſorte Regem elegit,& ſors in Saulem cecidit.& quia non pauci non acquieſcebant illi electioni: capite ſequenti dixit Samuel ad Populum: *Venite & eamus in Galgala, & innouemus ibi Regnum. Et perrexit,* inquit Scriptura, *omnis populus, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino in Galgala.* Deus igitur Saulem ſecreto deſignauit Regem, & prouidentia ſua fecit vt ſors in eum caderet, & rurſum inclinauit populi voluntatem, vt eundem Regem habere vellent. proinde non ſine conſenſu populi, neque immediatè à Deo Saul Rex factus eſt. Idem multo clarius in Dauide perſpicitur. Nam libro 1. Regum cap.16. dixit Deus Samueli: *Imple cornu tuum oleo,& veni, vt mittam te ad Iſai Bethleemitam, prouidi enim in filiis eius mihi Regem.* Et paulò pòſt vnxit Samuel Dauidem in Regem ſuper Iſraël. ſed quod hæc deſignatio quędam,& prędictio fuerit, & non propriè Regiæ poteſtatis collatio: perſpicuum eſt, ex eo quod Dauid Saulem, donec vixit, pro vero Rege, & Domino ſuo coluit: neque etiam Saule defuncto auſus eſt ſibi Regnum vindicare, niſi à populo regiam poteſtatem acciperet. Sic enim legimus lib.2. Reg.cap.2. *Veneruntq́; viri Iuda, & vnxerunt*

ibi

ibi Dauid, vt regnaret ſuper domum Iuda. Et paulò pòſt, dicit ipſe Dauid; *licet mortuus ſit Dominus veſter Saul, tamen me vnxit domus Iuda in Regem ſibi.* Et cum aliquandiu fuiſſet bellum inter Dauid, quem ſequebatur domus Iuda, & Isboſeth filium Saul, quem vt hæredem Regni ſequebatur domus Iſraël, tandem poſt annos ſeptem defuncto Isboſeth, venit etiam domus Iſraël, & pactum iniit cum Dauide, eumq; vnxit in Regem ſuper omnem Iſraël, vt ſcribitur lib. 2. Regum ca. 5. fecit igitur Deus Dauidem Regem, ſicut tanto antea illi promiſerat, ſed fecit mediante conſenſu populi, quem prouidentia ſua inclinauit, vt Dauidem inungerent, Regemque conſtituerent. Sic etiam lib. 3. Regum cap. 11. per Ahiam Silonitem Prophetam elegit Deus Hieroboam in Regem Iſraël, ſed compleuit opus ſuum cap. 12. mediante conſenſu populi, qui rebellauit à Rege Roboam, & conſtituit ſibi Regem Hieroboam. Si ergo illos quos Deus ipſe Reges fecit, non ſine conſenſu populi fecit: certè multo minus vlli alij rectè dici poſſunt immediatè à Deo regiam poteſtatem accepiſſe.

Cap. 11. §. 7. & vlt. ſeptima illa ratio ducta ex doctrina Apoſtolorum, ad probandum, legem humanam obligare in conſcientia, nimis obſcurè, & breuiter poſita eſt. Ideo ſuppleatur

hoc

hoc modo. *Hæc loca diuinæ Scripturæ ſatis demonſtrant quod volumus. Nam ſi Principes habent à Deo poteſtatem imperandi, certè, qui eis non parent, non ſolum Principes, ſed ipſum etiam Deum offendunt. & ſi qui Principi reſiſtunt, Dei ordinationi reſiſtunt; certè peccant in conſcientia, non ſecus ac ſi diuinas leges prævaricarentur. & ſi qui reſiſtunt, damnationem ſibi acquirunt, certè culpã in conſcientia dignam ea pœna incurrunt. & ſi ex neceſſitate ſubditi ſunt homines priuati Principibus, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam, quo modo non peccant in conſcientia, qui eis iuſta imperantibus non obediunt? Denique ſi Principes, Dei ſunt miniſtri, & eis propter Deum parendum eſt, certè Dei maieſtatem lædunt, qui Principum leges non ſeruant.*

C.13.§.vlt. Tractatur locus Euangelij Matt.5. *Dictum eſt antiquis, oculum, pro oculo, dentẽ, pro dente: ego autem dico vobis, non reſiſtere malo, etc.* Adhibitę ſunt autẽ duę explicationes, ſed adhiberi poteſt alia tertia, quæ nobis magis literalis eſſe videtur. Igitur Chriſtus non reprehendit legem talionis, quæ ſancta, & iuſta erat. data enim eſt iudicibus publicis, non perſonis priuatis. & ipſi Iudici datur lex ſeruanda inter æquales. nã inter inæquales lex talionis iniuſta eſſet. grauius enim eſt peccatum filij in parentem, quam parentis in filium. & ideo in ipſa lege præcipitur, vt qui maledixerit Patri, morte moria-

moriatur,vbi nõ ſeruatur forma talionis,cum maledictioni non maledictio, ſed mortis pœna rependitur. Neq; ſolum pœna talionis inter æquales iuſtiſsima eſt, vt etiam Philoſophus docet in lib.5.de moribus, ſed etiam clemens. Semper enim læſus pluris æſtimat ſuam læſionẽ,quam reuera ſit,&qui vulnus accepit, mortem pro vulnere referret, ſi poſſet. Deus autem hunc affectum temperauit,& voluit læſos contentos eſſe ſimili pœna. Addit autem Ioſephus li.4. antiq. c.vlt. licuiſſe reo pœnam illam pecunia redimere, ſi læſus conſenſiſſet. Itaque Dominus, vt diximus, legem veterem non reprehendit;ſed iubet tolli diſcordiarum initia,vt non ſit opus, vt Iudex vſq; ad pœnam talionis deſæuiat:quaſi dicat, lex iubet puniri crimina grauium offenſionum per talionem; ego autem iubeo tolli occaſiones grauium offenſionum, ne talionis pœna ſit opus. quod fiet, ſi initio contentionum non reſiſtatis malo, ſed patienter feratis initium offenſionis. Omnis enim magna contentio initio fuit leuiſsima, ſicut magna incendia à modica ſcintilla, & maxima flumina ab exiguo fonte incipiunt. Rectè igitur S.Hilarius in commentario huius loci ſcribit, legem veterem excidere ramos viciorum, Euangelium ſecurim ponere ad radices. Et clarius S. Hieronymus

in

in hunc ipſum locum: *Ibi*, inquit, *id eſt, in lege, emendatur culpa; hic peccatorum auferuntur exordia.* Et poteſt id cognoſci ex ſuperioribus. Lex enim, vt ipſe Dominus ait, prohibuit homicidium, ipſe autem prohibuit iracundiam, quia iracundia ſemen eſt homicidij. Lex prohibuit periurium, ipſe prohibuit iuramentum, ſine neceſsitate ſuſceptum. Lex prohibuit adulterium, ipſe prohibuit aſpectum laſciuum, & ſic de cæteris.

Cap. 20. §. *Ad illud.* Adde, quod ex libris Pelagij nihil extat ſub nomine Pelagij, ſed ſolum ſub nomine S. Hieronymi, qualia ſunt commentaria in omnes Epiſtolas S. Pauli, Epiſtola quædam ad Demetriadem, & ſymbolum falſo inſcriptum ad Damaſum.

Cap. 22. §. *Reſpondeo & ſi nunc.* Non probo quod dixi incertum eſſe, quæ ſit lectio verior in Epiſtola ad Titum cap. 3. *poſt vnam correptionem*, vel, *poſt vnam, & alteram correptionem*. Nam etiam ſi prior lectio ſit apud Irenæum, Tertullianum, Cyprianum, Ambroſium, & Hieronymum: tamen in editione vulgata, quam ſequi debemus, nulla eſt varietas lectionis, ſed omnes codices tum impreſsi, tum manuſcripti legunt *poſt vnam, & alteram*. Et S. Hieronymus in commentario huius loci affirmat in latinis exemplaribus haberi, *poſt vnam, & alteram,*

ram, vt nos modo legimus, eamque lectionem magis placuiſſe S. Athanaſio, quam aliam, ex quo etiam colligitur lectionem illam priorem, non fuiſſe in omnibus codicibus græcis, ſed in aliquibus tantum. Itaque non debet in dubium reuocari, lectionem quam nunc habemus in latinis, & græcis codicibus, eſſe veriſsimam.

RECOGNITIO DVORVM LIbrorum de Purgatorio.

LIB. I. cap. 7. §. *Euſebius Emiſenus.* Citatur hoc loco Euſebius Emiſenus in homilia de Epiphania, quia ſub tali nomine circumferuntur homiliæ illæ. Sed re vera Euſebius Emiſenus non potuit eſſe auctor, tum quia ille Græcus fuit, & Arianus, vt ſcribit S. Hieronymus in Chronico: homiliæ autem illę Latinum, & Catholicum auctorem; quod attinet ad fidem conſubſtantialitatis filij, ſine dubio habuerunt, tum quia auctor homiliarum illarum ſignificat variis in locis ſe Monachum fuiſſe in monaſterio Lirinenſi, quod erat in Gallia: Euſebius autem Epiſcopus fuit Emiſenus in Græcia. Verus auctor creditur fuiſſe à nonnullis Fauſtus Epiſcopus Regienſis; ab aliis Cæſarius Arelatenſis. vterque

que enim ex monaſterio Lirinenſi aſſumptus eſt ad Epiſcopatum.

Cap.10.§.1. Citatur Athanaſius in quæſtionibus ad Antiochum. Sed vt ſupra diximus, verus auctor ignoratur.

Lib.2. cap.3 §. *Ad tertium dico.* Dixi B.Ioannem cum ait 1.epiſt.4 *perfecta charitas foras mittit timorem,* non loqui de timore pœnæ, ſed de timore culpę prędipuè propter pœnam. quibus verbis volui ſignificare, Ioannem non loqui de timore naturali, vel filiali, qui cum perfecta charitate conſiſtunt; ſed de timore ſeruili tantum, quo timemus culpam propter pœnam, ac per hoc præcipuè timemus pœnam. Sed facilius dici poſſet, Ioannem loqui propriè de timore rei amatæ, qui omnino charitati repugnat. Dicit enim, timorem nō eſſe in charitate, quia charitas non gignit timorem, ſed deſiderium rei amatæ; imo, vt ipſe addit, *perfecta charitas foras mittit timorem,* quia, qui diligit, non timet, ſed cupit præſentiam eius quem diligit. & addit rationem, quia timor pœnam habet,& contra charitas gaudium habet. Loquitur enim de aduentu Chriſti ad iudicium, & docet, eos qui non diligunt Chriſtum, timere aduentum eius, & refugere apparere ante conſpectum eius: eos autem, qui perfectè diligunt, non timere, ſed deſiderare

aduentum eius, neque reformidare conſpectum ipſius, ſed ad illum inhiare, ac dicere cum Propheta in Pſal.41. *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Et cum ſponſa in Apocalypſi cap.vlt. *Veni Domine Ieſu.* De quibus dicit Apoſtolus 2. Timoth. 4. *Non ſolum autem mihi, ſed & iis qui diligunt,* id eſt, deſiderant, *aduentum eius.* Atque hæc expoſitio nihil iuuat intentionem Lutheri, qui ex hoc loco probari exiſtimabat, Animas in Purgatorio non eſſe perfectas in charitate, quia timent pœnas. Nam ex hoc loco probatur potius eas eſſe perfectas in charitate, quia timent ſiue horrent pœnas illas, propter quas differtur viſio Dei, ad quam vehementer anhelant. & ex altera parte libenter tolerant eaſdem pœnas, quia vident per eas ſe purgari & diſponi ad videndum Deum, quem toto corde diligunt.

Capite octauo §. *De damnatis ſimiliter.* Dixi orari pro obſtinatis in malo, vt Deus det illis gratiam efficacem, quæ certè non datur niſi ex priuilegio] quo loco non volui dicere gratiam efficacem non dari abſolutè niſi ex priuilegio; ſed non dari obſtinatis in malo, peccantibus, videlicet, in ſpiritum, niſi ex priuilegio. horum enim peccatum dicitur irremiſsibile, quia non niſi rariſsimè, & difficillimè remittitur. quomodo morbus dicitur

tur incurabilis, quia non curatur niſi miraculo.

RECOGNITIO TRIVM LIBRO-rum de gloria & cultu Sanctorum.

LIB.1.cap.8.§.vlt. Quod diximus ſanctos veteres cœpiſſe coli in Eccleſia vniuerſali, non tam lege aliqua, quam conſuetudine, conſenſu ſummorum Pontificum, ſaltē tacito, approbata: nō ita intelligimus, quaſi in ſua etiam Prouincia ſancti illi abſque vllo Epiſcopali decreto coli cœperint. Scimus enim ſemper in Eccleſia Catholica morem fuiſſe, vt ſine examine, & iudicio Epiſcoporum, ne Martyres quidem publicè colerentur, vt ex Cypriano lib.3.epiſt.6. Optato lib.1. aduerſus Parmenianum, ex Auguſtino in Breuiculo collationis tertiæ diei cap.13. agnoſci poteſt. Sed quod dicere voluimus, eſt, ſanctos, qui colebantur in certis Prouinciis ex decreto particularium Epiſcoporum, paulatim cœpiſſe coli in aliis Prouinciis, & in ipſa vniuerſali Eccleſia, non tam lege aliqua ſummi Pontificis, qui ſolus poteſt toti Eccleſiæ leges dare, quam conſuetudine vbique recepta, & ab ipſo Pontifice conſenſu ſaltem tacito approbata. Quibus autem id non

placet, ij proferant certius aliquod fundamentum vnde probetur ſanctos plurimos, vt Hilarium, Martinum, Nicolaum, & ſimiles in Eccleſia vniuerſa rectè coli, cum nulla extent ſummorum Pontificum de eorum canonizatione diplomata: neque vllæ hiſtoriæ de ipſorum canonizatione aliquid teſtentur.

Eodem libro capite 10. §. *Quo ad ſeptimum.* Ad eos honores, qui exhiberi poſſunt ſanctis nondum canonizatis, addi potuiſſet, pia deuotione frequentare ſepulcra illorum, & tabellas indices gratiarum per eorum interceſſionem adeptarum appendere. Nam id fieri videmus paſsim in tota Eccleſia. & inter alia, quæ inueſtigantur cum agitur de canonizatione alicuius, quæri ſolet, vtrum ſepulcrum eius frequentari ſoleat. Scribitur etiam in hiſtoria de vita & rebus geſtis S. Antonini Archiepiſcopi Florentini, ipſum ſanctum virum ante ipſius canonizationem per viſum apparuiſſe cuidam feminæ, comitiali morbo grauiſsime laboranti, atque eam ſanitati perfectæ reſtitutam admonuiſſe, vt ad ſepulcrum ſuum ceream imaginem, & tabellam ſanitatis teſtem appendere non negligeret.

Libro 2. cap. 3. §. *Euſebius Emiſenus.* Iam ſupra monuimus nos non ignorare auctorem homiliarum, quæ ſub nomine Euſebij Emiſeni circum-

circumferuntur, non eſſe illum Euſebium Emiſenum Græcum, cuius meminit S. Hieronymus in Chronico, & in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ſed eſſe Fauſtum Regienſem, vel Cæſarium Arelatenſem, vel alium aliquem: ſed citamus ſæpe ſub eo nomine quo vulgo inſcribi ſolent.

Eodem libro cap. 11. §. *Tertio adducunt.* Diximus non eſſe credibile extare librum Ludouici Pij Imperatoris aduerſus Imagines Chriſti & Sanctorum, vt Centuriatores ſcribunt. Sed poſteaquam iſta ſcripſeram, prodiit liber inſcriptus *Synodus Pariſienſis de Imaginibus, anno Chriſti DCCC. XXIV.* atque hunc eſſe librum animaduerti de quo Centuriatores loquebātur. Eum libellum continuo refutaui, & refutatio edita fuit Venetiis cum aliis quibuſdam opuſculis, quæ addita fuerunt ſecundo tomo controuerſiarum.

Eodem libro cap. 27. §. *Iam vero modus crucifigendi.* Dixi S. Andream clauis fuiſſe cruci affixum, non funibus alligatum, eo quod omnes qui crucifigendi erant, ſolerent crucem ſuam geſtare, & verberati, cruci clauis affigi. Sed non recolui tunc quod ſæpe legeram in libello de paſsione S. Andreæ, iuſsiſſe Ægeam Proconſulem, vt S. Andreas, præter ordinarium modum, ad longiorem cruciatum, non clauis

ſigeretur, ſed funibus quaſi in equuleo ſuſpenſus alligaretur. Modum autem ordinarium fuiſſe, quem dixi, cognoſci poteſt ex eodem libro de Paſsione S. Andreæ, loquitur enim Aegeas in eo libro ad S. Andream dicens; *In ipſa cruce, quam laudas, te fuſtigatum affigi præcipiam*. Cæterum poſtea fuſtigari quidem illum iuſsit, ſed clauis affigi noluit: *Mandauit enim*, inquit auctor libri, *quæſtionariis, vt ligatis manibus, & pedibus, quaſi in equuleo tenderetur, ne clauis affixus cito deficeret.*

Libro 3. cap. 7. §. *De benedictione cerei paſchalis.* Vbi diximus ex Pontificali patere Zozimum Papam mentionem feciſſe cerei paſchalis; per Pontificale, intelligimus librum de Romanis Pontificibus, qui habetur in primo tomo Cōciliorum. quo loco annotandum eſt, non fuiſſe auctorem Zozimum, benedictionis cerei paſchalis, cum de eodem cereo inſigne carmen conſcripſerit Prudentius, qui Zozimum ætate præcedit; ſed Zozimum conceſsiſſe, vt in ſingulis parochiis cereus paſchalis accenderetur, cum antea in ſolis maioribus Eccleſiis eius cerei vſus fuiſſet.

RECO-

RECOGNITIO DVORVM LIbrorum de Sacramentis in genere.

LIb. 1. cap. 18. §. *Probatur hæc propoſitio.* Dixi verba conſecrationis Euchariſtiæ ex Concilio Florentino non eſſe formam Sacramenti, ſed formam conſecrationis. Quo loco non retuli verba, ſed ſenſum Concilij: neque negare volui verba illa: *Hoc eſt corpus meum*, poſſe dici formam Sacramenti Euchariſtiæ, ſed ſolum admonere volui, non eſſe illa verba, formam ex qua Sacramentum conſtet, ſed ex qua conficiatur, ac per hoc non eſſe in Sacramento Euchariſtiæ materiam, & formam ita propriè, vt in compoſito Phyſico. Verba Concilij hæc ſunt: *Forma huius Sacramenti ſunt verba Saluatoris, quibus hoc conficit Sacramentum*, Vbi vides, verba Domini dici formam Sacramenti, quia per illa conficitur Sacramentum.

Lib. 2. cap. 15. Citatur Euſebius Emiſenus inter Græcos auctores. Sed reuera homiliæ, quæ inſcribuntur Euſebio Emiſeno, Latinum auctorem habuerunt quamuis non omnino certum.

Eodem lib. 2. poſt caput 17. Admonendum cenſui lectorem, in tota pręcedenti diſputatione nunquã me negare voluiſſe in circum-

ciſione remitti ſolitum peccatum originale, ſed ſolum ipſam circumciſionem non remiſiſſe peccatum vi ſua,&ex opere operato, vt facit baptiſmus. nam paulò infrà, videlicet *cap.* 26.§. *Sed hæc leuia ſunt*, apertè circumciſionem excepi, quando dixi, Sacramenta vetera non fuiſſe inſtituta ad remittenda peccata. Quamuis enim aliqui veteres Patres, quos adduxi ad probandum nulla Sacramenta vetera gratiam contuliſſe ex opere operato, videantur aliquando ſignificare, circumciſionē nullo modo valuiſſe ad peccati remiſsionem, tamen nō ignorabam ſanctum Auguſtinum & Patres, ac Doctores, qui ſancti Auguſtini tempore floruerunt, magno conſenſu tradidiſſe, in circumciſione, peccatum originale remiſſum fuiſſe, videlicet S. Gregorium lib. 4. moralium cap. 2. Auctorē ſermonum de operibus Cardinalibus Chriſti, ſerm. de circumciſione, qui falsò inſcribitur S. Cypriano. Bedam lib. variarum quæſtionum quæſt. 15. & in commentario ad caput 2. Lucæ S. Bernardum epiſt. 77. denique Magiſtrum ſent. lib. 4. diſt. 1. Quem omnes Theologi Scholaſtici ſequuntur, & ipſe etiam Innocentius Pontifex III. cap. Maiores, de baptiſmo, & eius effectu. Quem Doctorum conſenſum, præſertim accedente ſententia ſummi Pontificis, neq; ego contemnere

auſus

auſus fuiſſem, neq; vllus pius Doctor vnquam me auctore contemnet.

Eodem libro cap. 27. §. *Paſchaſius in libro de cœna.* Dixi Cyprianum, ſiue auctorem de operibus Cardinalibus Chriſti, in ſermonibus de cœna Domini, de ablutione pedum, & de Chriſmate, explicaſſe tria Sacramenta, quæ Dominus inſtituit in cœna, quæ ſunt Euchariſtia, Chriſma, & Ordinatio. Sed non rectè dictum eſt auctorem illum explicaſſe Sacramenta, quæ Chriſtus inſtituit in cœna: cum potius dicendum fuiſſet, ab auctore illo explicari myſteria, quę Eccleſia celebrat in die cœnæ Domini, quæ ſunt Euchariſtiæ inſtitutio, ablutio pedum, reconciliatio pœnitentium, & confectio Chriſmatis.

RECOGNITIO LIBRI de Baptiſmo.

CAP. 7. §. *Tertiò probatur exemplis.* Dixi Ananiam cum apud Damaſcum baptizauit Apoſtolum Paulum, non fuiſſe Sacerdotem, neq; Diaconum, ſed mere laicum. Quod ſatis probari exiſtimaui ex eo quod conuerſio & baptiſmus ſancti Pauli inciderit in primum annum à paſsione Domini. Animaduerti poſtea non deeſſe qui conuerſionem S. Pauli ponant anno ſe-

cundo

cundo à paſsione Domini, & qui velint Ananiam illum Diaconum fuiſſe. Sed nos in aſsignando tempore conuerſionis S. Pauli ſequuti ſumus Euſebium, qui in Chronico, tum necem S. Stephani, tum conuerſionem S. Pauli ponit anno trigeſimo quarto à Natiuitate Domini, & decimo nono Tiberij Imperatoris, & hoc tempus ſatis cohæret cum iis, quæ ſcribit Apoſtolus in epiſt. ad Galatas cap. 1. & 2. videlicet poſt annos tres à ſua conuerſione veniſſe Hieroſolymam videre Petrum, & rurſum poſt annos quatuordecim iterum Hieroſolymam rediiſſe, & cum Apoſtolis cæteris Euangelium contuliſſe. Id enim communiter accidiſſe creditur anno decimooctauo à paſsione Domini, quando primum Concilium Hieroſolymis celebratum eſt, de quo agitur Act. 15. Nam ſi ad annos tres, & quatuordecim addas annum vnum, qui fluxit à paſsione Domini, licet non integrum, fient anni decem & octo. Neque obſtat quod quidam dicunt non potuiſſe martyrium S. Stephani, & conuerſionem S. Pauli incidere in eundem annum, cum poſt mortem S. Stephani narrentur in actis Apoſtolorum multæ res geſtæ ante conuerſionem S. Pauli, quæ non potuerunt breui tempore compleri. Hoc, inquam, non obſtat, nam quæ narrantur de rebus geſtis à Philippo Diacono,

cono, non eſt neceſſe, vt omnia contigerint ante conuerſionem ſancti Pauli. Potuerunt enim eodem tempore & Philippus prædicare in Samaria & Paulus proficiſci in Damaſcum. Sed S. Lucas non potuit omnia ſimul narrare. An autem Ananias fuerit eo tempore Diaconus, nec ne, incertum eſſe arbitror: & quod ſcripſi ex coniectura, non ex certa ſcientia, ſcripſi. Oecumenius quidẽ affirmat Ananiam fuiſſe tunc Diaconum. id quod ex canone Clementis probat. Sed, Clemens in conſtit. Apoſtolicarum lib. 8. contrarium ſignificare videtur. Cum enim de Philippo, & Anania loquitur, Philippum Diaconum, Ananiam fidelem fratrem appellat.

RECOGNITIO LIBRI de Confirmatione.

CAP. 4. Prope finem citatur Concilium Conſtantinopolitanum tertium, can. 7. Sciendum autem eſt, hunc Canonem eſſe vnum ex illis nouem, qui adſcribuntur ſextæ Synodo generali, quæ fuit tertia Conſtantinopolitana, in quodam codice reperto in monaſterio S. Bauonis apud Gandauum; vt annotatur in ſecundo tomo Conciliorum. quod admonere volui; ne quis putaret citatos eſſe canones Synodi Trullanæ.

Cap.10.§.1. Dixi formam Sacramenti Confirmationis eſſe; *Conſigno te ſigno Crucis*, &c. Et quidem verbum, *Cõſigno*, habetur apud S. Thomam loco citato. 3. p. q. 72. art. 4. Tamen in Concilio Florentino, & in Pontificali Romano non habetur, *Conſigno*, ſed, *Signo*. Et quamuis idem ſenſus ſit: tamen retinendum eſt, *Signo*, quod etiam habetur in ordine Romano antiquiſsimo, & apud Ambroſium de iis, qui initiantur myſteriis cap. 7. & apud Apoſtolum 2. Corinth. 1.

RECOGNITIO LIBRORVM de Euchariſtia.

LIB. 1. cap. 8. §. *Quantum ad primum*. Dicuntur nouem eſſe explicationes hæreticorum ad illa verba: *Hoc eſt corpus meum*, & ex iis tres dicuntur fundari in pronomine, *hoc*, poſtea tamen capite decimo refutantur quatuor explicationes ad pronomen, *hoc*, ſed nulla eſt contradictio. nam capite octauo dicuntur tres eſſe expoſitiones, quę per tropum exponunt pronomen, *hoc*, quibus additur quarta in capite decimo, quæ eſt ſine tropo, falſa tamen. Si libeat tamen decem explicationes numerare: facilè erit mutare numeros.

Cap. 10. §. *Secundò omiſſa iſta inepta*. Cum dicitur,

tur, *Ergo ineptus eſt etiam, qui dicit, Panis Euchariſtiæ eſt ipſum corpus Domini, non nudum Symbolum.* Non infertur concluſio abſolutè, ſed ex hypotheſi, id eſt, ſi vera ſit Caluini ſententia.

Lib. 2. cap. 18. §. *Aliud teſtimonium.* Quod ſcripſi, Gorgoniam ante altare coram venerabili Sacramento oraſſe, poſſet alicui videri falſum, cum illis temporibus non ſoleret aſſeruari Sacramentum ſuper altare, ſed ſolum per certa momenta ibi eſſe, vt ſcribit Optatus lib. 6. aduerſus Parmenianum. Sed ego cum dixi oraſſe illam coram venerabili Sacramento, non volui ſignificare Sacramentum ſuper altare tunc fuiſſe aſſeruatum, ſed referre volui breuiter, quod fuſiſsime in ea oratione Gregorius narrat. Scribit enim Gregorius, Gorgoniam ante altare procubuiſſe, ac deinde particulā Euchariſtiæ, quam apud ſe recondiderat, pro more illius temporis, protuliſſe, & quomodo Maria Magdalena olim Chriſti pedes lachrymis rigauerat, ita Gorgoniam ſuper Euchariſtiam, id eſt, ſuper Chriſtum in ſpecie illa panis deliteſcentem lachrymas orando fudiſſe, & impetraſſe ſanitatem, quam poſtulabat. Sed fortè dicet aliquis, per ſignacula precioſi corporis, non ſignificari eo loco Euchariſtiam, ſed panem benedictum, ex quo Euchariſtia confici ſolebat. Videtur enim Gorgonia tunc adhuc

adhuc catechumena fuiſſe, ex illa ipſa oratione Gregorij extrema: Catechumenis autem non licebat Euchariſtiam cernere, ne dum apud ſe habere. At non admitto Gorgoniam tunc fuiſſe adhuc catechumenam, Gregorius enim ſcribit quidem illam non longè ante mortem baptizatam fuiſſe, ſed indicat, non tam exiguum tempus inter baptiſmum, & mortem interceſsiſſe, cum dicat, illam oraſſe Deum, vt maritum quoque ad baptiſmum peruenire concederet, ſicut ipſa iam per Dei gratiam ad baptiſmum peruenerat, idque impetraſſe. Itaque fieri poteſt, vt miraculum illud per Euchariſtiæ venerationem contigerit in vltima eius ætate, cum iam baptizata non longe abeſſet ab vltima die.

Lib. 3. cap. 11. §. *Quinta ſententia.* Dixi, Rupertum Tuitienſem Abbatem fuiſſe auctorem erroris eorum, qui docent verbum aſſumpſiſſe panem ad vnionem hypoſtaticam. & addidi hunc errorem à Dominico à Soto non rectè expoſitum fuiſſe. Reprèhendit vtrunque dictum meum Franciſcus Suarez in 3. tomo ſuper tertiam partem S. Thomæ, diſput. 49. ſect. 2. his verbis: *Robertus Bellarminus Sotum reprehendit quod Rupertum excuſare voluerit ab errore. Non ſolum enim putat non poſſe excuſari ab errore, ſed etiam fuiſſe primum auctorem erroris de impanatio-*

uatione per hypoſtaticam vnionem. Ego verò nec inuenio, vbi Sotus eum excuſauerit: nam potius in eo loco, quem ipſe citat, ſcilicet in 4. d. 9. q. 2. art. 2. illi tribuit hunc errorem. Deinde cenſeo non fore reprehenſione dignum eum, qui varia huius auctoris dicta obſeruando eum piè interpretari ſtuduerit. Sunt enim in prædictis eius locis multa, quæ indicare poſſunt illum non habuiſſe erroneum ſenſum, hæc ille. Quæ fateor, non ſine magna admiratione legi. Ego enim nuſquam Sotum reprehendi, quod excuſare voluerit Rupertum ab errore: ſed quod eam ſententiam, quam ipſe tribuit Valerano, quæ tamen reuera Ruperti eſt, perperam expoſuerit. Sic enim eam exponit loco notato in 4. d. 9. q. 2. art. 2. *Poſuit*, inquit, *cum corpore Chriſti manere ſubſtantiam panis. non quod aliquo pacto vnirentur, ſed taliter exiſterent, vt eſſent duo ſuppoſita omnino diſtincta.* Hanc Soti expoſitionem, dixi non eſſe bonam, ſicut reuera non eſt, vt patet legenti opera Ruperti in locis à me notatis. Neque verum eſt, quod addit Suarez, Sotum tribuere Ruperto errorem impanationis; quia error Ruperti, non eſt error impanationis, vt paulò ante demonſtraui. Ea enim cauſa fuit, cùr dixerim ſententiam Valerani, ſiue potius Ruperti perperam fuiſſe à Soto expoſitam. Quod denique Suarez dicit, ex dictis Ruperti colligi poſſe, eum non habuiſſe erro-

neum ſenſum: repugnat iis, quæ idem Suarez ante duas pagellas de Ruperto ſcripſerat: Hæc enim ſunt verba Suarez, pag. 612. col. 1. *Vbi ſentit*, Rupertus, *panem, & carnem Chriſti vniri inter ſe, medio verbo. Idem lib. 5. in Ioannem circa illa verba; Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita; ſicut Verbum caro factum eſt, non mutatum in carnem; ita Verbum caro factum, panis viſibilis fit, non mutatum in panem, ſed aſſumendo, & in vnitatem perſonæ ſuæ transferendo panem.* hæc ille. Iam igitur ſi teſte Suarez Rupertus ſentit, panem, & carnem Chriſti vniri inter ſe medio Verbo, quia videlicet Verbum aſſumpſit panem ad vnitatem ſuæ perſonæ, & hæc ſententia erronea eſt in fide, eodem teſte Suarez in eadem pagina columna ſequenti: quomodo idem Suarez paulò pòſt, id eſt, pag. 616. affirmat, Rupertum non habuiſſe erroneum ſenſum? Num ſentire contra fidem, non eſt habere erroneum ſenſum? *At*, inquit Suarez, *Rupertus aliquando dicit panem conuerti in corpus Chriſti.* Ita eſt, ſed intelligit conſequenter ad ſuum errorem, nimirum, conuerti in corpus Chriſti, quia fit corpus Chriſti per vnionem hypoſtaticam. Sed vt ipſe Rupertus ſcripſit, lib. 2. de diuinis officiis cap. 2. & citat etiam Suarez pag. 612. *Panis, & corpus de Virgine ſumptum, non ſunt duo corpora, quia vnum & idem Verbum*

bum vtrunq; aſſumpſit, & ſurſum eſt in carne, in altari eſt in pane. Sed de his ſatis.

Eodem lib.3.cap.18. §. *Ex his colligimus.* Dixi conuerſionem panis in corpus Chriſti, non eſſe productiuam, ſed adductiuam. Quod dictum video à nonnullis perperam eſſe acceptum, qui inde colligunt hanc non eſſe verè conuerſionem, ſiue transſubſtantiationem, ſed translocationem. At pace ipſorum apertè falluntur, ſicut enim conuerſio, & tranſubſtantiatio ad panem pertinent, non ad corpus Chriſti: Sic etiam translocatio, ſi cui conueniret, pani conueniret, non corpori Chriſti. At pani nullo modo conuenit, cum non mutet locum, ſed tranſeat in corpus Chriſti. Sed neque corpus Chriſti per conuerſionem adductiuam translocari dici poteſt, cum neque deſerat locum ſuum in cœlo, neque incipiat eſſe ſub ſpeciebus, vt in loco, ſed vt ſubſtantia ſub accidentibus, remota tamen inhærentia. Itaque adductiuam conuerſionem appellauimus, vt ſignificaremus, corpus Chriſti per conſecrationem Euchariſtiæ non produci de nouo, ſed præexiſtere, & per conuerſionem panis in ipſum incipere eſſe ſub ſpeciebus panis. At, inquiunt, aliqui Patres dicunt, corpus Chriſti fieri, vel etiam creari per verba conſecrationis, vt patet ex Ambro-

ſio lib. 4. de Sacramentis cap. 4. & Hieronymo in epiſt. 1. ad Heliodorum. Reſpondeo, nullus Patrum dicit, corpus Chriſti fieri, vel creari abſolutè, per verba conſecrationis: ſed fieri ex pane, vel per conſecrationem, id eſt, fieri vt ſub ſpeciebus panis non ſit amplius panis, ſed corpus Chriſti: neque deſunt alij Patres, qui quo ad modum loquendi, videntur probare adductionem, vt patet ex Chryſoſtomo lib. 3. de Sacerdotio, & Gregorio libro 4. Dialogorum cap. 58. & ſanctus Bonauentura in 4. ſent. d. 10. parte 2. art. 1. q. 1. expreſsè dicit, in tranſubſtantiatione fieri, vt quod erat alicubi, ſine ſua mutatione ſit alibi. & q. 2. dicit, per tranſubſtantiationē corpus Chriſti non fieri, quia factum eſt in conceptione. Sed quicquid ſit de modis loquendi, illud tenendum eſt, conuerſionem panis, & vini in corpus, & ſanguinem Chriſti eſſe ſubſtantialem, ſed arcanam, & ineffabilem, & nullis naturalibus conuerſionibus per omnia ſimilem, & quam ſolus Deus facere poteſt, qui ſolus in totam entis naturam vt S. Thomas loquitur 3. p. q. 75. art. 4. abſolutam poteſtatem habet.

Lib. 4. cap. 27. §. *Reſpondeo, ſi propriè.* Dixi haberi in Euangelio Lucæ cap. 22. *Cœnantibus illis accepit Ieſus panem*, &c. Et pòſt modum mul-

multis interiectis: *Similiter, & calicem poſtquam cœnauit.* Vt probarem, ſpeciem panis datam eſſe inter cœnandum, ſpeciem autem vini, poſt cœnam. Sed non aduerti verba illa, *cœnantibus illis*, non eſſe apud Lucam; ſed apud Matthæum cap. 26. illa autem: *Similiter, & calicem poſtquam cœnauit*, eſſe apud Lucam loco citato. Quare argumentum quod feci, non habet eam vim, quam haberet, ſi omnia illa verba eſſent apud eundem Euangeliſtam. Tamen non videtur carere myſterio, quod S. Lucas cap. 22. & S. Paulus 1. Cor. 11. propriè de calice dicant, *ſimiliter & calicem, poſtquam cœnauit.* Poterant enim eadem facilitate dicere, *poſtquam cœnauit, accepit panem, &c.* Quod etiam ſeruat Eccleſia, quæ in conſecratione ſolius calicis dicit, *poſtquam cœnatum eſt.* Quare non eſt improbabile, Sacramentum in ſpecie panis, datum eſſe ſtatim poſt lotionem pedum, vt nulla comeſtio eſſet media inter eſum Agni paſchalis, qui figura erat Euchariſtiæ in ſpecie panis, & ipſam Euchariſtiam in ſpecie panis, quæ erat res figurata; & hanc vocari cœnam ab Euangeliſta, qui ſcripſit, *Cœnantibus illis accepit Ieſus panem.* Deinde poſt eam cœnam, manducato ab omnibus agno cœleſti, vltimo loco, conſecratum fuiſſe, & præbitum calicem ſan-

guinis in ſpecie vini. Illud certè negari non poteſt, diſcrimen eſſe inter cœnam Domini, & noſtram, quòd Dominus primo conſecrauit, & dedit manducandum corpus ſuum in ſpecie panis, vt impleret figuram Agni Paſchalis: & alimentum ſpirituale præberet. Deinde repetita gratiarum actione, conſecrauit, & dedit bibendum ſanguinem ſuum in ſpecie vini, tum vt impleret ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech, tum vt mœſtos diſcipulos conſolaretur: Nos autem nemini damus edendum Chriſti corpus, niſi prius vtramque ſpeciem conſecrauerimus. Franciſcus Suarez diſput. 41. De Sacramento Euchariſtiæ, ſect. 4. videtur reprehendere Ioannem à Louanio, & me, quòd ſcripſerimus, Sacramentum in ſpecie panis datum eſſe à Domino inter cœnandum legali cœna: in ſpecie autem vini, poſt finitam omnino cœnã, multis interpoſitis aliis rebus, vel actionibus. Sed quicquid ſit de ſententia Ioannis à Louanio, mihi nunquam venit in mentem dicere, vel ſentire, Sacramentum Euchariſtiæ datum fuiſſe inter cœnandum cœna legali, ac per hoc ante lotionem pedum: neque inter conſecrationem panis, & calicis à Domino factam, aliam actionem interpoſitam fuiſſe, præter ipſam manducationem Sacramenti in ſpecie panis,

panis, & de hac intellexi, cum dixi, multis interiectis, *id eſt, manducatione à multis facta, quæ ſine aliqua mora fieri non potuit.*

RECOGNITIO LIBRORVM de Miſſa.

LIBRO primo cap. vltim. § *Deniq; manducatio.* Mirantur aliqui, cur dixerim, feria ſexta maioris hebdomadę nō celebrari ſacrificium Miſſæ; cum tamen in actione illa Sacerdos dicat: *Orate fratres, vt meum, ac veſtrum ſacrificium,* &c. Et paulò ante: *In ſpiritu humilitatis & animo contrito ſuſcipiamur à te Domine, & ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo vt placeat tibi Domine Deus.* Sed in his duobus locis vox *ſacrificium*, non videtur propriè accipienda, ſed largo modo pro tota illa ſacra actione, quomodo in Sabbatho ſancto vocatur ſacrificium, incenſi, & cerei Paſchalis oblatio. Cum dicitur: *Suſcipe ſancte Pater incenſi huius ſacrificium veſpertinum, quod tibi in hac cerei oblatione ſolenni reddit Eccleſia.* Nam quod in ſexta feria maioris hebdomadæ Miſſa propriè non celebretur, legimus in Ordine Romano antiquiſsimo. Item in libro Alcuini de diuinis officiis cap. de feria ſexta, quæ & Paraſceue, vbi etiam citatur epiſtola decreta-

lis Innocentij primi. Item in primo libro de Eccleſ.officiis Amalarij cap.13.& lib.2.Rabani de inſtitutione clericorum cap. 37. & apud Thomam VValdenſem de Sacram. cap. 88. & 89. Quod idē docent multi Scholaſtici Theologi lib. 4. ſent. diſt. 13. & S. Thom. 3. p. q. 83. art.2.& multi alij ex Canoniſtis ſuper can. *Viſum præterea.* de conſec. d.1. & can. *Sabbatho.* de conſ.d. 3. & cum his Nauarrus in Enchiridio cap.25.num.68. Et ratio eſt, tum quia in illa actione omittitur totus Canon in quo præcipuè ſacrificium Miſſæ conſiſtit. Tum quia non ſumitur Sacramentum niſi in ſpecie panis: Cum tamen ſacrificium Chriſti, quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, neceſſariò in ſpecie panis, & vini celebretur. Denique quia Sacramentum Euchariſtiæ non ponitur illo die in altari, niſi ad communionem. Omnes enim ea die ſub ſilentio communicabant, vt dicitur in Ordine Romano, & eo modo vt ſcribit S. Thomas loco notato ad 2. participabant fideles fructum Paſsionis Domini quæ potiſsimum in die illa recolitur.

RECO-

RECOGNITIO LIBRORVM DE *Sacramento Pœnitentiæ.*

LIB.1. cap.1. §. *Propriè autem.* Poſui inter libros Catholicos, tum hoc loco, tum in præfatione libri de Matrimonio, Enchiridion Ioannis Gropperi, quod ſcripſiſſe fertur ſub nomine Cōcilij Colonienſis. Sed quanquam Gropperus ipſe vir Catholicus ſemper habitus eſt, tamen in eo Enchiridio non leues errores inueniuntur, vt nos indicauimus lib.3. de Iuſtificatione cap.3. vt non ſine cauſa is liber in Indicem librorum prohibitorum redactus ſit, anno Domini M. D.XCVI.

Cap. 4. §. 2. habentur hæc verba. *His autem omnibus de numero illo detractis, ad exiguum ſane reducetur cumulum ille ingens aceruus errorum.* Ex quibus verbis fortè ſuſpicabitur aliquis nos admittere ex numero octinginta trium errorum, quos Heshuſius Catholicis tribuit, ſaltem paucos aliquos vere eſſe Catholicorum errores. Sed ego id ſolum ſignificare volui, detractis illis tribus generibus, quæ nullam habent ſpeciem errorum, paucíſsimas remanere ſententias, quæ nonnullis errores videri poſſent, antequam cur diſputando veras eſſe, & ab omni errore liberas demonſtraremus. Cæ-

terum quia reuera nulli ſunt errores Catholicorum ex iis quos Heshuſius eo loco notauit, rectius dixiſſem: *Hi autem omnibus de numero illo detractis ad nihilum plane redigetur ille ingens aceruus errorum.*

Lib.4.cap.11.§ *Veruntamen non erit difficile.* Vbi agitur de ſatisfactione determinata ad certum numerum annorum, vel menſium, vel dierum: poſſet addi ex lib. Num.cap.12.exemplum Mariæ ſororis Moſis, quæ poſt remiſſam culpam iuſſa eſt à Deo per ſeptem dies morari extra caſtra.

RECOGNITIO LIBRORVM DE Sacramentis extremæ Vnctionis, & Ordinis.

DE Sacramento extremæ Vnctionis nihil occurrit notandum.

De Sacramento Ordinis cap.5.§. *Ac primum.* Dixi Caietanum tomo 1.opuſ.11.admiſiſſe Epiſcopatum eſſe Sacramentũ. Quamuis autem hic auctor non expreſſe nominet Sacramentum, ſed Ordinem: tamen videtur omnino idem ſenſiſſe quod nos diximus. Qui enim negant Epiſcopatum eſſe Sacramẽtum, iidem negant eſſe ordinem. Nam cum ordo presbyteratus ſit Sacramentũ; ſine dubio Epiſcopa-

ſcopatus, qui eſt presbyteratu maior, aut non eſt ordo, aut eſt etiam Sacramentum. alioqui ordo ſuperior non eſſet Sacramentum, & ordo inferior Sacramentum eſſet. Et contra, qui docent Epiſcopatum eſſe Sacramẽtum, iidem docent eſſe Ordinis Sacramentum, ac per hoc Ordinem, alioqui plura numerarentur Sacramenta quam ſeptem.

In eodem capite, vbi dixi, ſolos Epiſcopos poſſe confirmare, & ordinare, & ſi inferiores iſta attentent nihil prorſus efficere: intellexi per ordinariam poteſtatem; non enim eo loco negare volui, quod alibi affirmaueram, poſſe presbyterũ ex diſpenſatione Apoſtolica confirmare.

In eodem capite, vbi dixi, Epiſcopatum, & Presbyteratum eſſe vnum ordinem, ſed genere non ſpecie, & paulò infrà, Presbyteros & Epiſcopos, eſſe duas ſpecies ſacerdotum. rectius dixiſſem eſſe vnum Ordinem, ſed gradus diuerſos. nam tam Epiſcopus, quam Presbyter ſacerdos & dicitur & eſt: ſed ille maior, iſte minor. quare in libro Pontificali, vbi traditur ritus ordinandi presbyteros, dicuntur preſbyteri ſecundi ordinis ſacerdotes.

Eodem modo vbi dixi, capite octauo extremo, ſeptem ordines eſſe vnum Sacramentum, vel genere, vel quia ad vnum finem omnes

nes referuntur: potuiſſet omitti illud, *vel genere*; nam vt S. Thomas recte docet in 4. d. 24. q. 2. ſiue in additione ad 3. p. q. 37. art. 1. ad 2. Ordinis Sacramentum non eſt vnum vniuerſale, quod diuidatur in ſpecies, neque integrale, quod diuidatur in membra; ſed vnum poteſtatiuum, quod plene reperiatur in ordine ſacerdotij, in aliis per participationem, vt ad ſacerdotium referuntur.

RECOGNITIO LIBRI DE Matrimonio.

CAP. 17. §. *Ad tertiam probationem.* Dixi aduerſus Bucerum, qui contendebat, nuptias eſſe neceſſarias omnibus hominibus, Chriſtum, B. Virginem, & ſanctum Ioannem Baptiſtam ſine coniuge eſſe voluiſſe. quo loco non volui ſignificare, ſanctum Ioſephum non fuiſſe verum coniugem beatiſsimæ Virginis Mariæ, quorum verum Matrimonium alibi defenderam: ſed probare volui exemplo trium excellētiſsimarum perſonarum, Chriſti, Mariæ & Ioannis, non eſſe neceſſarium omnibus adhærere coniugi in ordine ad carnis commiſtionem, de qua ibi cum Bucero diſputabatur.

Cap. 22. §. *Sed intelliguntur.* Quod hoc loco dici-

dicitur, non dirimi Matrimonium quando contractum eſt inter virum habentem aliam vxorem, & mulierem ignorantem virum illum eſſe coniugatum; non intelligitur dum viuit prima vxor, ſed poſtea quam ea mortua fuerit. dum enim viuit prima vxor, non poteſt vir eius aliam ducere, vt ſupra dictum eſt in quæſtione de polygamia: ſed ea mortua, ſi tam mulier quam vir ſciebant, viuere primam illam vxorem, & nihilominus inter ſe Matrimonium contraxerunt, ſecundum leges Eccleſiæ omnino ſeparandi ſunt. Sed ſi mulier à viro decepta exiſtimabat, illum vel vxorem nunquam habuiſſe, vel priorem eſſe defunctam: Matrimonium non dirimitur, niſi ipſa velit: ſi enim nolit, cogitur vir illam in vxorem ducere, & illi vt veræ vxori deinceps cohabitare. atque hic eſt ſenſus capitis primi, de eo qui duxit, &c. & hoc idem nos dicere voluimus, ſed obſcurius loquuti ſumus, dum breuitati nimium ſtudemus.

RECOGNITIO LIBRI DE gratia primi hominis.

CAP. 4. §. *Iam igitur primus homo.* Diximus primum hominem in ſtatu innocentiæ non eguiſſe auxilio excitante,

tante, dirigente & protegente. Et quidem ſi agatur de his auxiliis quatenus nobis neceſſaria ſunt ob ignorantiam, & infirmitatem relictam ex peccato originali, vt S. Thomas dicit 1.2. quæſt. 109. art. 9. veriſsimum eſt quod diximus. nam vt S. Auguſtinus ſcribit lib. de corrept. & gratia cap. 2. Adam in ſtatu innocentiæ non opus habebat eo adiutorio, quod implorant iſti cum dicunt: *Video aliam legem in membris meis, &c.* Veruntamen quia primi illi homines adhuc tentari à Dæmone, & ſeduci poterant, ideo non videtur abſolutè negandum, eguiſſe homines in ſtatu innocentiæ auxilio excitante, dirigente, & protegente, præſertim cùm dicat S. Auguſtinus lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 27. *Cur non permitteret Deus vt ab illo primus homo tentaretur, quandoquidem ſic erat inſtitutus, vt ſi de adiutorio Dei fideret bonus homo malum Angelum vinceret?*

RECOGNITIO LIBRORVM DE *amiſsione gratiæ, & ſtatu peccati.*

LIB. 2. ca. 17. Cum ſoluerem ſecundum Caluini argumentum, videor mihi paulo breuius; atque obſcurius eſſe loquutus. Probare volebat Caluinus Adamum peccaſſe, quia Deus decreuerat, vt peccaret. adducit autem hanc rationem. Non eſt factum

factum naturaliter vt à ſalute exciderent omnes, vnius parentis culpa: cum igitur hoc naturæ adſcribi nequeat, ab admirabili conſilio Dei profectũ eſſe minimè obſcurum eſt. quid ergo prohibet fateri de primo homine, quod inuiti de toto humano genere concedũt? Reſpondi, falſum eſſe antecedens, atque oſtendi, naturaliter factum eſſe, vt primo homine cadente, vt ſuo caſu naturam corrumpente, omnes poſteri naſcerentur vitiati, & peccatores. Sed contra obiici poſſet, non ita eſſe. nam ſi donum iuſtitiæ originalis fuiſſet perſonale, id eſt, ſoli Adamo conceſſum, vt vere eſſe poterat, cum ſupernaturale donum eſſet: poſteri eius naſcerentur ſine iuſtitia originali, & tamen peccatores non eſſent. Quod igitur peccatores naſcerentur Adami filij, non debet tribui ſoli propagationi naturali, ſed etiam decreto Dei, quo ſtatuerat, vt tum donum iuſtitiæ originalis, tum præuaricatio Adami, ſi de ligno vetito veſceretur, transfunderetur ad poſteros per naturalem propagationem. Hinc enim factum eſt, vt peccatores naſcamur. quia naſcimur ſine iuſtitia, quam in primo parente accepimus, & quia ex pacto Dei, illo peccante omnes peccauimus. Reſpondeo, negari non poſſe, quin propagatio peccati originalis præſupponat decretum, ſiue pactum Dei

de

de dono iuſtitiæ, & de primo peccato tranſfundendo in poſteros. Sed hoc decreto præſuppoſito, omnino naturaliter transfunditur peccatum originale per carnalem generationem. Et hoc breuiter inſinuauimus, cum in noſtro libro diximus, naturam humanam in ſe primus homo vitiauit, cum iuſtitiam illam originalem amiſit, quam Deus illi pro ſe, & pro toto genere humano donauerat. Quare cum paulò infrà dicimus, ſine alio decreto Dei, per ipſam naturalem propagationem naſcimur omnes peccatores, non excludimus decretum illud de dono iuſtitiæ, & de primo peccato transfundendo in poſteros; ſed decretum nouum, quo Deus decreuerit, vt *filij* Adam naſcerentur peccatores; ſicut ex ſententia Caluini, Deus decreuit, vt Adam peccaret. multum enim intereſt inter decretum Dei, vt iuſtitiæ originalis donum, & eius priuatio transfunderetur ad poſteros, quod agnoſcimus, vt bonum, & Deo dignum: & decretum, vt Adam peccaret, & peccato ſuo totam naturam corrumperet, quod vt iniquum, & Deo indigniſsimum deteſtamur.

Lib. 4. cap. 15. §. *Habemus octauo.* Scripſi auctorem, nomine Idiotam, vixiſſe paulò pòſt annum octingenteſimum à Natali Domini. id autem ſcripſi, ſequutus fidem aliorum. Sed

poſtea

poſtea animaduerti ab eo auctore verba ſancti Bernardi vſurpari, ex quo colligitur, vt vixerit poſt annum Domini milleſimum centeſimum quinquageſimum tertium. hoc enim anno S. Bernardus obiit.

RECOGNITIO LIBRORVM DE gratia, & libero arbitrio.

LIBRO I. capite 6. §. *Primo Concilium.* Vbi dixi, ex mente Concilij Tridentini vnicam eſſe formalem cauſam iuſtificationis, eamque in fide, ſpe, & charitate conſiſtere: magis propriè dixiſſem, eam in charitate conſiſtere. quamuis enim fides, & ſpes neceſſariò requirātur ad iuſtificationem, tamen id quod veriſsimê propriiſsimeque iuſtificat tanquam vnica formalis cauſa, charitas eſt; de qua Concilium loquitur cum ait, vt ibi citauimus. [Quanquam nemo poſsit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſsionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicantur: id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſsionis merito per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret.] neque enim homo incipit viuere, aut iuſtus eſſe, niſi cum incipit diligere: dicente Apoſtolo Ioan-

ne, *qui nō diligit, manet in morte*. 1. Ioan. 3. cui ſubſcribit Auguſtinus in libro de natura, & grátia, cap. vlt. cum ait, *charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt, charitas perfecta, perfecta iuſtitia eſt.*

Eodem libro cap. 12. §. *Rurſus idem Auguſtinus.* Diximus vocationem Dei internam eſſe moralem inclinationem, & impulſionem, cui libere conſentimus. Et paulò infrà §. *Poſtremum argumentum.* Iterum dicimus, gratiam Dei determinare voluntatem non phyſicè, ſed moràliter, per modum perſuaſionis. Quo loco per vocem, *determinare*, non intelleximus determinationem propriè dictam, quæ tollit indifferentiam, ſed perſuaſionem, quæ moralis motio quædam eſt voluntatis. neque enim poteſt moueri voluntas niſi moraliter, quando mouetur mediante intellectu proponente obiectum. Sed non ideo negare voluimus, voluntatem moueri per gratiam etiam efficienter, & phyſicè, vt explicauimus in eodem libro capite 13. vbi diximus, Deum non ſolum illuſtrando intellectum proponere obiectum voluntati, ſed etiam aſpirare voluntati bonum deſiderium, & infra, afflare initium bonæ voluntatis, quæ aſpiratio, ſiue afflatio, phyſica actio eſt, & Deo propria, qui nouit facere intus operando, vt voluntati placeat obiectum propoſitum. neq; tamen illa delectatio à Deo

infuſa,ſiue complacentia,ſiue ſuauitas,vt eam S. Auguſtinus vocat, neceſsitat voluntatem, ſed inclinat ſolum. Ibidem etiam diximus, Deum per gratiam adiuuantem verè efficienter, & phyſicè mouere voluntatem. Quæ repetere voluimus,ne quis exiſtimaret, nullam nos agnoſcere motionem voluntatis per gratiam, niſi moralem.

Ad idem caput duodecimum,vbi ex Auguſtini ſententia demõſtrare conati ſumus, gratiam efficacem non conſiſtere in gratia adiuuante, & prædeterminante phyſicè, ſed in gratia congruæ vocationis, ſiue excitationis, viſum eſt addere alia teſtimonia eiuſdem Auguſtini, quoniam res grauiſsima eſt. Igitur idem Auguſtinus lib.1.ad Simplicianum q.2. *Illi,* inquit, *electi, qui congruenter vocati;illi autem, qui non congruebant,nec contemperabantur vocationi,non electi, quia non ſequuti, quamuis vocati.*

Idem Auguſtinus libro de correp.& gratia, cap.5. *Quare,* inquit, *iſte ſic, & ille aliter, atque alij aliter diuerſis, & innumerabilibus modis vocentur, vt reformentur: abſit vt dicamus iudicium luti eſſe debere, ſed figuli.* hæc ille. Vbi docet,homines vocari,vt reformentur,non vno modo, qualis eſt phyſica prædeterminatio, quæ in omnibus eadem eſt, ſed variis, & innumerabilibus modis,prout ſunt varia, & innumerabilia obiecta, quæ

ad mouendas hominum voluntates, per internas inſpirationes à Deo repræſentari poſſunt.

Similis locus eſt in lib.1.contra duas epiſtolas Pelagianorum cap.19. *Trahitur,* inquit, *miris modis, vt velit, ab illo, qui nouit intus in ipſis cordibus operari, non vt homines, quod fieri non poteſt, nolentes credant, ſed vt volentes ex non volentibus fiant.*

Idem Auguſtinus in libro de gratia Chriſti cap.13. *Hæc gratia,* inquit, *ſi doctrina dicenda eſt, certè ſic dicatur, vt altius, & interius eam Deus cum ineffabili ſuauitate credatur infundere, non ſolum per eos, qui plantant, & rigant extrinſecus, ſed etiam per ſe ipſum, qui incrementum ſuum miniſtrat occultus, ita vt non oſtendat tantummodo veritatem, verum etiam impendat charitatem.* hæc ille. Vbi admittit, gratiam efficacem poſſe dici doctrinam, ſed interiorem, & efficacem, vt non ſolum ſuadeat, ſed etiam perſuadeat, illuminando videlicet intellectum, & inflammando voluntatem.

Denique idem Auguſtinus in eodem libro de gratia Chriſti, cap.41. explicat quomodo gratia interius operetur, exemplo conuerſionis S.Petri, poſt trinam negationem. *Quod ſcriptum eſt,* inquit, *reſpexit eum Dominus, intus actum eſt, in mente actum eſt, in voluntate actum eſt. Miſericordia Dominus latenter ſubuenit, cor tetigit, memoriam reuocauit, interiore gratia viſitauit Petrum, interioris*

riorũ hominis vſque ad exteriores lachrimas mouit, & produxit affectum. Ecce quemadmodum Deus adiuuãdo adeſt voluntatibus; & actionibus noſtris. ecce quemadmodum & velle, & operari, operatur in nobis. hæc ille. Qui non meminit vllius phyſicæ prædeterminationis, ſed illuminationis intellectus, cum ait, *cor tetigit*; excitationis memoriæ, cum addit, *memoriam reuocauit*, inflammationis voluntatis, cũ ait, *interioris hominis produxit affectum.*

Eodem lib. 1. cap. 13. ſoluimus argumentum quo probari poſſe videbatur, internam illuminationem non eſſe propriè gratiam Chriſti, quam Pelagiani negabant, ſed pertinere ad legem, atq; doctrinam, quam iidem Pelagiani gratiæ nomine appellabant. Poteſt addi aliud argumẽtum ex teſtimonio S. Auguſtini. Nam in lib. de gratia Chriſti cap. 7. refert S. Auguſtinus hæc verba Pelagij: *Adiuuat nos Deus per doctrinam, & reuelationem ſuam, dum cordis noſtri oculos aperit, dum nobis ne præſentibus occupemur, futura demonſtrat, dum Diaboli pandit inſidias, dũ nos multiformi, & ineffabili dono gratiæ cœleſtis, illuminat.* Deinde his recitatis addit Auguſtinus: *In his omnibus non receſſit à commẽdatione legis, atq; doctrinæ.* Vbi videtur S. Auguſtinus cœleſtem illuminationem non ad veram Chriſti gratiam, ſed ad legem atq; doctrinam referre. Reſpondeo, Pelagium non agnouiſſe vllam gratiam inte-

riorem, ſed ſolum externam doctrinam ſanctarum ſcripturarum, quę dum legitur, vel auditur, oculos cordis aperit, & futura demonſtrat, & Diaboli pandit inſidias, & multiformi dono, per promiſsiones, vel minas, vel exempla, quę in ſcripturis cōtinentur, illuminat. Id ita eſſe eiuſdē Auguſtini teſtimonia ex eodem lib. petita demonſtrant. Nam ca. 9. ſic ait: *Quid ergo eſt, quod iſte,* Pelagius videlicet, *legem atq; doctrinam deputat gratiam, qua iuuamur ad operandam iuſtitiam? quæ vt multum adiuuet, ad hoc adiuuat, vt gratia requiratur. nemo enim poteſt legem implere per legem. plenitudo enim legis charitas, charitas autem Dei non per legem diffuſa eſt in cordibus noſtris, ſed per Spiritum ſanctū, qui datus eſt nobis. proinde per legem gratia demonſtratur, vt lex per gratiam compleatur. Quid enim iuuat Pelagium, quia diuerſis verbis eandem rem dicit, vt non intelligatur in lege atq; doctrina gratiam conſtituere?* hæc ille. At lex, quę impletur per gratiam, lex eſt ſcripta in diuinis libris.

Idem auctor in eodē lib. c. 10. cum retuliſſet verba Pelagij, qui dicebat gratiam, qua Deus operatur in nobis velle bonum, conſiſtere in promiſsione gloriæ, in reuelatione ſapientiæ, in perſuaſione omnis boni, ait: *Quid manifeſtius, nihil aliud eum dicere gratiam, qua Deus in nobis operatur, velle quod bonum eſt, quam legem atq; doctrinā? In lege namq;, & doctrina ſanctarum Scripturarum fu-*

tura

turæ gloriæ, atque præmiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam, quod ſapiētia reuelatur, ad doctrinā pertinet, cum ſuadetur omne quod bonum eſt. & ſi inter docere, & ſuadere, vel potius exhortari diſtare aliquid videtur, etiam hoc doctrinæ generaliter concluditur, quæ quibuſcunq; ſermonibus, vel literis continetur. nam ſanctæ Scripturæ docent, & exhortantur. hæc ibi. Vbi vides per legem, & doctrinam nihil ſignificari niſi doctrinam Scripturarum, ſermones, & literas.

Idem Auguſtinus in eodem lib. cap. 24. *Legant*, inquit, *& intelligant, intueantur, non lege atq; doctrina inſonante forinſecus, ſed interna, atq; occulta, mirabili, ac ineffabili poteſtate operari Deum in cordibus hominum, non ſolum veras reuelationes, ſed etiam bonas voluntates.* Nota illud, *forinſecus inſonante.*

Idem Auguſtinus in eodem lib. c. 31. cùm dixiſſet, Pelagium confiteri, liberum arbitrium in omnibus operibus ſemper diuino auxilio adiuuari: addit, per hoc auxilium intellexiſſe Pelagium more ſuo legem, atq; doctrinam; & dixiſſe, ſemper iuuari, quia ſcriptum eſt: *in lege eius meditabitur die, ac nocte.*

Idem Auguſtinus in eodem lib. c. 41. *Sed hoc adiutorium*, inquit, *legis, atq; doctrinæ, etiam propheticis fuiſſe temporibus: adiutorium autem gratiæ, quæ propriè gratia nuncupatur, in Chriſti eſſe arbitratur exemplo. quod nihilominus ad doctrinam pertinere perſpicitis, quæ nobis euangelica prædicatur, &c.*

Idem Auguſtinus in epiſt.107. ad Vitalem: *Quid eſt ergo,* inquit, *quod ait Apoſtolus, Deus in nobis operatur & velle, & perficere? reſpõdeo, per legem ſuam, per ſcripturas ſuas, Deum operari, vt velimus, quas vel legimus, vel audiuimus.* Et infrà: *Corrigãtur,* inquit, *qui putant gratiam Dei eſſe naturã liberi arbitrij, cum qua naſcimur, aut gratiam Dei eſſe doctrinam, quamuis vtilem, quæ per linguas & literas prædicatur.* Deniq; vt li.1. contra duas epiſt. Pelagian. cap.19. idem Auguſtinus oſtendit, nullam internam excitationem bonam Pelagianos confiteri ſolitos, cum tamen ſuggeſtiones malas Dæmonibus tribuerent. *Vos autem,* inquit, *in bono opere ſic putatis adiuuari hominem gratia Dei, vt in excitanda eius ad ipſum bonum voluntate, nihil eam credatis operari. quod ſatis tua verba declarant. Cur enim non dixiſti hominem Dei gratia in bonum opus excitari, ſicut dixiſti in malum Diaboli ſuggeſtionibus excitari?* Conſtat igitur ex Auguſtino, nullam internã gratiam agnouiſſe Pelagianos. Et certè ſi interna illuminatio non eſſet vera gratia, ſed lex atq; doctrina, quam ſolam agnoſcebant Pelagiani, Concilium Tridentinum non diceret seſſ. 6. cap.5. exordium iuſtificationis fieri à præueniente gratia, hoc eſt, à Dei vocatione: quam declarat cum ait: *Tangente Deo cor hominis per Spiritus ſancti illuminationem.* Et cap.6. *Diſponuntur autem ad ipſam iuſtificationem, dum excitati diui-*

na gratia & adiuti fidem ex auditu concipientes, &c. Adde quod idem Concilium ſeparat doctrinam legis, quam Pelagiani agnoſcebant, ab interna inſpiratione, vt intelligi poteſt ex can. 1. & 3. Proinde Concilium internas inſpirationes non legem, atque doctrinam, ſed Chriſti veram gratiam eſſe credebat.

Lib. 2. cap. 3. §. *Quartum ſumunt.* Quod fides ſit donum Dei, probatum eſt ex illo 1. Cor. 12. *Alteri datur fides in eodem ſpiritu.* Sed hoc loco nō agitur de fide, quam Chriſtiani omnes habent, quam eſſe donum Dei probandum erat; ſed de excellenti quadam fide, quæ neceſſaria eſt ad miracula facienda. Rectius igitur allatus fuiſſet locus ex cap. 2. ad Epheſ. *Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum eſt.*

Eodem lib. 2. cap. 6. allegantur multi auctores, qui docent auxilium ſufficiens, non dari omnibus momentis ad reſurgendum à peccato, ſed pro loco & tempore, vt Abulenſis, Adrianus, Caietanus. Sed obſeruandum eſt, auctores iſtos non hoc ſolum dicere, quod nos dicimus, ſed aliquid etiam aliud, quod nos non dicimus, videlicet, aliquibus hominibus, vel ob grauitatem, vel ob multitudinem peccatorum, Deum in reliqua vita certo decreto auxilium denegare. Siquidem Epiſcopus Abulenſis quęſt. 12. in 4. caput Exodi, cum

 dixiſ-

dixiſſet, propter certum numerum peccatorum damnari interdum aliquos ad hanc pœnam, vt non detur eis deinceps gratia neceſſaria ad conuerſionem, addit hæc verba: *Et quãdo iſta pœna alicui infligitur, tantum eſt ac ſi actualiter in infernum demergatur, vel ſi tunc in peccato mortali moriatur.* Adrianus quæſt. 3. de pœnitentia in reſponſione ad argumenta; *Ex his*, inquit, *reſpondeo, quod ſicut damnatis nulla eſt facultas per pœnitentiam reuertendi ad Deum; ita peccatoribus in via perditæ vitæ meritò adimitur ſæpe facultas, ſine qua non ſint conuertendi.* Caietanus Ientaculo 8. q. 1. *Et quamuis*, inquit, *etiam iſtis, ſi pœnitentiam agerent, venia daretur, diſponit tamen diuina iuſtitia permittere iſtos impœnitentes perſeuerare. ita quod ſub hac dominica reuelatione cadit non ſolum negatio remiſſionis, ſed negatio doni pœnitentiæ, tanquam ſi dictum fuerit, quod peccantibus ſpiritu blaſphemiæ nunquam concedetur remiſſio, quia nunquam concedetur gratia pœnitendi, exigente hoc maxima ipſorum nequitia.* Quibus Doctoribus tres ſancti Patres fauere videntur. Ait enim S. Anſelmus in commentario ad caput 12. S. Matthæi. *Quidam recognoſcunt veritatem, & tamen ex inuidia, & prauitate animi contra conſcientiam ſuam bonitati Dei reſiſtunt.* Et paulò pòſt: *Iſti tales in Diabolicum peccatum cadunt, & Deus deſerit eos, ſicut Iudam, ita quod non poſſunt pœnitere, & humiliare ſe, ſed per obſtinationem*

deten-

detenti ſunt. S. Iſidorus lib. 2. de ſummo bono cap. 15. *Nonnulli,* inquit, *ita deſpiciuntur à Deo, vt deplorare mala ſua non poßint.* Et infrà: *Ingemiſcendum eſt iugiter, & poſtpoſita ſecuritate lugendum, ne Dei ſecreto, & iuſto iudicio deſeratur homo, & perdendus in poteſtate Dæmonum relinquatur.* S. Auguſtinus in explicatione quarundam ſententiarum epiſtolæ ad Romanos, ſententia 62. *Non deputabatur,* inquit, *Pharaoni in peccatum, quod Deo non obtemperaret, quoniam obdurato corde obedire non poterat.* Ego ſicut tantos auctores reprehendere non audeo, ita pium eſſe credo ſentire de Domino in bonitate, vt nulli ſint, qui pro loco, & tempore dum viuunt, diuinæ gratiæ reſpectu non viſitentur. Atque ad hoc tantum confirmandum auctores illos initio capitis allegaui. Quod admonere volui, nequis exiſtimet, me ſententiam illorum, quos citaui, in omnibus eſſe ſequutum.

In eodem ſexto capite explicatur locus ſancti Thomæ ex 3. p. q. 86. art. 1. Sed paulò obſcurius. Ideo ſciendum eſt, cum S. Thomas dicit, erroneum eſſe aſſerere, aliquod peccatum per pœnitentiam deleri non poſſe: duplicem eſſe ſenſum eorum verborum, vt ipſe dicit; vnum, aliquod peccatum per pœnitentiam deleri nō poſſe, quia pœnitentiæ Sacramentum non ſufficiat ad illud delendum. Alterum, quod ideò

pecca-

peccatum aliquod per pœnitentiam deleri nō poſsit, quia nō poſsit qui illud commiſit conuerti ad Deum, & pœnitentiam agere. In vtroque ſenſu rectè dicit S. Thomas erroneam eſſe illam ſententiam. Et in priori quidem, manifeſtum eſt eſſe erroneam, quia derogat virtuti paſsionis Chriſti, vnde vim habent omnia Sacramenta. In poſteriore verò, dicit eſſe erroneam, quia præſupponit gratiam *Dei in* illo, qui dicitur non poſſe pœnitentiam agere, & ad Deum conuerti, ac ſi dictum eſſet, poſſe hominem de aliquo grauiſsimo peccato pœnitere etiam adiutum gratia Dei. Probat enim S. Thomas illam ſententiam eſſe erroneam, quia repugnat libertati arbitrij, & virtuti *gratiæ* Dei. Verè autem repugnat libertati arbitrij, qui dicit non poſſe hominem gratia Dei adiutum pœnitentiam agere: Non autem repugnat, qui dicit, non poſſe hominem ſine auxilio gratiæ pœnitere. & pari ratione repugnat virtuti gratiæ, qui dicit hominem gratia præueniente, & ſufficiente adiutum, nō poſſe pœnitere: non autem repugnat, qui dicit hominem gratiæ auxilio deſtitutum, non poſſe pœnitere. Atque hinc etiam declaratur ſententia Concilij Lateranenſis, quæ habet, ſemper poſſe hominem per veram pœnitentiam reparari. Eſt enim ſenſus ex doctrina S. Thomæ, ſemper

poſſe

poſſe hominem, per veram pœnitentiam reparari, & quia Sacramentum pœnitentiæ vim habet ad omnia peccata delenda, & quia poteſt homo gratia Dei adiutus ſemper veram pœnitentiam agere. At ex his non ſequitur, auxilium gratiæ omnibus momentis cuiuis peccatori ſemper adeſſe. Quod etiam non ſequi ex eodem S. Thoma probari poteſt, qui in 2.2. q.2. art.5. ad primum dicit, hominem non poſſe ſine auxilio gratiæ credere, & diligere: Hoc autem auxilium quibus datur, ex miſericordia dari, quibus non datur, ex iuſtitia non dari, in pœnam peccatorum præcedentium. Itaque admittit S. Thomas auxilium neceſſarium aliquando non dari.

Lib. 4. cap. 11. §. *Secundo efficienter.* Vbi diximus, à S. Thoma notari in q.22. de verit. art. 8. duos modos, quibus poteſt Deus inclinare voluntatem ad operandum, vnum, efficienter & phyſicè, immediatè illam mouendo, & determinando ad vnum: alterū efficienter quidem, ſed mediante aliqua forma, quam imprimit in voluntate. Non voluimus ſignificare, Deum ex mente S. Thomæ re ipſa vti illo primo modo, cum mouet homines per gratiam efficacē. Exiſtimamus enim Deum poſſe quidem vti illo primo modo, ſi velit, ſed tunc tolli omnino libertatem arbitrij. ac per hoc, non puta-

putamus Deum vti de facto illo primo modo, neque abſolutè, neque ex mente S. Thomæ, vt probamus in hoc eodem libro cap. 14. Itaque hoc loco nō diximus quid re ipſa faciat Deus, ſed quid facere poſsit, ſi velit. Sed quia S. Thomas dum explicat primum modum, non vtitur illis verbis, quibus nos vſi ſumus, videlicet efficienter, & phyſicè immediatè determinando; ſed ſolum dicit Deum operari *in ipſa voluntate*, mouendo illam ſine appoſitione vllius formæ: Veriſimile eſt, S. Thomam per priorem modum non intellexiſſe ſolam phyſicam determinationem, ſed in genere loquutū eſſe de motione Dei, ſine appoſitione formæ, ita vt comprehendat tum phyſicam determinationem, quæ neceſsitat, licet non cogat, tum motionem moralem, quæ neque cogit, neque neceſsitat. Nam in explicatione poſterioris modi, qui eſt per appoſitionem formæ, explicat, Deum hoc facere aliquando neceſsitando, vt cum apponit formam perfectam, qualis eſt charitas beatorum; aliquando non neceſsitādo, vt cum apponit formam imperfectam, qualis eſt charitas viatorum.

Eodem libro, & capite. §. *Quarto obiectiuè*. Vbi diximus, Deum aliquando mouere voluntatem obiectiuè, & efficaciter, ſed ita vt efficacia proueniat nōn tam ex vehementia perſuaſionis,

nis, quam ex diſpoſitione voluntatis, quam Deus præuidet. Non ſumus loquuti de efficacia gratiæ, ſed de efficaci motione ad actiones ciuiles, ſiue indifferentes, de quibus tantum eo loco diſputabatur. Nam cum agitur de actibus ſupernaturalibus ad gratiam pertinentibus, non dubitamus, efficaciç ipſius gratiæ actionem eſſe tribuendam: & cum dicimus, Deum ita vocare, vt videt, voluntatẽ eſſe aptam ad ſequendum, non volumus ſignificare, voluntatem aptam eſſe ad ſequendum ſolis ſuis viribus, ſed præparatam & adiutam à gratia.

Cap.14. *§. S. Thomas.* Attulimus aliqua loca S. Thomæ, in quibus videtur nobis ſatis apertè indicaſſe ſententiam ſuam de concurſu Dei cum libero arbitrio. Sed poſſumus addere ſequentia loca, adhuc fortaſſe clariora. Quodlibeto primo art.7. ad 2. *Deus,* (inquit,) *mouet omnia ſecundum modum eorum, & ideo diuina motio à quibuſdam participatur cum neceßitate, à natura autem rationali cum libertate, propter hoc quod virtus rationalis ſe habet ad oppoſita. Et ideò ſic Deus mouet mentem humanam ad bonum, quod tamen poteſt huic motioni reſiſtere.* Idem in 2. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 1. ad 3. In libero arbitrio hoc modo agit, vt virtutem agendi illi miniſtret, & illo operante liberum arbitrium agat, ſed tamen determinatio

natio actionis, & finis in poteſtate liberi arbitrij conſtituitur. Accedunt ad hæc principia quędam, quaſi propria S. Thomæ, cum quibus doctrina de prædeterminatione non videtur poſſe conſiſtere. Certè S. Thomas in prima p. q. 63. art. 5. & alibi conſtanter docet, primum actum voluntatis tribuendum eſſe Deo, reliquos autem ipſi voluntati. Cuius differentiæ non eſt cauſa, quòd ad primum actum voluntas habeat ſe merè paſsiuè, vel quod fiat ſine iudicio rationis; ſed ſolum quod ad illū prædeterminetur à Deo. Igitur in aliis actibus nō prędeterminatur. Alioqui non eſſet diſcrimen inter primum, & ſequentes.

Deinde idem S. Thomas in 1. p. q. 14. art. 13. magno labore inquirit, vnde Deus nouerit futura contingentia, & recurrit ad coëxiſtentiam omnium temporum cum æternitate, atq; addit, in cauſis ſuis futura contingentia non poſſe cognoſci, quia cauſæ contingentiū ſunt indeterminatæ, & ad oppoſita ſe habent. At ſi Deus prædeterminaret omnes cauſas, etiam liberas, certè in illis futura contingentia facilè cognoſceret.

Ad hæc idem S. Doctor q. 6. de veritate, art. 3. in corpore, certitudinem prædeſtinationis declarat exemplo conſeruationis ſpeciei per multiplicationem indiuiduorum. Liberum

enim

enim arbitrium deficere poteſt, & excidere à ſalute: Deus tamen in iis, quos prædeſtinauit, tot adminicula præparat, vt vel prædeſtinati non cadant, vel ſi cadunt omnino reſurgant. At profectò ſi Deus prædeterminaret voluntates ad ſingulos actus, non eſſet opus tot adminiculis. Ex ipſa enim prædeterminatione infallibilis eſſet, & certiſsima prædeſtinatio. Denique idem auctor in q. 24. de verit. art. 9. ſcribit, confirmatos in gratia non habere ex ſolo intrinſeco dono, vt nunquam peccent mortaliter, ſed ex variis adminiculis, & continua Dei cuſtodia. At ſi prædeterminatio admitteretur, illa ſola pro adminiculis omnibus planè ſufficeret.

Lib. 5. cap. 27. §. *Deinde nos egemus.* Dixi, Adamum non eguiſſe auxilio ſpeciali ad ſuperandas tentationes, ſed potuiſſe tentationes omnes liberi arbitrij viribus ſuperare. Rectius dixiſſem, Adamum in ſtatu innocentiæ non eguiſſe auxilio ſpeciali ad ſuperandas tentationes, quia carnis rebellio; & concupiſcentia in eo non erant. Nam de tentationibus agitur eo loco, quæ ex concupiſcentia oriuntur.

Lib. 6. cap. 7. §. *Nos igitur.* Quod ſcripſi, nullam dilectionem Dei neque perfectam, neque imperfectam haberi poſſe ſine auxilio ſpeciali

Dei, intelligo de vera dilectione, quæ ſit pius erga Deum affectus, & initium veræ conuerſionis. Alioquin enim dubitari non poteſt, quin homo queat propriis viribus elicere quoſdam actus, qui videri poterunt actus dilectionis. Sed erunt potius velleitates, quam voluntates, & imagines dilectionis, quam veræ dilectionis actus; quales ſunt cum ij, qui in peccatis lætalibus perſeuerantes aliquando dicunt, volo Deum ſuper omnia diligere, vel cum hæretici Deum ſe amare iactant, & fortè in oratione lachrymas fundunt, cum tamen ſine fide, qua hæretici carent, vera dilectio Dei eſſe non poſsit. Atque hinc fortaſſe Concilium Tridentinum ſeſſ.6.can.3.cum docet, non poſſe hominem ſine auxilio gratiæ credere, ſperare, diligere, addit, *ſicut oportet*. & Theologi docent, vnam ex cauſis, cur non poſsimus certitudinem habere de noſtra iuſtitia, eſſe ſimilitudinem actuum naturalium & ſupernaturalium. vide S. Thomam.

Denique S. Gregorius hom.30. in Euangelia, ſcribit, nullum ferè eſſe, qui interrogatus, an diligat Deum, non reſpondeat *diligo*: Et tamen multi falluntur, cum 1. Ioan. 4. ſcriptum ſit, *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt.*

Eodem

Eodem libro cap. 15. §. *Octaua ſententia*. Vbi dicimus, gratiam excitantem efficacem non tollere arbitrij libertatem, quia nihil eſt aliud, niſi ſuaſio, quæ non determinat voluntatem, ſed inclinat per modum proponentis obiectum: non excludimus actionem Dei immediatè in voluntatem. nam in eodem cap. §. *Ad quartum*, paulò antè habentur hæc verba: *Reſpondeo, ad gratiam excitantem pertinere, vt proponat obiectum aliquod congruum menti, per quod homo perſuaderi poßit; & præterea excitet mentem ad illud conſiderandum, & vt moueat voluntatem, eamque inclinet ad illud acceptandum*. Quo loco per motionem voluntatis, & inclinationem ad obiectum acceptandum, intelligimus complacentiam, ſiue affectionem erga illud, quam Deus immediatè, & latenter miro modo infundit per actionem vere efficientem, vt alibi diximus. Hoc igitur loco breuiſsime indicauimus, quæ paulò antè pluribus verbis docueramus. & cum diximus, *nihil eſt aliud niſi ſuaſio*, intelligi debet, cum aliis quæ ad perſuadendum infallibiliter requiruntur.

RECOGNITIO LIBRORVM quinq; de Iuſtificatione.

LIB. I. cap. 17. §. *Alterum argumentum.* Dixi, fidem eſſe cauſſam formalem inchoatam iuſtificationis. Quod ex eo colligitur, quia Concilium Tridentinum, & Patres citati dicunt, fidem eſſe initium, & fundamentum iuſtificationis. Sed hoc loco attente conſiderandum eſt, longè aliter fidem eſſe initium iuſtificationis, ac iuſtitiam imperfectam, & inchoatam: quam S. Auguſtinus lib. de natura, & gratia, cap. vlt. dicat, charitatem imperfectam, & inchoatam, eſſe imperfectam, inchoatamque iuſtitiam: Charitas enim verè, & abſolutè formalis iuſtitia eſt, & ideo qui vel vnum gradum veræ charitatis habet, abſolutè iuſtus eſt, & viuit vita gratiæ. At fides ita inchoata, & imperfecta iuſtitia eſt, vt neque ipſa poſsit abſolutè dici iuſtitia, neque qui habet omnem fidem, vt etiam montes transferat, ſi charitatem non habeat, iuſtus dicatur, aut viuus. *Qui enim non diligit, manet in morte*, 1. Ioan. 3. Itaque imperfecta charitas, imperfecta iuſtitia eſt, quomodo puer eſt homo imperfectus, qui tamen verè, abſolutè, & ſimpliciter eſt homo. Fides autem eſt imperfecta iuſtitia, quomodo embrio nondum

dum animatus eſt homo inchoatus, & imperfectus, qui abſolutè, & ſimpliciter non eſt homo. Qua ſimilitudine vtitur S. Auguſtinus lib. 1. ad Simplic. q. 2. Item charitas imperfecta, eſt imperfecta iuſtitia, quo modo domus ex fundamento, parietibus, & tecto conſtans imperfecta dicitur, ſi deſit aliqua vel feneſtra, vel aula, cùm abſolutè, & ſimpliciter domus ſit: At fides, inchoata iuſtitia eſt, quomodo fundamentum ſine parietibus, & tecto inchoata domus eſt, ſed ſimpliciter domus non eſt. Fides igitur propriè, & ſimpliciter iuſtificat per modum diſpoſitionis; formaliter autem ſimpliciter & abſolutè non iuſtificat, vt probamus in libro ſequenti, cap. 4.

Lib. 3. cap. 9. Propoſitum eſt argumentum pro certitudine gratiæ ex verbis Domini Luc. 17. *Cum feceritis hæc omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus.* Videtur enim ex his verbis colligi, poſſe hominem agnoſcere, & ſecurè affirmare, ſe feciſſe omnia, quæ debuit facere, ac per hoc, ſe impleuiſſe omnia mandata, & ideo iuſtum eſſe, quia factores legis iuſtificabuntur. Ad hoc argumentum reſpondimus quidem, ſed dum breuitati ſtuduimus, obſcuritatem vitare non potuimus. Addendum igitur eſt, verba illa, *(quod debuimus facere fecimus)* non ſignificare,

impleuimus omnia Dei mandata; ſed, quod fecimus, ſi quid fecimus, ex debito fecimus, quia facere tenebamur, & ideo ſerui inutiles ſumus, quia nihil fecimus amplius quam deberemus. Ideò enim Dominus non dixit, cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, fecimus omnia, quæ præcepiſti nobis, ſed *quod debuimus facere, fecimus*, id eſt, ſi quid fecimus, non debetur nobis magna laus, quia debuimus facere. Quod etiam apertè colligitur ex parabola præcedenti, ex qua hæc dominica admonitio proceſsit. Ait enim Dominus, *Quis veſtrum habens ſeruum arantem, aut paſcentem, qui regreſſo de agro dicat illi: Statim tranſi, recumbe; & non dicat ei; para quod cœnem, & præcinge te, & miniſtra mihi, donec manducem, & bibam, & poſt hæc tu manducabis, & bibes? nunquid gratiam habet ſeruo illi, quia fecit quod ei imperauerat?* Non puto; *ſic & vos cum feceritis omnia*, &c. Itaque non colligitur ex his verbis, hominem iuſtum poſſe, aut debere ſecurè affirmare, ſe mandata omnia impleuiſſe: ſed agnoſcere conditionem ſuam ſeruilem, ſeque facere debuiſſe quod fecit, grauiter puniendum niſi feciſſet. Huc reſpexiſſe videtur S. Hieronymus in epiſtola ad Cteſiphontem aduerſus Pelagianos cum ait, *Hæc hominibus ſola perfectio, ſi imperfectos eſſe ſe nouerint. Et vos, inquit, cum feceritis omnia, dicite, ſerui*

inuti-

inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. Hinc etiam S.Cyprianus lib.3.ad Quirinum, cap.51. ſcribit, verba Domini, *cum feceritis omnia*, &c. dicta eſſe ad docendum, quod nemo ex opere ſuo extolli debeat.

Et S. Bernardus ſerm. 4. in Pſalmum: *Qui habitat. Quod debuimus*, inquit, *facere, fecimus; væ enim nobis ſi non feciſſemus. Hæc eſt vtique magna virtus & ſumma ſecuritas, quando & pie viuis, & tamen plus attendis, quæ deſunt tibi, quam quæ obtinuiſſe videris.* Quomodo autem ex his verbis non colligatur, mandatorum obſeruationem non mereri ex condigno mercedem, explicatur infra ſuo loco. Sed interim dicimus, ex parabola præmiſſa ſatis aperte colligi, non agi hoc loco de mercede debita operi, ſed de gratia, & dono, quod debetur beneficio præcedenti. Sic enim loquitur Dominus de ſeruo faciente quod debuit, *Nunquid gratiam habet ſeruo illi, qui fecit quod ei imperauit? non puto.* Non ait Dominus, non reddet ei debitam mercedem pro labore, ſed nō habebit illi gratiā, quaſi ab eo beneficiū accepiſſet. Sic etiā dicitur Luc. 6. *Si diligitis eos, qui vos diligunt, q̃ vobis eſt gratia?* Et tamen diligere amicos, qui nos diligunt, virtus eſt, & digna mercede, ſed nō eſt aliquid eximium, ꝑ quo gratię habendę ſint, & beneficia rependē-

da. Sic etiam loquitur B. Paulus 1. Cor. 9. *Nam & ſi euangelizauero, non eſt mihi gloria. Neceſſitas enim mihi incumbit.* Vbi non negat ſibi deberi mercedem pro labore euangelizandi, ſed negat ſibi deberi aliquid peculiare, & egregium pro opere ſupererogationis, quale ſibi debebatur ex eo quod ſine ſumptibus, vt ipſe loquitur, poneret Euangelium; id eſt, ſumptus neceſſarios non acciperet à populis, quibus Euangelium prædicabat. Sic denique intellexit S. Ambroſius in libro de Viduis, vbi cùm poſuiſſet verba illa Domini: *Dicite ſerui inutiles ſumus*, addit, *hoc Virgo non dicit, hoc non dicit ille, qui bona ſua vendidit, ſed quaſi repoſita expectat præmia, ſicut ſanctus Apoſtolus ait, Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Non enim quaſi inutilis ſeruus quod debuit facere, feciſſe ſe dicit, ſed quaſi vtilis Domino*, &c.

RECOGNITIO LIBRORVM trium de bonis operibus, id eſt, oratione, ieiunio, & eleemoſyna.

NIHIL occurrit notandum in his libris.

RECO-

RECOGNITIO OPVSCVLI DE *Tranſlatione Imperij.*

LIB.I. cap.7.§.1. Dixi, Moſem, Aaronem, Saulem, Dauidem, & Petrum ſingulari Dei vocatione Principatum, vel Eccleſiaſticum, vel Politicum accepiſſe. Id quidem verum eſt, ſed non eodem modo per omnia accipiendum. Moſes enim, & Petrus immediatè à Deo ſine vlla hominum electione, vel conſecratione, vel requiſito conſenſu, Principatum adepti ſunt. Aaron à Deo quidem vocatus, ſed à Moſe conſecratus fuit. Saul, & Dauid à Deo deſignati Reges fuerunt, ſed à Populis facti dicuntur in libro 1. Regum cap.11. & lib.2. Reg. cap.2. & 5. de qua re plura ſcripſimus in Recognitione libri de Laicis, qui eſt tertius de membris Eccleſiæ.

Eodem lib.1.cap.13. §.*Multa ſunt hoc loco.* Admiſi tanquam legitimos canones, qui habentur apud Gratianum diſt.63. can. *Adrianus*, & can. *In Synodo.* Sed poſtea animaduerti, canones illos eſſe vel falſos, vel certè dubiæ fidei, vt etiam admonui in recognitione libri ſecundi de ſummo Pontifice, cap.29. & libro de Clericis cap.9. & cap.16. quia non nituntur auctoritate vlla, niſi Sigeberti, qui ſuſpectus haberi poteſt ob nimiam propenſionem erga Impe-

ratores, qui ſuo tempore cum Romanis Pontificibus de inueſtituris Epiſcoporum contendebant. Neq; reſponderi poteſt, hos duos canones niti etiam auctoritate Iuonis Carnotenſis, qui Sigeberto antiquior fuit. extant enim in Panormia, ſiue Pannomia, vt rectius ſcribi deberet, Iuonis lib. 8. cap. 135. & 136. Hoc, inquam, reſponderi non poteſt, quoniam auctor Panormiæ Iuonis non fuit Iuo, ſed alius recentior, qui canones collegit magna ex parte ex Iuone, ſed addidit etiam aliquos ex decretis, quæ facta ſunt poſt obitum Iuonis. Itaque vocatur Panormia Iuonis, quia eſt quaſi compendium Decreti Iuonis, non quod auctor compendij fuerit Iuo. Quod enim auctor Panormiæ fuerit Iuone poſterior, colligitur ex libro octauo, vbi ponuntur multa Decreta Innocentij II. qui ſedit poſt obitum Iuonis. Vide libr. 8. cap. 141. 142. 143. 149. 152. quemadmodum igitur in Panormia inueniuntur canones Innocentij II. qui fuit Iuone poſterior, ita poteſt fieri vt canones illi duo, *Adrianus*, &, *In Synodo*, deſumpti ſint ex auctore qui vixerit poſt Iuonem. Certe canones iſti in Decreto Iuonis, cuius Panormiæ dicitur eſſe compendium, nullo loco inueniuntur.

Lib. 3. cap. 2. Dixi, Electores Imperij conſtitu-

ſtitutos fuiſſe à Gregorio V. Sed Decretum eius Pontificis fuiſſe quidem continuo exequutioni mandatum, quatenus conſtituebat, vt Rex eligeretur à Principibus Imperij, ſed non fuiſſe niſi poſt ducētos annos, & amplius vſu receptum quo ad reſtrictionem ad numerum ſeptennarium. Sed poſtea Cardinalis Baronius, cui multum omnino Eccleſia debet ob immenſos labores, quos pertulit, toto fere vitæ ſuæ tempore, in hiſtoria Eccleſiaſtica vndique colligenda & literis commendanda, inuenit librum cuiuſdã Matthęi Pariſienſis Monachi S. Albani in Anglia, qui Anglicanam hiſtoriam ſcripſit ab anno Domini M. LX. VI. vſque ad annum M. C C. L. atque ex eo auctore haberi ſcripſit ab Innocentio I V. in Concilio Lugdunenſi Generali, quod celebratum eſt anno Domini M. C C. X L V. reſtrictum fuiſſe numerum Electorum Imperialium ad ſeptem; videlicet, ad Ducem Auſtriæ, Ducem Bauariæ, Ducem Saxoniæ, Ducem Brabantiæ, Archiepiſcopum Colonienſem, Archiepiſcopum Moguntinum, & Archiepiſcopum Salſburgenſem. Sed videtur omnino vel in eodem Concilio, vel paulò pòſt in locum Salsburgenſis ſubſtitutus fuiſſe Archiepiſcopus Treuirenſis, & in locum Ducũ Auſtriæ, Bauariæ, & Brabantiæ, ſubſtituti, Rex Bohemiæ, Marchio

Bran-

Brandeburgenſis, & Comes Palatinus Rheni: Hos enim ſeptem nominat Martinus Polonus, qui fuit Pœnitentiarius eiuſdem Innocentij IV. Pontificis, S. Thomas, Auguſtinus Triumphus, & Henricus Oſtienſis, qui eodem ferè tempore floruerunt, & omnes alij poſteriores. Et quamuis nemo hiſtoricus tradat, quis auctor fuerit, vt illa mutatio, & ſubſtitutio fieret: tamen certum omnino haberi debet, factam eſſe vel ab eodem Innocentio, vel ab aliquo eius ſucceſſore. Non enim Decretum ſummi Pontificis Innocentij in Concilio generali factum, vllus Pontifice maximo inferior mutare auſus fuiſſet, vel iure potuiſſet.

In aliis opuſculis nihil notandum occurrit, ſicut nec in libris lingua Italica ſcriptis.

CORRECTORIVM ERRORVM QVI TYPOGRAPHORVM NEGLIGENTIA IN LIBROS ROBERTI BELLARMINI S. R. E. Cardinalis editionis Venetæ irrepſerunt.

Præfatio ad Lectorem.

DVM libros meos editionis Venetæ, quæ omniũ optima, & pleniſſima eſſe debuerat, recognoſcerem: animaduerti plurimos errores, eosq́; non leues Typographorum oſcitantia in eos irrepſiſſe; alicubi etiam deeſſe integros verſus, vel integros paragraphos; & quod grauiſſimum eſt, ſupra quadraginta locos ita eſſe corruptos additis, vel detractis negantibus particulis, vel alio modo immutatis, vt cõtrarium omnino ſenſum contineant. Quod certè ſummo me dolore affecit, præſertim cum libros omnes à me diligentiſſimè caſtigatos, & locupleta-

pletatos, & erroribus aliorum Typographorum ad vnum correctis, Typographo Veneto tradiſſem. Quare operæ preciũ eſſe putaui, ſi correctorium ederẽ, vt qui libros iam emerunt, eos vel emendari curent, vel certè correctoriũ habeant ad manus, vt ſi quando inter legendum ſuſpicentur errorem, ad correctorium recurrere poßint. Et quamuis, ſi ſola prima editio Veneta corrupta eſſet, ſatis fuiſſet columnas, & literas columnarum notare: tamen quoniam animaduerti non paucos errores editionis primæ Venetæ in editionem ſecundam Venetam, & in editionem Ingolſtadienſem, ex Veneta expreſſam tranſiuiſſe; ideo in correctorio notaui libros, capita, paragraphos, columnas, literas, in quas columnæ diuiduntur, & verſus, qui inter vnam, & alteram literam intercedunt. Rogo autem Typographos, ſi qui forte iterum hoc opus recudẽt, vt ex correctorio, quod nunc prodit, codices ipſos corrigere non grauentur. Denique admonendus eſt Lector, indicata eſſe ad margines, ſtellulæ ſigno, errata grauiora: vt ſi fortè pigeat omnia corrigere, ſaltem vbi ſint errores maioris momenti, neminem lateat.

COR-

CORRECTIO LIBRORVM QVAtuor de Verbo DEI.

LIB.1.cap.3.§.Igitur Teſtamentum nouum.col.9.A.9.pro litera.ſcribe,literæ. & pro veritas Dei,ſcribe, charitas Dei.

Cap.15.§.Reſpondeo potuiſſe.col.43. D.7. vbi dicitur Hieremiam tempore Ioachim abſcondiſſe arcam Dei,lege Ioachin. & paulò pòſt pro Ioachin,lege Ioacim.

Lib.2. cap. 12. col.98.& alibi paſsim verba hebraica ab imperito Typographo non recte ſunt collocata,& ſępe vna litera pro alia poſita eſt. quod ſemel admonere volui, ne ſæpius id ipſum repetendum ſit.

*Cap.15.§. His omnibus. col.117. A.15. bonorum grauiſsimorum. ſcribe, duorum grauiſsimorum.

*Lib.4.cap.4.§.1.col.165. D.6.de tribus.ſcribe, de moribus.Et,cap.5.§.ſecundum teſtimonium. col.171.B.2. de modo orandi ſumendæ Euchariſtiæ. ſcribe, de modo orandi, & dele duo verba ſequentia, quæ perperam irrepſerunt.

COR-

CORRECTIO LIBRORVM *quinque de Chriſto.*

LIb.1.cap.6.§. At parum refert.col.252.B.11. At Ioannis vltimo.ſcribe, Et Ioannis vlt.

*Eodem cap.§. Valentinus Gentilis. col.253. D.11.aliud autem ego,&pater vnum ſumus. ſcribe, aliud autem, ego, & Pater vnus ſumus, ſciolus enim aliquis dum corrigere voluit, corrupit.

Lib.2.cap.4.§. Et probatur. col.315. E.5.ſplendor gratiæ. ſcribe, ſplendor gloriæ.

Et cap.6. §.1.col.320. B.6. de quibus iam legimus. ſcribe, de quibus iam egimus.

Et cap.23.§.Iam vero prẹter.col.349.D.13.Grẹcos conuenit. ſcribe, Græcos conuicit.

Et cap.26.§. Itaque ſecundum hanc ſententiam.col.360. D.5.ſolæ ergo relationes originis diſtinguuntur. ſcribe,ſolæ ergo relationes originis diſtinguunt.

*Lib.3.cap.2.§.2. col.376. C.1. Hic deſunt duæ particulæ. ſic igitur corrige. Deinde dicebat, vnam eſſe factam naturam ex diuinitate, & carne, idque ex conuerſione diuinitatis in carnem, quia ſcriptum eſt, Io.1. Verbum caro factum eſt, & quia vnum fieri alterum, eſt verti in illud.

*Cap.7.Argumentum octauum col.390. B.8.

in

in quo ſunt duæ perſonæ. ſcribe, in quo non ſunt duæ perſonæ.

* Et cap. 8. §. Primo eſſentialiter col. 391. A. 9. pro, nituntur. ſcribe, vniuntur.

* Et cap. 11. Reſpōdeo, poteſt quidem. col. 401. D. 9. corpori Chriſti, quod eſt infinitum. ſcribe, corpori Chriſti quod non eſt infinitum.

* Et cap. 19. §. Porrò S. Thomas col. 418. D. 5. natura humana eſt vbique. ſcribe, natura humana non eſt vbique.

Lib. 4. cap. 13. §. Et quia poterit. col. 450. B. 1. pro, dici poteſt. ſcribe, dici poſsit.

CORRECTIO QVINQVE LIBRORUM de Summo Pontifice.

* LIB. 1. cap. 6. §. Præterea quādo. col. 519. C. 1. regimen Monarchicum, & Democraticum. ſcribe, regimen Monarchicum eſt, & non Democraticum.

Et cap. 7. §. Deinde, in 2. Paralip. col. 522. E. 9. per ea opera. ſcribe, ſuper ea opera.

Eodem cap. §. Reſpondeo, Moſem. col. 523. E. 3. non vt Reges. ſcribe, non tam vt Reges. Et paulò pòſt, legem illam quia. ſcribe, legem illam qua.

Cap. 10. §. Iam tertia explicatio col. 542. E. 8. At enim. ſcribe, ait enim.

Cap.11.§.Sed contra obiici ſolent.col.545. E.9. tria argumenta. ſcribe, duo argumenta.

*Cap.16.§.1.col.562. E.10,non.ſcribe,num.

*Et §. Si vero. col.563. D.12. ſacerdotes maiores. ſcribe, ſacerdotes minores.

Lib.2.cap.2.§.Adde Sybillę Erythrææ.col.602. D.6.deleantur illa verba,p.1.tit.3.cap.9.§.15.

*Cap.4.§. Ambroſius. col.609. D.6. epiſt.16. ſcribe, epiſt.164. alias 165.

Cap.16.§. Quartus B. Hieronymus. col.646. B.5. Agenchiam. ſcribe, Ageruchiam.

Et §. Octauus Vincentius. col.648. B.4. commentario. ſcribe, commonitorio.

Et cap.17.§. Ad primum Illyrici. col.652. B.9. ſcribe, Ad argumentum Illyrici.

Et §. obſeruandum eſt. col. 653. C.1. vt eſt perſona, id eſt, electa,& deſignata. ſcribe,vt eſt perſona electa, & deſignata, illud enim, id eſt, redundat.

Et §. Ac primum. col. 655. D.10. addatur ad ſcriptores eo loco enumeratos Aimoinus lib.4. cap.61.

Cap. 19. §. De diſpenſationibus. col.663. A.7. coniungimur. ſcribe, conſtringimur.

Et cap.22. §. His notatis. col.667. D.11. decreuit. ſcribe, decreuerit.

*Cap. 24.§. Reſpondeo, ad primum.col.670. E.4. de ſe delatam. ſcribe, ad ſe delatam.

Cap.

Cap.25.§. Reſpondemus, primum.col.*673*.D. *9*. etiam ſi Nicenum Concilium pro Sardicenſe. deeſt verbum, citaſſent.

Ibidem.col.*677*.& *678*.ſæpe repetitur nomen Eulabij, pro nomine Eulalij.

*Et cap. 26. §. Gregorius Nazianzenus. col. *680*. B.12. pro nomine Imperatoris, ſubſtituatur nomen Præſidis.|

Cap.27.§. Reſpondeo,Pauli exemplũ.col.*681*. B.3.pro ad Neronem. ſcribe, ad Leonem.

* Cap.28. §.1. col.*685*. B.2.à neminem.ſcribe,à nemine.

* Et §.2. Ibidem lib.3. epiſt.*61*.ſcribe,lib.2.epiſtol.*61*.

* Lib.3.cap.2.§.Tertia ratio Caietani. col.704. C.*9*. ſcribe, Tertia ratio Caluini; Typographus enim Caietanum proCaluino poſuit.

* Et cap.21.§.Et quemadmodum.col.7*65*.A.7. ipſe perficit miniſterium, nos ordinem tenemus. ſcribe, ipſe perficit, Miniſtrorum nos ordinem tenemus. Et §. Et hoc qua ratione.col.7*67*.C.13.quid nos contra demõſtramus. ſcribe, quid ſi nos contra demonſtremus.

Lib.4. cap.5.§. Ac vt rem totã.col. 804.C.13.de hac fe dubitare. ſcribe, de hac re iudicare.

Cap.11.§. Pergit Nilus.col.827. A.7.in ſe Petri. ſcribe, in Sede Petri.

Et cap.16.§. Quare quemadmodum. col.856. C.9.in Eccleſia deducit. ſcribe,Inde Eccleſia deducit.

Cap.21.§.Reſpondet Ioannes.col.866.B.15.alloquens presbyterũ. ſcribe,alloquens Diaconum.

Eodem cap.§. Ad illa igitur verba, col.866.D. 5.Epiſcopum excommunicare.ſcribe,Epiſcopus excommunicare.

*Lib.5. cap.5.§. Argumẽtum poſtremum.col. 885. E. 14. temporaliter modo ſubiectis. ſcribe, temporaliter non ſubiectis.

CORRECTIO LIBRORVM QVAtuor de Conciliis, & Eccleſia.

LIB.1. cap.5.§. Denique.col.5.C.15.hunc autem ipſius. ſcribe, hunc autem ipſum.

Et §. Eſt vero. col.6. A.6. in prouinciis. ſcribe, ex prouinciis.

Et cap.6. §.1. col.9. E.6. vbi dicitur, primum generale opinione Arianorum reprobatum] deleantur duæ illæ voces, opinione Arianorum, vel ponatur virgula poſt vocem, Arianorum, vt intelligatur Concilium illud, non fuiſſe reprobatum opinione Arianorum,ſed fuiſſe generale,ipſorum opinione.

Et

Et cap.10.§.Denique antiqua.col.15.B.2.ſtatuta mutauerint. ſcribe, ſtatuta nutauerint.
Cap. 12. §. Eſſe autem. col. 19. B.4. auctoritate Chriſtus. ſcribe, auctoritate Chriſti.
Et cap.13.§. Habemus. col.23.E.6.C.de Epiſcopis & Presbyteris.ſcribe, C. de Epiſcopis,& Clericis.
Cap.19.§. At inquiunt. col.37. C.13. de clauibus Imperatoris. ſcribe, de laudibus Imperatoris.
Et §.Quartū Concilium.col.40. ſcribe,Quintum Concilium.
Cap.20.§.vlt.col.46.A.5.Flauio.ſcribe,Flauiano.
Lib.2.cap.2.§.Itaq;.col.50.D.2.ad Gratianum. ſcribe, apud Gratianum.
Cap.11.§.1. col.76. C.10. Pariſienſes enim. ſcribe, Pariſienſes enim aliqui.
Cap.16.§.1.col.86. B.13.ex hoc mundo. ſcribe, de hoc mundo.
Cap.17.§. Probatur. col.88. E.4. exiſtit.ſcribe, exiſtitit.
Cap.19.§. Reſpondeo. col.94. A.7. in eſſentia. ſcribe, ab eſſentia.
Lib.3.cap.4.§. Accedit.col.103. B.4.legum hac rituum. ſcribe, legum ac rituum.
Cap.5.§. Probatur.col.106.D.2. alterius membra.ſcribe,ſinguli autē,alter alterius membra.

*Cap.9.§.obiectio tertia.col.119.D.5.nulli improbi Deum non habent Patrem. ſcribe, nulli improbi Deum habent Patrem.

Cap.10.§. Ad hæc. col.126.B.13.in infallibili. ſcribe, infallibili. & infrà, non igitur fides? tolle interrogationem.

Et §.Reſpõdent. col.126. C.13.videre dicimus. ſcribe, videri dicimus.& pro ecclebam.ſcribe, Eccleſiam.

Et §. ſed neutra ſolutio.ead.col.E.5. Cum dicitur qui Angeli erant? tolle interrogationem. Typographus enim in hac re negligentiſsimus, pro virgula cum puncto, aut pro ſimplici puncto, aut ſimplici virgula ſæpe interrogationem poſuit.

Et §.ſecundo,quia.col.127.A.14. alicui conuenit. ſcribe, alicubi conuenit.

Et §. obiiciunt. col.128. C.10. quid fidem non habent. ſcribe, qui fidem non habent.

Et cap.13.§. Denique. col.135. E.8. idolatriam. ſcribe, idololatriam.

Cap.14.§.vltimo, col.138. A.13. item ex Auguſtino lib.1. ſcribe, Item ex Auguſtino, qui lib.1.

*Et cap.15.§. Ad quintum.col.139.D.15. Spiritus in eo damnatur. ſcribe, Spiritus in eo dominatur.

Cap.16.§.Nam imprimis. col.143. C.12. quia

Epi-

Epiſcopi paucißimi erant.ſcribe,& quia Epiſcopi paucißimi erant, &c.

Lib.4.cap.2.§.Sed dices.col.149.D.1. Nã ſchiſmatici puri quondam. ſcribe, Nam ſchiſmatici puri, vt quondam.

Cap.5.§.In omni.col.154.C.10.videtur aliquid deeſſe vbi dicitur: Vnde paulatim aliis accedentibus cœperit. ſic igitur reſtitue, qui paulatim aliis accedentibus creſcere cœperit.

Et §.Ad illud.col.157. C.11.conſecratur. ſcribe, conſecraretur.

Cap.16. §.vlt.col.160 .C.11.concedere gremio. ſcribe, condere gremio.

Cap.7.§.Secundo nota.col.160. E.15.omnibus hominibus. ſcribe, omnibus locis.

Cap.9.§.Item. lib.2.col.168. D.6.de luco. ſcribe, de loco.

Et §. Notandum. col. 169. E.8. martyrum genus.ſcribe,martirium genus quoddam Baptiſmi.

Et §. Simoniani. col. 170. C. 13. vlta. ſcribe, vlla.

Et §.Lutherus.ead. col. E.3.impiißima. ſcribe, ipſißima.

Et §.11.Ariani.col.173. B.6.presbyterium. ſcribe, presbyterum.

Et §. Eadem omnia. col.174. C.12. Vbi dicitur

quale fere nulli habent, deeſt, donum. ſic igitur ſcribe, quale donũ, fere nulli habent.

Cap.11.§.1.col.181. A.3. vbi dicitur, quoad fidei doctrinam morum. illud fidei redundat.

Cap.12.§. At Eccleſia. col.183. E.8. vbi dicitur, totum traxit, deeſt Mundum. ſcribe igitur Mundum totum traxit. & linea ſequẽti pro prauos, ſcribe paruos.

Cap.13.§.1. col.195. B.6. ſingulorum. ſcribe, ſignorum, ac miraculorum.

Cap.14.§. De Mahumetanis. col.188. E.4. Chriſti miracula. corrige, Chriſto miracula.

Et §. Secundo ſeculo. col.191. B.14. ſcapulum. ſcribe, Scapulam.

Et §. Decimo tertio. col.192. A.15. Antoninus. ſcribe, B. Antonius.

Et §. fuiſſe autem. col.193. A.7. debuiſſet paragraphus incipere à verbis præcedentibus. Et quidem eſſe hæc miracula non probant, ſed dicunt ſolum, &c.

Cap.15.§. vlt. col.197. A.1. vbi dicitur, dono claruerint, deeſt Prophetiæ.

Et cap.16.§. De Iudæis. col.197. D.14. Philone. ſcribe, in Philone.

Et cap.17.§. De miſero. col.198. D.10. vbi dicitur Galerius, Maximianus, tollenda eſt virgula. vnus enim eſt; & idem, qui Galerius Maximianus dicebatur.

COR-

CORRECTIO LIBRI *de Clericis.*

CAP. I. §. vlt. col. 211. C. 13. vbi dicitur, cum vniuerſæ, deeſt Eccleſiæ. & paulò pòſt, in Prophetarum, redundat, in.

Cap. 7. §. Septimo idem. col. 221. A. 6. prouidentiam. ſcribe prudentiam. & paulò antè, pro diceret. ſcribe, dicere.

Et §. Tertio ſignificat. col. 224. C. 2. repugnare tota ſententia. ſcribe, repugnante tota ſententia.

Et §. Argumentum nonum. col. 225. C. 15. eum recitat. ſcribe, quam refert.

Et §. Argumentum decimum. col. 226. A. 2. obiicit. ſcribe, obiit.

Et §. Porrò caput. ead. col. C. 1. Alexandrini. ſcribe, Alexandri.

Et cap. 13. §. At non ſolum. col. 233. C. 6. admodum acquieuiſſe. ſcribe, admonitum acquieuiſſe.

Et §. hic vero. col. 234. B. 15. Acolutarum. ſcribe, Acoluthorum.

Cap. 15. §. Cæterùm hæc. col. 242. B. 14. pro, ſententia. ſcribe, ſententiam. & pro, agnoſcendum, ignoſcendum.

Et §. Eſt autem. col. 243. B. 6. gubernantur. ſcribe, gubernabantur.

Cap.17.§.2.col.250.D.1.conſtituit. ſcribe, conſtituti.

Cap.20.§.At inquit. col. 261. A. 13. ſimpliciter. ſcribe, ſimiliter.

Cap.26.§.2. col.287. A. 6. ſecundus. ſcribe, ſecundum.

Cap.28.§.3.col.290. C. 15. in cap. 17. ad Romanos. ſcribe, in cap. 13. ad Romanos.

Et §. ſecundo probatur. col. 292. B. 1. Epiſt.14. ſcribe, Epiſt.54.

Et §. Secundo probatur eadem. col. 295. D.1. vires Eccleſiaſticas. ſcribe, viros Eccleſiaſticos.

Cap.30.§.vlt.col.302. A.5. pro, id facta ſit. ſcribe, id factum ſit.

CORRECTIO LIBRI de Monachis.

*CAP. 2. §. Secundus gradus. col. 311. A. 1. craſſa Typographi Veneti negligentia, totus paragraphus omiſſus eſt. ſic igitur reſtituatur.

Primus gradus charitatis eſt diligere Deum, quantum eſt diligibilis, id eſt, infinito amore. Qui gradus ſoli Deo conuenit, & idcirco ſolus Deus in ordine ad iſtum gradum perfectus eſt. Angeli, & ſancti homines, quicunque illi ſint, imperfecti ſunt. ſed hæc imperfe-

perfectio non eſt proprie dicenda priuatio, aut vitium, ſed ſimplex negatio.

Secundus gradus, &c.

Cap.6.§.B.Bernardus.col.322.D.14.art.30.ſcribe.3.

Et §. Secundo dicit. col.323. D. 3. eſt peccata. ſcribe, eſſe peccata.

Et §. Quarto dicit.col. 324. D. 12. capiant. ſcribe, cupiant.

Cap.9.§.Quod autem. col.329. A. 14. tantummodum. ſcribe, tantummodo.

Et §.cum ergo.col.333.C.15. aliquadam. ſcribe, alia quadam.

Cap.13.§.Secundo ſcriptura.col.346.E. 6.in fine paragraphi, pro reprehenſio. ſcribe, reſponſio.

Et §.Argumentum vndecimum.col.350. A. 14. precepto paulo.ſcribe, præcepto Pauli.

Et §.argumentum duodecimum.col.ead.C.3. pro non peccata ſi nubat.ſcribe, non peccat ſi nubat.

Et §.vlt. col. 351. C.10. vbi dicitur,& quia eſt Epiſcopus.redundat,&.

*Cap.16.§. Septimo votum. col. 354. E. 6. Vbi ſic legitur. Igitur, vel totum de re non præcepta,cultus Dei, eſt, vel nullum eſt votum, eſt cultus Dei, Typographus poſuit totum, pro votum, & adiecta virgula poſt vocem

Dei totam ſententiam obſcurauit, ſic igitur corrigas. Igitur vel votum de re non præcepta cultus Dei eſt, vel nullum votum eſt cultus Dei.

* Cap.17.§.Tertio idem.col.356.E.2.vouerunt; & reddiderunt.ſcribe, vouerunt, & non reddiderunt.

Cap.22.§.Denique. col. 372. B. 1. quomodum. ſcribe, quomodo.

Cap.23.§.1.col.375.C.11.imputaſſe. ſcribe, amputaſſe.

Cap.25.§.vlt.col.382.A.4. religionibus. ſcribe, regionibus.

Cap.28.§.Athanaſius.col.388. C. 3. de virginitatis. ſcribe, de virginitate.

Et §.Tertio quod.col.389.C.8.liberaliter. ſcribe, liberalitate.

Cap.32.§.Sexta ratio. col. 408. C. 13. ad illud. ſcribe, ad aliud.

* Cap.34.§.Nono venit. col. 413. C. 6. publice. ſcribe, pudice.

Et §.Reſpondeo, col.414.E. 15. vir iugo, ſcribe. viri iugo.

Et §.Reſpondeo loquitur.col.418.E.15.vt pronima.ſcribe, vt pro nimia conſuetudine.

Et §.vlt.col. 422. C.15.auerſarij.ſcribe, Aduerſarij.

Cap.35.§.1.col.422.C.15.ſuſpicere.ſcribe, ſuſcipere.

pere.& pro filij familias. ſcribe, filios familias.

Et §.Secundo dicimus.col.423.C.13. expetendam etiam.ſcribe, expectandam eſſe..

Cap.40.§.2.col.441. B. 5. de perſecutione barbarorum. ſcribe, de perſecutione barbarum. Sciolus enim volens emendare, corrupit.

Et §. Hieronymus. col.442.A.1. tegendas manus, ſcribe, tergendas manus.

Cap.45.§. Ad primum.col.452. A. 7. ex iis de verb.ſignif.ſcribe, Exiit, de verb.ſignif.

CORRECTIO LIBRI de Laicis.

CAP.2.§.1.col.457.D.3. quarum 7.eſt.ſcribe, quarum ſeptima eſt.

Cap.3.§. ad primum.col. 460.B. 7. deeſt aliquid.quod ita ſupplendum eſt. Ad primum ergo teſtimonium ſcripturæ, ſuperiore capite contra ſententiam noſtram allatum, dicendum, &c.

Ibidem vbi ponuntur ſolutiones argumenti ſecundi, & quarti, & vltimi, deeſt præpoſitio, Ad. Itaque ſcribendum eſt, Ad ſecundum, Ad quartum, Ad vltimum.

Cap.5.§.1.col.462. B. 15. vnum hominum.ſcribe, vnum hominem.

Et §.

Et §. Iam vero.ead.col.E.5.contingeret.ſcribe, coniungeret.

Cap.8 §.2.col.467.D.3.non eſt dominum.ſcribe,nõ eſt dominium. Et poſt quinq; lineas, ſcripturi ſap.ſcribe, ſcripturis Sap. *6*.

Cap.14.§.Nos autem.col.477.B.8. promiſsionem.ſcribe, permiſsionem.

Et §.ſequenti.ead.col. C.3. præmittere.ſcribe, permittere.

Et §.ad Theophylactum.ead.col. D. 8. ac.ſcribe, ad.

Cap.15.§.1.col.483.C.14. conditione.ſcribe, conditiones.

Et §.2.ead.col.C.7.pro licet ei.ſcribe,licet eis.

Et §.3.col.483.C.14.corporalibus.ſcribe, temporalibus.

Et §. tertia conditio. col. 484. C. 14. pro. mocendi.ſcribe,nocendi.

Cap.*16*.§. Sed hæc: col. 487. A. 10. pro, fomes, peccata.ſcribe,fomes peccati.

Et §.Sed hæc ſententia, ead.col. D.13. pro ſeditioſos.ſcribe,ſeditioſus.

Cap. 18. §. Præterea. col. 489. D. 10. iuuentur. ſcribe,iubentur.

Et §.Quam libertatem.col.490.B.10. Iouinianus.ſcribe, Iouianus Imperator.

Et §. Secundo quando, ead. col. E. 1.& iubentur.ſcribe,iubentur,ſine,&,quod redundat.

Cap. 19.

Cap.19.§. Quarto.col.492. B.14. fuerit. ſcribe, fieret.

Cap.20.§.2.col.493.E.4.liberos. ſcribe, libros.

Et §.Præterea etiam. col. 495. E. 6. hoſtes ſunt veritas.ſcribe, hoſtes ſunt veritatis.

Et paulò pòſt,videtur.ſcribe,videretur.

*Cap.21.§.Probatur vltimo.col.500.A.14.tradi Sathanæ per communicationem. ſcribe, per excommunicationem.

CORRECTIO LIBRORVM de Purgatorio.

LIB.1.cap.1.§.1.col.509.A. 7. vbi dicitur, ſed hoc non loquimur. deeſt particula, de, ſcribendum igitur eſt, ſed de hoc non loquimur.

*Cap.3. Ad ſecundum. col. 514. D. 4. vbi dicitur, & qui vnum fatebantur alterum. ita corrigendum, & ſupplendum eſt, & qui vnum fatebantur, alterum fatebantur.

Et §.ſequenti.ead.col.D.14.niſi præſupponantur.ſcribe, niſi præſupponatur.

Et §. ſecundus locus. col. 516. B.12. Quia nuſquam ſcriptura vocatur ſepulchrum os iuſti. deeſt præpoſitio, in. ſcribe igitur, Quia nuſquam in ſcriptura vocatur ſepulchrum os iuſti.

Cap.4.§.Quarto inquiunt.col.518.A.13.remiſſio dilectorum.ſcribe,remiſsio delictorum.

Et §.

Et §.Reſpondeo non ſequi. ead. col. D. 2. non remitteretur.ſcribe, non remittetur.

*Et §.vlt.col.519. B. 1. Dicunt enim paſsim haberi.pro,haberi,ſcribe, Hebræi.

Cap. 15. §. Tertia ſententia. col. 521. D. 10. pro omiſsionem conciliorum.ſcribe, omiſsionem conſiliorum.

Et §.Sexta ſententia.col.522. A. 8. ad eos populus,qui.corrige,ad eos populos,qui.

Et §.ſecundo quia. col. 525. A. 7. Vnusquiſque opus.ſcribe, vnius cuiuſq; opus.

Et §.Reſpondeo primo.col.528.A.7.vnus quiſque opus.corrige, vnius cuiuſque opus.

Cap.8.§.Octauus eſt.Act.col.536.C.5.deeſt numerus capitum.Itaq; ſcribendum eſt.Act.2.

Cap.9.§.Secundæ parti.col.538.B.8. Typographus vocem planè in intelligibilem poſuit. ſcribe,leguntur ex libro.

Et §. penult. col. 539. A. 5. peccatum quidem. ſcribe, peccatorum quidem.

*Cap.10.§. B. Cyprianus. col. 540. B. 6. & 7: in verbis ſancti Cypriani vbi dicitur: ne quis fratres excedens ad tutelam, vel curam clericorum nominaret. pro fratres, ſcribendum eſt,frater, & pro, clericorum, ſcribendum eſt, clericum.

Ex §.Quarto dicit.col.542.A.3. tollenda eſt interrogationis nota, quæ ſenſum verborum omnino obſcurat.

* Cap.11.§.His accedant.col.546.A. 7. vbi citatur ſanctus Auguſtinus, in Pſalmum quinquageſimum. deeſt negatio. ſcribendum eſt itaque impunita peccata eorum etiam quibus ignoſcis,non reliquiſti.

Et §.Neque dicat aliquis.ead. col.C.8.hos potius. ſcribe, hoc potius.

Cap. 12. §. Reſpondeo in extremo,col.549,D. 4.vbi dicitur, Neque continuo quaſi ſaluus erit per fidem, &c. ſcribe, Neque continuo qui ſaluus erit,per fidem.

Et paulò pòſt,vbi dicitur,Bernardinus, Ochinus.tolle virgulam, non enim duo ſunt, ſed vnus,qui dicebatur Bernardinus Ochinus.

Et paulò pòſt.pro, remanent. ſcribe, remanet.

Cap.13.§.Reſpondeo loquitur.col.552.A.2.forte beatos.ſcribe, fore beatos.

Et §.obiiciunt.ead.col.C,13. & ipſe hinc adducuntur.ſcribe,& ipſæ hinc abducuntur.

Cap. 15. §. Hæc ſunt. col. 557. E. 5. vt conſtaret, ſcribe,vt conſtanter.

Et §. Ad illud ex Paulo. col. 559. A. 7. conſolamur.ſcribe, conſolamini.

Et §.Ad ſecundum dico, vbi dicitur in fine paragraphi. Quod ergo de Græcis iactatur, quod Purgatorium negent, de particularibus hominibus intelligendum eſt.addi debet quod omiſſum fuit, & hoc modo ſup-

plendum. Quod ergo de Græcis iactatur, aut eſt abſolute falſum, aut de particularibus hominibus intelligendum eſt.

*Et §. Reſpondet Petrus Martyr. col. 560. B. 2. Vbi dicitur, nihil enim minus dari poteſt, quam eum dubitaſſe de purgatorio in genere. deeſt negatio, & ſcribendum eſt, non dubitaſſe.

Aduertendum etiam poſt finem primi lib. de purgatorio Typographum erraſſe in numero columnarum, & pro 500. poſuiſſe 600. & ſic de cæteris.

Lib. 2. cap. 1. §. Aliqui vero. col. 662. A. 4. per quem tam dicunt. ſcribe, per quem tamen dicunt.

Et §. Sequenti, pro materia. ſcribe, materiæ.

Cap. 3. §. Ad conſequentiam dico. col. 667. D. 6. meritorium præteritorum. ſcribe, meritorum præteritorum.

Et paulò pòſt. lib. 2. de correp. & gratia. ſcribe lib. de correp. & gratia, vnus enim eſt liber tantum.

Cap. 9. §. Alter error, col. 684. A. 1. vt peccata venialia. ſcribe, & peccata venialia.

Et §. vlt. col. 685. B. 14. repugnat enim. ſcribe, repugnat etiam.

Cap. 13. §. 1. col. 687. A. 2. qui ſperant. ſcribe, quia ſperant.

Cap. 17.

Cap.17. §.vlt. col. 693. D. 6. ſub labore. ſcribe, ſuo labore.

CORRECTIO LIBRORVM TRIVM de gloria, & cultu Sanctorum.

LIB. I. cap. I. §. Chryſoſtomus col. 712. ſine carnes. ſcribe, ſine carne.

Cap. 3. §. Tertium teſtimonium. col. 718. A. 4. quia ſumus. ſcribe, quia dum ſumus.

* Et §. Secundo voces. col. 719. A. 4. Luc. 2. ſcribe, Luc. 23.

Et §. Octauum teſtimonium. col. 720. C. 6. iam non. ſcribe, iam nunc.

Cap. 5. §. Nota ſecundo. col. 730. A. I. vt Angeli videntur. ſcribe, vt Angeli vident.

Cap. 19. §. Probatur. col. 764. C. 13. ſigno crucis editio. corrige, edito.

Et §. ſequenti D. 8. ad probanda. ſcribe, ad approbanda.

Cap. 20. §. Reſpondeo, ſi hoc. col. 773. E. 8. in libero Iob. corrige, in libro Iob.

Lib. 2. cap. 2. §. vlt. col. 781. C. 9. diſcipulis. S. Polycarpi. ſcribe, diſcipuli S. Polycarpi.

Cap. 3. §. Concilium Epainenſe. col. 782. D. 10. ſcribe, Epaunenſe.

Et §. Sequenti. ead. col. E. 1. nec corpora. ſcribe, ne corpora.

Cap. 5. §. Secundo, quia; col. 794. A. 5. corrige,

verba Hebraica, ſed ſimiles errores paſsim occurrunt, vt vna litera Hebraica ponatur pro alia.

Cap.9.§.Sic enim.col.808. A. 10. nec communionis conceſſa facultas. ſcribe, ne; & infra, reconciliationem communis. ſcribe, communionis. & infra, poſteriorem tempore. ſcribe, poſteriore.

Cap.12.§.Argumentum ſextum. col. 819. C. 7. Iuppiter de cælo coronam, & purpuram Imperator de ferens. ſcribe, Imperatori.

Cap.13. §. 2. col. 821. B. 12. deinde reſpondent. ſcribe, reſpondet. & paulò poſt verba illa. At ſi Iudæi,&c. ſcribenda erant maiore charactere: non enim ſunt verba Caluini, *ſed* noſtra.

Cap.20.§.Pro ſolutione,col.834.C.9.Per ſe honoratus homo ille,& qui eſt Rex. dele,&.

Cap.23.§.Quod autem.col. 837. D. 6. nec conſideramus ſolam imaginem, vt ſolum exemplar.ſcribe,aut ſolum exemplar.

Cap.26.§.Quinto argumentabantur.col. 842. C.8.ſi ratio contactus. ſcribe,ſi ratione contactus.

Cap.27.§.1.col.842.E.2.ipſius cruci.ſcribe,crucis.& paulò poſt,& claues figi. ſcribe, claui figi.

*Et §.Quod cruce Diaboli vicerit. col.844.C. 9.ſcribe, Quod cruce Diabolum vicerit.

Et §.

Et §. Argumentum. ead. col. E. 3. quid autem crux myſtica ſignificet. ſcribe, myſticè.

Cap.30.§.1.col.853.B.6.Ad primum. ſcribe, ad primam.

Et § vlt.col.856.D.5.Non ſanctificari aliquando modo.ſcribe,aliquo modo.

Nota errorem numeri columnarum. poſt columnam 852.poſita eſt columna 861.& 862. pro,853. & 854.

*Lib.3.cap.3.§.Accedit traditio.col.863.C.9.in epitaphio Neapolitani. ſcribe,Nepotiani.

Et §.Tertio probatur.ead.col.D.1. oratione in Theodoretum. ſcribe, in Theodorum.

Cap.7.§.1.col. 886. B. 11. exorti ſunt VValdenſes anno Domini. M. C. XL. ſcribe, M. C. LXX.

Et §.Nota benedici. col. 888.B.10. quæ vtiliſſimæ ſunt ad effectum excitandum. ſcribe, ad affectum.

Cap.9.§.Præterea,col.895.A.4.cum ſcriberentur ſcripturę ſanctæ.deeſt,Nam,Itaque corrige, Nam cum ſcriberentur, &c.

*Cap.10.§.Secunda expoſitio.col.899.E.1. feria.4.5.& 6.corrige, feria.2.4.& 6.

Cap.13.§.2.col.907.C.15.in epiſtola ad Marcellum. ſcribe,in epiſtola ad Marcellam.

Cap.14.§.Aliqui prudentiores.col.911.C.11. ad Paſcha ſunt vere 70. dies. ſcribe, ſunt ferè 70. dies.

Cap.15.§.Feſtum Trinitatis.col.912. C. 6. Nam cap. Quoniam de feriis Alexander III.corrige, Alexander IV.

CORRECTIO LIBRORVM DVOrum de Sacramentis in genere.

LIB. 1. cap. 8. §. Secunda ratio, col.17.B.7.in idolum myſteriis. corrige, in idolorum myſteriis.

Cap.9.§.Secundum eſt.col.21.D.13.qui illa oratio.corrige, quia illa oratio.

Eod.cap.§. vlt. col. 25. A. 1. Et forte nō adhibuit illam inſufflationem,tanquam inſtrumentum,&c. deſunt duo verba.corrige, ſic. Et forte non adhibuit illa verba,& illam inſufflationem,tamquam inſtrumenta. &c.

Cap.14.§.Sed contra.col.39.D. 13.At ſi illà verba intelligerentur cum conditione, ſi aliter credat.corrige, ſi alter credat.

*Cap.20. §. Tertia obiectio, col. 68. C. 13. inquit, lib. 4. &c. corrige, Non eſt inquit libro,4.&c.

Et §. Sed nihil eſt etiam quot nos. corrige, quod nos.

Cap.24.§.Probat autem,col.80.B.12. ſed Chriſti verba.ſcribe,ſed Chriſti verbis.

Et §.Martinus.col.81.D. 7. Quæritur primum. corrige,Queritur primū,ſine diphthongo.

Et §.

Et §. Secundo etiam. col. 83. Angeli adhiberi. corrige, adhibere.

Cap.25.§. Ad Argumentum. col. 88. D. 7. non quidem examinando illa ad regulam ſcripturæ, vt hæretici, &c. deeſt, volunt.

Et §. Tertio patet. col. 89. A. 16. ex illis verbis Prophetę, deeſt numerus columnarum, qui eſſe debuit 89. & virgula tranſpoſita ſententiam obſcurauit. ſic igitur corrige. Tertio patet ex illis verbis. Prophetæ duo, aut tres dicant. & paulò pòſt, pro duos aut tres. ſcribe duo, aut tres.

Cap.27.§ Tertio per membra. col. 97. C. 14. cui remiſeritis peccata. corrige, quorum remiſeritis.

Lib.2.cap.1.§.2. col. 105. B. 1. & ſicut nemo vnquam quæſiuit, &c. deleatur illud, &.

Et §. Primum quod ait. col. 109. C. 14. & probauimus iterum paulò pòſt. corrige, & probabimus.

Et §. Secundo, quia. col. 3. B. 14. nimirum non requirit fidem ſuſcipientis. corrige, non requiri.

Cap.2.§ Audiamus nunc, col. 112. D. 7. & ſigno oblatum Achaz. corrige, & ſignũ oblatum.

Cap.8.§ Nota ratio. col. 129. B. 10. corrige, Nona ratio.

Cap.11.§. Secunda ratio. col. 135. A. 6. confirmatur primo. dele, primo.

Et §. Ad confirmationem. col. 135. B. 1. nō ideo, quia ſit. corrige, non ideo ſit, quia Deus ſit, &c.

Cap. 13. §. 2. col. 143. C. 5. ſine organo applicato Chriſti merita. corrige, applicante Chriſti merita.

* Cap. 14. §. vlt. col. 148. D. 1. ſacramenta vetera iuſtificaſſe res futuras. corrige, ſignificaſſe res futuras.

Cap. 17. §. Porro argumentum. col. 157. C. 6. parum poſuerunt. corrige, parum profuerunt.

Cap. 20. §. Tertius locus. col. 166. C. 16. corrigatur particula Græca εἰ, & ſcribatur εἰς.

Et §. His accedant. col. ead. D. 15. quod diſcernebantur Iudæi. corrige, per quod diſcernebantur Iudæi.

Et §. Aliqui addunt. col. 167. B. 6. qui ſignantur Chriſti cruce, ſanguine. corrige, & ſanguine.

Cap. 27. §. Ac primum ad Auguſtini. col. 186. B. 10. & conſeruatione caſtiſsima. corrige, obſeruatione.

Cap. 29. §. Quod autem. col. 192. B. 1. cęremonia quaſi cæremonia. corrige, cæremonia, quaſi caremonia.

Cap. 31. §. Quarta propoſitio. col. 197. D. 9. etiam circa ſcandalum. corrige, etiam citra ſcandalum.

COR-

CORRECTIO LIBRI *de Baptiſmo.*

CAp.2. §.1. col.215. B.10. videlit. corrige, videlicet.

*Cap. 4. §. Tertio probatur. col.223. C.2. non ergo filij ſanctorum naſcuntur. deeſt, ſancti. corrige igitur, non ergo filij ſanctorum naſcuntur ſancti.

Et §. Secundo obiiciunt. col.224. D.7. filij veſtri immundi ſunt. corrige, immundi eſſent.

Cap. 6. §. Secundo probatur. col.232. A.8. multi etiam ſancti Confeſſores. corrige, multi enim.

Cap.7.§. Sexto docent. col.236. C.8. Item habet expreſſe Concilium. corrige, id habet expreſſe, &c.

*Cap.8. §. Ac primum habemus. col.243. B.1. Hieronymus li.3. contra Pelagianos extremo, infantes baptizari dicit, & tamen omni peccato carere. corrige, & tum omni peccato carere. Typographus ex tum, fecit tamen.

Cap.17.§. Ad ſecundum. col.271. B.15. neq; dici poſſent vota. corrige, Neque dici poſſunt vota.

Et §. Ad Tertium in fine capitis. Atq; hoc hæc loco ſufficiant. corrige, Atque hęc hoc loco ſufficiant.

Cap.18.§.Quod deniq; obiicitur. col.276.B.2. renatum in Chriſto deberi.corrige,debere.

Cap.25.§.Octaua cærimonia.col.295.B.9.lib.1. confeſſ.cap.12.ſignabar in ſigno crucis.corrige,li.1.confeſſ.cap.11. ſignabar iam ſigno crucis.

CORRECTIO LIBRI de Confirmatione.

*CAP.4. §.vlt. col.309. B.14. Conſtantinopolitanum I. corrige,Conſtantinopolitanum III.

Cap.7.§. Reſpondeo ad primum. col.315. D.8. Itaque id iam accipit. ſcribe, itaque ibi accipit.

Et §. Tertia ſolutio, col.316. D.3. vt ex eorum temoniis conſtat. corrige, teſtimoniis.

Cap.9.§.Dico tamen.col.325.D.13.& perſonæ, è perſonis. corrige, à perſonis.

*Cap.12.§.Eſt quidem. col.331. C.1.Gregorius lib.3. epiſt.36. corrige, 26.

CORRECTIO LIBRORVM de Euchariſtia.

LIB.1.cap.1.§.Nonus patronus.col.344.C.2. liceat poſtea. corrige, licet poſtea.

*Cap. 2. §.Prima regula. col.350. D.2. abſtrahendo à modo: rei natura autem. corrige inter-

interpunctionem ſic, abſtrahendo à modo rei: natura autem.

Cap.10.§. Secundo conſideranda eſt. col.379. C.12. mera lumina. ſcribe, mera calumnia.

Cap.11.§. Secundo verba. col.385. D.10. At verba ſacramentalia, quia operatoria non ſunt vera, &c. corrige ſic, At verba ſacramentalia, quia operatoria ſunt, vera non ſunt niſi, &c.

*Eodem cap.11.§. Secundo poteſt. col.389. B.4. Neque enim dicit licere. ſcribe, Neq; enim licet dicere.

Et §. ſextum argumentum. col.390. D.3. citatur Ioannis 20. pro Ioannis 10.

Et §. Martyr duas. col.392. C.10. ſed deſtruere id quod, &c. ſcribe, ſe deſtruere id quod, &c.

* Et §. Ad illud. col.395. C.9. illud in hoc loco ſignificare continentiam. ſcribe, non ſignificare.

* Cap.14.§. Reſpondeo in primo. col.404. C.7. ſicut ergo res exiſtens in Sacramento. corrige, ſiue ergo res, &c.

* Et §. Reſpondeo cum Angelo. col.405. A.14. corrige, Reſpondeo cum Algero.

Lib.2. cap.11. §.1. col.446. B.1. quod oppugnabat: corrige, quos oppugnabat.

Et §. Reſpõdeo, in tribus. eadem col. C.13. non ſufficeret tam multi. corrige, tam multis.

Cap.12. §.2. col.447. C.5. At hæc. corrige, Ad hæc.

Et §. Quinto probatur. col.449. D.5. Dicis filium Dei. corrige, Dicit filium Dei, &c.

Cap.14. §. Poſterior ſolutio, col.453. D.2. liquet, inquit, quod præter naturam verbo generauit. ſcribe, Virgo generauit.

*Cap.16. §.1. col.459. B.4. panis eſt abſq; ſemine, abſq; oratione. corrige, abſq; aratione.

Cap.17. §.1. col.460. B.11. vbi ſcribit ſe dixiſſe tempore Siricij. corrige, ſe vixiſſe.

*Cap.24. §. producunt. col.481. A.2. Chriſtus fingens ſe longius ire, & quodāmodo Chriſtus in cœlum aſcendens. corrige, eſt quodammodo, &c.

*Lib.3. cap.3. §. Quintum argumentum. col. 510. A.11. natura in Trinitate identificatur realiter, & non formaliter cum ſingulis perſonis, corpus autem idētificatur nullo modo cum locis. corrige, natura in Trinitate identificatur realiter, & formaliter cum ſingulis perſonis, corpus autem non identificatur vllo modo cum locis.

Cap.6. §. Idem Auguſtinus. col.520. D.15. quod tempore ipſius accedit. corrige, accidit.

Et §. At quæro. col.521. D.8. ſed in ſola dilatatione partium coniunctarum, ſed contiguarum. corrige, ſeu contiguarum.

*Cap.

*Cap.7.§.Ad tertium.col.528.B.10.non poteſt fieri,vt quaternarius redigatur ad locum vnitatis. corrige, ad modum vnitatis.

*Et §. Ad Quintum. col.528. D.2. Hinc igitur poteſt corpus in ſe extendi in loco. corrige, hinc igitur poteſt corpus in ſe extẽſum, non extendi in loco.

Cap.20.§.Poſt annum. col.564. C.3.pro infallibili. corrige, ineffabili.

Et §. Guitmundus Auerſanus. col.566. B.5. nondum notus erat Innocentius III. corrige, natus erat, &c.

*Cap.21.§.vlt. col. 570. B. 11. reprehenderunt. ſcribe, reprehendunt, & dele illa verba, Et ſimul Confeſsioniſtas arguunt, quod verum corpus Domini in Euchariſtia agnoſcant. hæc enim Typographi ſocordia poſuit, dum partim ſuperiora partim ſequentia repetit.

Cap.22.§.1.col.570.C.9.ratio profectò indicat. corrige, iudicat.

Et §. Ad tertium. col.572. A.7. pro igitur. ſcribe, agitur.

*Cap.23.§. Reſpõdeo.col.572.C.5.panem ſubſtantialiter conuerti in panem Chriſti.corrige, in carnem Chriſti.

*Et §.Tertio addit.col.574.A.2.manifeſte probari ſubſtantiationem. corrige, tranſubſtantiationem.

Et

Et §. Ad ſecundam probationem, col. 576. C. 9. Nam ſi forte ſtetur. corrige, detur.

Cap. 24. §. Tertium argumentum. col. 578. A. 3. non deberetis audire. corrige, audere.

* Et §. Quarto iſta. col. 584. A. 7. ergo non manent, ſine obiecto. corrige, ſine ſubiecto.

Lib. 4. cap. 7. §. Cæterum hæc. col. 609. A. 13. Ita accommodant noui lunia prçſertim: initio anni. corrige interpunctionem ſic, Ita accommodant nouilunia præſertim initio anni. & paulò pòſt. corrige, verbum illud hebraicum, bedad. debet enim eſſe bedu, nimirum ſecunda, quarta, & ſexta litera alphabeti.

Cap. 9. §. Reſpondeo, hic locus, col. 616. D. 17. eorundem actorum. corrige, eorundem auctorum.

Cap. 12. §. Secunda ſententia. col. 629. B. 3. & paucas quaſdam præfatiunculas. corrige, precatiunculas.

Cap. 17. §. Multa præterea, col. 649. A. 1. niſi prius acceſſerit. corrige, purus acceſſerit.

Cap. 18. §. Secunda ratio. col. 653. B. 18. tum ex ipſo eſu Eccleſiæ. corrige, tum ex ipſo vſu Eccleſiæ.

Cap. 20. §. Quantum ad primum. col. 658. B. 5. tamē aliquando. corrige, tandem aliquando.

Cap. 21.

Cap.21.§.Alij contra.col.659.D.8.cumCatholicis fatemur. corrige, fatentur.

Cap.23.§. Secundo obiicit. col.670. A.8. Gregorius Caſſander. corrige, Georgius Caſſander.

Cap.24.§. Quod igitur.col.672. D.8. manducationem vtriuſque ſpeciei. corrige, communicationem vtriuſque, &c.

Cap.26.§.Quamuis autem.col.695. B.10. ſe ex lectione, & pura malitia. corrige, ſe ex electione.

CORRECTIO LIBRORVM de Miſſa.

LIB.1.cap.1.§. Sed non videtur.col.707. D.3. Marconitæ. corrige, Maronitæ.

Et §. Probabiliſsima. col.708. B.12. Rabaiani. ſcribe, Rabani. Et §. Primo accipitur, eadem col. C.10. præſentis cathecumenis. corrige, præſentibus catechumenis.

Cap.2.§. Probatur nunc aſſumptio. col.712. C. 18. non ſibi per Sacerdotium. corrige, non ſibi per ſe Sacerdotium.

Cap.6.§. Sequitur in ſententia.col.724. B.2. & bibebant. corrige, & biberant.

* Et §. Deinde perturbant. col.725. A.2. interpretatione & diſtinctione. corrige, interpunctione, &c.

Cap.

Cap.eod.§.Reſpondeo cauſa cur.col.729. C.7. valde ſe efferebant ad ſacerdotium. corrige,ob ſacerdotium.

Et §.vltimo.col:735. C.15.& ſemper.Deo ſacrificium laudis,&c. tolle punctum,& ſemper Deo ſacrificium, &c.

Cap:7.§.Cyprianus.col.737.D.3.cœna,inquit, diſpota. corrige, diſpoſita.

*Cap.8.§. Hoc fundamento. col.742. D.16.ac propriè ſanctificatæ. corrige, ſacrificatæ.

Cap.9.§. Primum teſtimonium.col.744.A.12. quidem Propheta. corrige, quidam.

Et §. ſequenti eadem col. B.8. Aiathar. ſcribe, Abiathar.

Cap:12.§. Reſpondeo primum. col.758. A.7. ſi igur nos argumentum inſtruimus.corrige, ſic igitur nos.

Cap.15.§.S.Andreas.col.765.C.2.magnum Dei incruentè immolatum. corrige, Agnum Dei, &c.

Cap.25.§. Reſpondeo ſi Catholici. col.786. A. 3.tantum eſt, vt miſſam obliteret. corrige, tantum abeſt.

Lib.2. cap.2. §. Reſpondeo. col.796. C.12. Reſpondeo Caluinus.corrige,Reſpondet Caluinus.

Cap.4.§.Secundũ eſt.col.802.D.11.ſacrificium enim eſt actio, nos res permanens.corrige, non res, &c.

Cap.8.§. Prima, col.813.B.8.quale lictum erit. corrige, quare licitum erit.

Cap.10.§.Reſpondeo Apoſtolus, col.823.B.1. nam iſta affirmans propoſito. corrige, propoſitio.

Cap.13.§. His præmiſsis.col.832.D.3.laudat & laſciuiat. corrige, ludat, & laſciuiat.

Cap.14.§. Accedit etiam. col. 836. A.1. magiſtratibus. corrige, magiſtratus.

Et §. Auguſtinus. col.839. B.15.Dominum nihil de hac præcepiſſe. corrige, de hac re,&c.

Et §. Sed argumenta, col.840.B.8. non licet cœnam illam Iudaicam remittere. corrige, præmittere.

Cap.15.§. Tertia. col.841. C.19. dicit hanc rationem. corrige, orationem.

Et §.Secunda quæ eſt.col.842.A.6. aperiri cognita. corrige, aperiri cogita.

Et §. Prima cærimonia, col.ead. eſt tonſio pectoris. corrige, eſt tunſio.

Et §.Neque valet.col.843.A.10. pectus tondere. corrige, pectus tundere, &c.

* Et §. Notat autem, col.844.A.11. aut bis, aut quater. corrige, non autem bis, aut quater.

Cap.18.§.vlt. col.853. B.2.quam dicunt Morabam. corrige, Mozarabam.

Cap.20.§.ſeptima obiectio.col.861. C.3. tamquam in immemorem. corrige, tamquam immemorem.

* Eod.cap.§.Reſpondeo.col.862.A.8.pro quibus omnibus offerimus, vel etiam qui ſimul,&c. corrige,pro quibus omnibus offerimus,pro iis,videlicet,qui ab ipſa Eccleſia nũc abſunt, vel etiam qui ſimul,&c. deerat enim integra linea.

Cap.27.§. Tertio obiicit. col.873. B.10. ſi eam vim habet. corrige, ſi ea vim habet.

Et §. At hic ter peccat.col.874.B.9.grauiſsimè peccant antecedentes. corrige, accedentes.

Et §. denique falſum. eadem. col. C.6. placere Deum. corrige, placare Deum.

CORRECTIO LIBRORVM DE *Sacramento Pœnitentiæ.*

LIB. 1. cap.1.§. Proprie autem. col.886. A.1. in defenſione art.3.Louaſinienſium.corrige, Louanienſium.

* Cap.2. §. Secundo idem Lutherus. col.887. B.15.& longe viliorem.corrige,vtiliorem.

Cap.5.§.1.col.897.B.4.ſi ſunt Catholici. corrige, ſic ſunt Catholici.

Et §.Quid. col.899.B.11. Sacerporibus. corrige, Sacerdotibus.

Et §.Septimo idem.col.900.A.15. & cuius obuiam non perrexit. corrige,& cui vis obuiam, &c.

Cap.11.

Cap. 11. §. Ad hoc. col. 925. B.1. non promiſſo proceſſu iudiciali. corrige, non præmiſſo proceſſu iudiciali.

Cap. 16. §. Secũdo obiicit. 940. B. 10. Alij actiones pœnitentes. corrige, pœnitentis.

Cap. 19. §. 1. col. 947. A. 15. comprobauimus. corrige, comprobabimus.

Et §. Deniq; veteres. col. 948. D. 13. velut quouam. corrige, velut quodam.

Et §. At Scripturæ. col. 949. D. 1. Luc. 3. corrige, Luc. 13.

Et §. Adde quod. col. 950. A. 22. mortificationẽ illam afflictionum. corrige, affectionum.

Cap. 20. §. Reſpondeo, col. 955. B. 12. cur Iudæ pœnitentiæ. corrige, pœnitentia.

Cap. 22. §. Locus pœnitentium. col. 959. C. 10. vel paulò pòſt demonſtrabimus. corrige, vt paulò pòſt.

* Lib. 2. ca. 2. §. Eandem. col. 963. B. 11. ipſe Deus non conterit. corrige, nos conterit, & infra in negotio ſolutis. corrige, ſalutis.

Et §. Sequẽti, in fine eadem. col. C. 14. in externum exitium. corrige, in æternum.

Et §. Prima propoſitio. col. 964. A. 4. legi Deĩ ſubdit. corrige, ſubditur.

Et §. Deinde, eadem col. At quem. corrige, Ad quem.

Et §. Deinde contritio. col. 964. D. 7. grauiſsimum

mum Deo ſacrificium. corrige, gratiſsimū, & pro Pſal. 56. ſcribe, Pſal. 50.

Et §. At facilis, col. 965. D. 12. proiicite à vobis omnes præuæricationes. corrige, præuaricationes.

Et §. Secundo id. col. 966. C. 4. Ac nos omnia proſequamur, corrige, Ac ne nos omnia, &c.

Et §. Deinde Niniuitæ. col. 968. A. 9. de remiſſione peccatorum dubitant. corrige, dubitabant.

Cap. 4. §. 1. col. 971. A. 9. ſiue pœnitentis. corrige, ſiue pœnitentiam.

Cap. 5. §. Secundo Lutherus. col. 973. D. 4. cum prouerbia conſenſu omnia. corrige, omnium.

Cap. 13. §. Rurſus. col. 999. C. 18. niſi poteſt. ſcribe, niſi poſt.

Cap. 14. §. 1. col. 1000. C. 5. Dominus peccata dimiſit. corrige, ſi Dominus peccata, &c.

* Et §. Reſpondeo quod Apoſtolus. col. 1002. D. 9. ac deinde parietes. corrige, ac deinde neque parietes.

Et §. Decima tertia. col. 1004. C. 4. Auguſtinus in epiſt. 143. ad Iulianum. corrige, epiſt. 142. ad Iulianam.

Cap. 17. §. Clemens Alexandrinus. col. 1018. D. 18. ante meium. corrige, ante medium.

Cap. 18. §. Reſpondeo ſi admitteremus. col.

1022.

1022. C.7. ſicut timor primo occupat mentem. corrige, ſic timor, &c.

Et §. Reſpondeo. ead. col. in fine, verbis euerſionem metuentes. corrige, Vrbis euerſionem metuentes.

Et §. Dices. col. 1023. C. 22. non videatur adſcribendum timori. corrige, non videtur.

* Lib.3. cap.2. §. Martinus. col.1029. D.9. inter iudicium, & fruitionẽ. corrige, functionem.

Et §. Neq; his repugnat. col. 1031. A.7. erga nos tantum exercetur. corrige, erga eos, &c.

Cap.3. §. Concludit. col. 1037. D.13. ad obſtrependum intinti erant. corrige, intenti.

Cap.5. §. Ex quibus locis. col.1045. D.7. ex eo excepto. dele, ex, quod redundat.

Cap.8. §.2. col.1052. B.14. qui non faciam ſicut homo, ſed intima, &c. corrige, faciem, pro faciam.

* Cap.14. §. Quare, col.1075. B.8. Ad ſacra myſteria participanda ageret. corrige, accederet.

Cap.21. §. Neque vero. col.1085. B.1. Ac hoc ipſum. corrige, At hoc ipſum.

Lib.4. cap.4. §. Ac inter alia. col.1096. D.2. cut idem Apoſtolus ait. corrige, ſicut.

Et §. ex quo intelligimus, ead. col. D.18. & quoniam modo inquies. corrige, & quo nam modo, &c.

Cap.5. §.Primum igitur.col.1098. A.9. à certa pœnitentię opera alligare.corrige,ad certa.

Et §.Primum enim, ead.col. D.15. in tenebris ignorantis.corrige,ignorãtię.Et paulò pòſt in eodem paragrapho.col.1099. A.6.ad indulgentiam præueniſſent. corrige, peruениſſent.

Cap.11.§.Quod autem. col.1123.D.7.pro differentibus peccati. corrige, peccatis.

Cap.12. §.Denique.col.1125.C.16.in primo tomo. corrige, in ſecundo.

*Cap.13. §. Altera vero. col.1128. B.6. non adduximus. corrige, nos aduximus.

Cap.14.§.Huc accedit.col.1133.D.2.ſic enim Apoſtoli. corrige, Apoſtolus.

Cap.15.§.Reſpondeo,ſi Chriſto.col.1137.D.10. cum nos ab æno interitu.corrige,ab ęterno.

Cap.16.§.Id ita eſſe perſpicuum. col.1143.B.4. vbi fuſius habentur eo. corrige, ea.

CORRECTIO LIBRI DE *Extrema vnctione.*

CAP.2 §.Quia vero.col.1150. C.7.Primo requiri. corrige, requirit.

*Cap.3.§.Neque argumenta,col.1153.D.14.expreſſe habetur Ioan.5. corrige, Iacobi 5.

*Et §. Ad ſecundũ.col.1154.A.10.ſicut illa duo, deeſt, verba. corrige, igitur, ſicut illa duo verba.

COR-

CORRECTIO LIBRI DE *Sacramento ordinis.*

CAP.5 §.Ac primum ordinatio.col.1173.A. 11.tomo primo opuſculi.2.corrige,opuſculo 2.

* Cap.9.§.Tertio idem probatur.col.1181.A.1. diſt.15.q.1.art.1.corrige. d.25. q.1.art.1.

CORRECTIO LIBRI *de Matrimonio.*

* CAP.2 §. Alter locus eſt. col.1189. B.9. Alter locus eſt, id eſt, de nuptiis. & concup. dele, id eſt, & ſcribe lib.1. de nuptiis,& concup.cap.21.

Cap.3.§.Sed obiicit.col.1193.C.13.& lib.de bono coniugali.corrige,ex libro de bono,&c.

Cap.5.§.Reſpondeo non deſunt.col.1197.D.11. etiam ſi apud Iudæos. corrige, etiam apud Iudæos.

Cap.eod.§.Neq; obſtat.col.1199.D.7.cęremoniam externam ſe excere.corrige,exercere.

Et §. Ad confirmationem. col.1202. D.6. nullius enim Catholicorum. corrige, nullus enim Catholicorum.

Et §.Præterea verba illa.col.1203. B.6. neq; eſſe neceſſariam. corrige, neceſſarium.

Et § Ipſe vero Durandus.col.1206.B.16.neque ſecundum gratiam. corrige, ſecundam.

Et §. Reſpondeo, quod attinet autoritatem. col.ead.C.5.corrige, quod attinet ad auctoritatem.

Cap.6.§.Et quamuis etiam.col.1211.C.9.quaſi habemus de ſacramento. corrige, quam.

* Cap. 8.§. Reſpondeo in Concilio, col.1215. B.7.quia nunquam nutus adhibetur.corrige, nonnunquam.

Et §.Reſpondeo Matrimonium. col.1215. D.2. Ego te accipiam in meam.Ego te accipiam in meum.corrige, Ego te accipio in meam, Ego te accipio in meum.

* Et §. Ad ſextam. col.1218. B.16. non autem probari eſſe etiam formam.corrige,non eſſe etiam formam.

* Cap.10.§.Noſtro tempore.col.1224.A.5.vxorum virium. corrige, virum. & paulò pòſt, id eſſe licitum. corrige, illicitum.

Eodem cap.§. Et præterea. col.1226. D.6. iure euangelico partes ſunt. corrige pares.

Et §. colligimus igitur. col.1227. A.14. partes ſunt vir, & mulier. corrige, pares.

Et §.ſequẽti,ead.col.B.1.viribus.corrige,viris.

Cap.11.§.vlt. col.1234. D.14. de hac re diſſeremus li.4.de Pontifice.corrige,diſſeruimus.

Cap.12.§.1. col.1235. A.8. quæ eſt Matrimonij firmitate. corrige, quæ eſt de matrimonij firmitate.

Cap.16.

Cap.16.§.Deinde.col.1250.A.1.adulterium inquit exiſtimat ſcriptura coniungit matrimonio.corrige.coniungi.

Cap.17.§.Deinde etiam.col.1255.D.1.quam Sanctus Auguſtinus rectè amplexus, adde eſt.

*Et §.Reſpõdeo iam ſatis.col.1256.A.15.quod ſi dimiſerit.corrige, diſceſſerit.

Et §. Ad tertiam probationem.col.1264.A.16. B.Ioannes, B.Maria,& Chriſtus ipſe. dele Beata Maria. & ſcribe, B, Ioannes, & Chriſtus ipſe. Et paulò pòſt, pro ſignificare. ſcribe,ſignificat.

Et §.vlt.col.ead.per votum continentiæ Dei ſit alligata.corrige, Deo.

*Cap.21.§.Secundo obiicit.col.1277.D.5.verum eſt quo aſſumitur. corrige, quod. & paulò infra,cum eo peccato comiſſum.corrige,contractum.

Et §.Et quidem ſi ex ſcripturis.col.1280.D.5. Non oportet aliam quærere rationem.corrige,non oporteret.

Cap.23.§.Sit igitur prima.col.1283.A.18.habet etiam aliquid mortalis.corrige, moralis.

*Cap.24.§.In iure canonico.col.1289.B.5.qui per propagationem. corrige, qui non per propagationem. Hic etiam nota, & corrige numeros columnarũ, nam pro 1286.1287.

 1288.

1288. 1289. 1290. 1291. ſemper falſo poſuit. 1386.1387.1388.1389.1390. 1391.

* Cap.16.§.Reſpondeo.col.1297. D. 11. & quot demenda ſit prima. corrige, quod.

Et §.eodem.col.1298. A. 3. à quo ducitur in linea.corrige, à quo ducitur linea.

Et §.Probat deinde, col.ead.æqui diſtat. corrige, æque. & paulò pòſt, natura enim ipſe. corrige, ipſa.

Et §.Reſpondeo maior.col.ead. C. 14. inæquali.corrige, in æquali.

Et cap.32.§.vlt.col.1326.B.6.ſed quia puniatur. corrige, ſed qua.

Cap.33.§.Cæteri ritus. col. 1327. B. 3. quod Catholici.corrige, quos. & in eodem paragrapho, repetitur vna integra linea, quæ delenda eſt.

CORRECTIO LIBRI DE *Gratia primi hominis.*

CAP.3.§.S.Iræneus.col.11. A. 6. id recuperemur.corrige, recuperemus.& ibidē, quod perdidimur.corrige, quod perdidimus.

Cap.4.§.1.col. 13. B. 5. ſic explicantur. corrige, explicatur.

Et §. Hæc omnia. col. ead. E. 4. ſpiritum Deo ſubiicere. corrige, ſubiiceret.

* Cap. 6. §.Primum igitur.col. 19. D. 9. ea conditio-

ditione.corrige,ex conditione.Et paulò infra,tranſpoſitę ſunt duæ literæ m.& Q.& pro Quamquam.factum eſt muamquam,& pro effecerim,factum eſt efficeri Q.Itaque reſtituantur literæ in ſua loca,& legatur. Quamquam te valde glorioſum, mea benignitate effecerim.

Et §.S.Cyrillus,col.21.C.4.creaturas cum ſerua ſit.corrige, creatura. & paulò pòſt. D. 2. ſed conditioris. corrige, conditoris.

Et §.Secunda ratio. col. 23. A. 2. ſcripturæ partim, reclamant. corrige, paſsim reclamant.

Et §.Porro S. Auguſtinus. col. ead. C. *6.* credit eis,atq; conſentit.corrige,cedit eis; &c.

* Cap.7.§.Addi poteſt. col. 30. E. *6.* primo homini neceſſaria fuerunt. corrige, naturalia.

Cap.12.§. Accedit ad hæc.col. 42. C. 14. fructibus Autumnos.corrige,Autumnus.

Cap.14.§.Neque argumentum.col. 45. B. 1.cooperit ſunt omnes montes.corrige,cooperti. & paulò pòſt: intelligenda eſſe. corrige, intelligendam.

Cap. 18. §. S. Iræneus. col. 48. E. 12.quod eſſet. circa eſſet eum,dele, eſſet, ſecundum.

CORRECTIO LIBRORVM DE amiſsione gratiæ, & ſtatu peccati.

LIB. I. cap.1.§.Prætermiſsio.col.58,A.8,corrige,prætermiſſo.

* Cap.4.

*Cap.4.§.1. col.62. A. 1. in 20. lib. corrige, in 2. lib.

Et §.Iouinianum ead.col.B.12. vt videant, corrige, vt dicant.

Cap.eod.§.Atq; hæc quidem.col.64.D.5. peccata omnia reproborum ſunt mortalia.corrige, ſint.

Et §.vlt.col.65.ſed abqua. corrige, abſque.

*Cap.7.§.Adde etiam.col. 70. E. 11. Audi ſanctum Ambroſium lib.14. de ciuit.corrige. Sanctum Auguſtinum.

Eod.§.col. 71. A. 8. niſi ea idem ſpiritus. corrige, eam.

Cap.8.§. Habemus. col. 75. D. 2. ac per omnia peccata, prętet infidelitatem. corrige, ac per hoc omnia peccata, præter infidelitatem.

Cap.9.§.1.col. 77. A. 11. quamuis, ratione diſceſſerunt. corrige, qua vis ratione diſceſſerunt.

Cap.12 §.Reſpondeo illa non eſſe.col.89.C.3.ſi quis autem manifeſto conuicium. corrige, manifeſtum.

Cap.13.§.Reſpondeo duo. col. 93. A. 2. qui pugnat contra charitatem. corrige, quia.

Cap.14. §. Altęra obiectio. col. 95. B. 8. eſtque infinitio odio dignum.corrige, infinito.

Et §.Ad illud autem.col.96. C. 6. quod autem ex gratia Deus fecit.corrige, facit.

Lib.2.

Lib.2.cap.1.§.1.col.97. A.14. vetus ille turpitudinem gurges. corrige, turpitudinum.

* Cap.4.§.Primum enim.col.107.D.5. quæ per ſe extrinſece.corrige,intrinſece.

* Et ibidem,ex obiectio.corrige, ex obiecto.& paulò pòſt.adulteria fere peccata ſunt. corrige, vere.

Et §.vlt.col.109.A.7.faicat. corrige,faciat.

Cap.5.§.Tertium.col.ead.E.5. quia à tali cauſa præcedit.corrige, procedit.

Et §.vlt.col.112. C.2. ſed per actionem in aliud tranſeuntem,& neceſſaria.corrige, neceſſariam.

Cap.6.§.Quod,& docet.col.114.A.14. confitetur non potuiſſe. Adamum non velle,&c. corrige, tollendo punctum poſt verbum, potuiſſe.

Cap.14.§.Itaq; cæcitas. col.136.B.6.& exiguas etiam punctiones percepit.ſcribe, percipit.

Et §.ſequenti, qua Deus ſinit. corrige, ſiuit.

Cap.15.§.Quod enim.col.140.D.10. inclinata auertendo.corrige,inclinatam.

Et §.Sequenti. ſolam Dei promiſsionem. corrige, permiſsionem.

Et §.Sequenti.Sed hominum malitiam. corrige, malitia. & ibidem, id quod futuram. corrige,futurum.

Cap.16.§.Neque in ſcripturis. col.145.B.17.

Phri-

Phrigiæ, & Galitiæ. corrige, Phrygiam, & Galatiæ regionem.

* Et §. Aliud teſtimonium. col. 146. D. 4. ex lib. 5. contra Iulianum cap. 13. corrige. cap. 3.

Lib. 3. Cap. 2. §. 2. col. 164. A. 9. vt veniat bona. corrige, vt veniant.

Et §. Non feciſſe, ead. col. E. 2. tales vires habeat eius voluntas. corrige, habebat.

Et §. Iam vero. col. 165. A. 1. cum videlicet Deus eos procreet. corrige. cur videlicet. &c.

Cap. 3. §. 2. col. 166. C. 9. Antiquiſsima hareſi à voce græca. corrige, hæreſis.

* Cap. 11. §. Ac pœna quidem. col. 184. A. 12. orinalis iuſtitiæ. corrige, originalis.

Et §. Illud hoc loco. col. 186. E. 3. in verbis Hebraicis ponitur litera, a pro litera r.

Et §. Porro, col. 187. D. 1. increderes. corrige, incederes.

Cap. 12. §. Hæc ille. col. 190. A. 9. hortatur illum. corrige, illam.

Lib. 4. cap. 2. §. Operæ precium. col. 103. A. 13. non propagatione, ſed exemplum. corrige, exemplo.

* Et §. Sed verba eius audiamus. col. 196. B. 11. idem enim Plautus teſtatur. corrige, Paulus teſtatur.

Cap. 3. §. Si quis dicat. col. 199. D. 11. pro, exim, ſcribe enim. & pro vetitio. ſcribe, vetito.

Cap. 4.

Cap.4.§.Alterum teſtimonium.col.205.D.11. verba Hebraica perperam ſcripta ſunt, vt etiam in ſequenti paragrapho; emendentur igitur ab aliquo perito ex ipſo textu pſalterij.

Et §.Poſtremo non licet. col.206.A.13.& hoc eſt quod faciat.corrige,facit.

Cap.8.§.Sed obſeruandum.col.215.C.2.aquæ ſunt viæ Domini.corrige,æquæ.

Et §.Poſtremo ſi conſideremus.col.218.E.4. corrige, ſi concederemus.

Et §.Vltimo.col.219.B.8.contra legem plane perfectam.corrige,perſpectam.

* Cap.9.§.Quarto loco adducitur.col.220.D. 15. Alterum peccatum extitiſſe. corrige, peccatorem.

Et §.Quartus locus.col.222.A.14.ex libro.corrige,in libro.

Et §.Porro hoc ipſum.col.222.C.5.peccantum radicale.corrige, peccatum.

* Et §.Ad quartum.col.223.B.5.quod autem per lauacrum.corrige, poſt lauacrum.

Et §.Cæterum quamuis.col.224.B.15.pro maledictio.ſcribe, maledicto.

Cap.10.§.Ex quo,col.227.C.10.huius peccati deliberationem.corrige,liberationem.

Et §.Nona obiectio.col.227.E.15.hominum conditorum.corrige,conditorem.Et paulò

pòſt

poſt vbi ſic legitur. & ideo donec mundo Spiritu ſancto, ſub ſpiritu immundaretur eſſe cogatur. corrige ſic Typographi dormientis errorem, & ideo donec mundaretur Spiritu ſancto, ſub Spiritu immundo eſſe cogatur.

Cap. 11. §. Quod vero. col. 228. D. 8. producit, ac inſpirat Spiritum ſanctum. corrige, ſpirat.

Et §. Iam vero. col. ead. E. 4. neq; materia creata. corrige, neque ex materia creata.

Et §. In tertio ad litteram. col. 230. A. 15. non capiunt ſancti homines. corrige, non cupiunt.

Et §. Quarta ſententia. col. 232. A. 12. Anima nō minus à parentibus trahi. corrige, Animas.

Et §. Eſt autem. col. ead. E. 10. intelligeret animam quoq; dediſſe. corrige, intelligitur.

Et §. Quare vt S. Auguſtinus. col. 233. B. 8. probent quidem animarum omnium. corrige, probant.

Et §. Ad quæ teſtimonia. col. 234. D. 7. dicuntur ex principiis fidei. corrige, ducuntur.

Et §. Secunda ratio. col. ead. E. 18. vel tota manet in parte. corrige, in patre.

Et §. Dices non fit anima. col. 235. B. 9. niſi quis ita decipiat. corrige, deſipiat.

Et §. Tertia ratio. col. ead. B. 13. id enim eſt forma per veram generationem produci. corrige, formam.

Et §.

Et §. Nos tamen. col. 236. E. 9. omnium auctorem. corrige, auctorum.

Et §. Cæterum remota. col. 237. C. 13. quod ipſe non poſsit. corrige, non poſsis.

Et §. At reuera, ibid. E. 14. eſt anima Adami. corrige, ex anima, &c.

* Cap. 12. §. Præterea ſi quis. col. 239. B. 3. is haberet, neque traduceret in poſteris originale peccatum. corrige, is neque haberet, neque traduceret, &c.

Cap. 15. §. Ad hæc aduerſariorum. col. 245. A. 15. corrige, Ab hac.

Lib. 5. cap. 2. §. Reſpondet Illyricus. col. 264. B. 3. forma ſubſtantialia. corrige, ſubſtantiali.

Et §. Sanctus Auguſtinus. ibid. D. 1. bonum eſſe. corrige, eſſet.

Et §. Quarta ratio. col. 265. E. 5. falſum igitur eſt, quod Illyricus. adde, dixit. & paulo infra, vertitur in acceptum. corrige, acetum.

Et §. vlt. in vltimis verbis. col. 266. A. 9. veni enim, &c. corrige, venit enim quęrere, & ſaluum facere quod perierat. Luc. 19.

Cap. 3. §. 3. col. 266. D. 3. febricitatem. corrige, febricitantem.

Et §. Sed reſpondeamus, ead. col. D. 12. ſed cognitio, corrige, ſed cogitatio. & paulò pòſt. corrige, verbum Hebraicum.

Et §.Secunda obiectio.col.268.A.2. fons & radix ſomnium peccatorũ.corrige omnium.

Cap.6.§.Idem Lutherus,col.280. B.17. ſed adducit eam non ſolum,&c.corrige,ſed addit.

* Et §.Itaque. col. 281. D.15.non quia inanima ſit.corrige,non quin,&c.

Cap.8.§.At licet. col. 292. D. 11. in teſtimoniis vero à nobis abductis. corrige, adductis.

Cap.9.§.Porro quod.col. 293.E. 12. etiam ſi viuere non ſinatur.corrige, vincere.

* Et §. Secunda ratio. col. 294. A.9. quia eſſet pœna & effectus.corrige,cauſa & effectus.

Cap. 10.§. At fruſtra. col.296. B. 8. ipſa peccata multorum tulit. corrige, ipſe.

Et §.Ait igitur.col. 299.C. 14. quia videlicetur. corrige,quia videlicet & col.ead.D.8. ſi potui eſſe in hac vita.corrige,ſi potuit.

* Et §.Cæterum probabile. col. 300. B. 6. quo cõcupiſcentiæ ſentiuntur.corrige,ſatiantur.

Et §. vlt.col.302.D.13.magis ad effectum.corrige,ad affectum & ead.col.E. 8. mihi ad rem. corrige,nihil.

Cap.11.§. Denique oratio. col. 304. A.12. & vt Chriſtus.corrige, vt etiam Chriſtus.

Et §. Reſpondeo. ead. col. C. 7. ſed Lutherus cauſam de effectu. corrige, cum effectu.

* Cap.12.§.vlt.col.311.A. 10. ſed non damnat ex natura ſua, cum ſit crimen. corrige, cum nõ

ſit

ſit crimen. Typographo enim Veneto ſolemne eſt omittere, vel addere negantem particulam, & eo modo ſenſum contrarium reddere.

Cap.13.§. At cur quæſo. col. 317. E. 3. & cauſam peccati poteſt eſſe. corrige, & cauſa peccati poteſt eſſe.

Et §. vlt. col. 318. D. 5. Deum omnia peccata odit. corrige, Deus omnia, &c.

Cap.14.§. Reſpondeo. ead. col. E. 6. extat coniugium. corrige, extra coniugium.

Cap.15.§. His accedat. col. 327. D. 4. ſumuntur omnia Sancti Auguſtini. corrige, ſumuntur omnia ex teſtimoniis Sancti Auguſtini.

Et §. Primum igitur. col. ead. E. 2. pro libidem. ſcribe, libidinem. & paulò pòſt pro, corumptum. ſcribe, corruptum. & col. 328. A. 1. pro humoros. ſcribe, humores. & paulò pòſt, pro, vitiatio. ſcribe, vitiato.

Cap.17.§. Alij deniq; col. 331. D. 2. ſiue, ex actione illa manente. corrige, manantem.

Cap.18.§. Itaq; an peccatum. col. 333. C. 15. quod autem alij dicuntur. corrige, dicunt.

Cap.19.§. Reatus pœnæ. col. 335. E. 3. vt potius ſit aliquid doni. corrige, boni.

Lib. 6. cap. 1. §. Tertia ſententia. col. 340. B. 3. tum ipſe, tum alij: adde, &. Et corrige, & tum ipſe tum alij.

Cap.11.§.Quintum argumentum.col.342.E.14. beatitudin.corrige,beatitudine.

* Et §.Quis autem. col. 343. E. 16. Nam itaque tenet homines Diabolus. corrige, non itaque,&c.

Et §.Sequeretur.col.345. E. 7. non aut quia periculum ſit.corrige, non autem.

*Cap.3.§.1.col.346.B.5.omittam armenta quibus ille.corrige,argumenta.

* Et §.2.col.246.C.in fine paragraphi.Illa ergo damnatio ob illud peccatum erit perpetua,deeſt negatio, & ideo corrige, non erit perpetua.

* Et §.obiectio vltima.col.350.E. 2. aut execretur fides. corrige, aut exercetur fides.

* Cap. 5. §. Nona obiectio. col. 356. C. 11. non cõmutabuntur in illam corruptelam. corrige, in illam incorruptelam.

CORRECTIO LIBRI PRIMI DE gratia, & libero arbitrio.

IN QVO MIRVM IN MODVM conſpicitur Typographi negligentia.

CAP.1.§.Huc etiam. col.389.B.9. de qua etiam ſi loquitur Sanctus Auguſtinus. corrige,ſic loquitur. & paulò pòſt: de ſpiritu factum eſt. corrige, quo ſpiritu factum eſt.

Cap.4.

Cap.4. §. 1. col. 394. C. 5. pro antitodo. ſcribe. antidoto.

Et §. Sed quamquam. col. 395. B. ſiquidem fieri ad rem creatam pertinere. corrige, pertinet.

Et §. Sanctus Baſilius. col. 396. B. 7. Spiritus Sanctus gratiæ hominem inhabitet. corrige, per gratiam.

Et §. Sanctus Ambroſius, ead. col. C. 6. non fuco, ſed veritatem fulgentem, ne cera expreſſam, ſed gratia. corrige, veritate fulgentem non cera, &c.

Cap. 5. §. 1. col. 398. C. 9. vt videatur velle nam. corrige, eam.

* Et §. Reſpondeo nuſquam. col. 399. B. 15. Sed non integre, & perfecte, vt oportebat. deſunt duo verba. corrige igitur, vt oportebat veritatem confitebantur. Et paulò pòſt, fatebatur adultis. corrige, fatebantur.

Et §. Sequenti, pro admittis. corrige, admittitis. & paulò pòſt, pro enumera. ſcribe, enumeras. & pro pœnæ. ſcribe, pene. & paulò pòſt pro, ad hanc adoptionem. ſcribe, hanc adoptionem, & dele illud. ad.

Cap. 6. § 2. col. 400. D. 2. quemadmodum ſe habet in anima ad ſuas potentias, dele, in.

Et §. Primo concilium. col. 401. D. 6. id tamen hac impij iuſtificatione. corrige, in hac impij, &c.

Et paulo infra, per fidem, ſpem, & charitatem. dele, per, quod redundat.

Et §. At certe ſi gratia, ead. col. E. 11. pro habitus. ſcribe, habitibus.

Et §. Alterum argumentum. col. 402. A. 6. pro conſtituuntur. ſcribe, conſtituunt.

Et §. Secundo gratia. col. 403. B. 12. primo Ioan. 3. corrige. primæ Ioan. 3.

Et paulò pòſt, qui trãſlati ſumus. corrige, quia.

Et §. Octauo nihil, ead. col. E. 11. quam coniungere hominem in Deo. dele, in, quod redundat, & à ſciolo correctore additum videtur, vt alibi ſæpe.

Et §. Secunda ratio. col. 404. C. 11. quo proprie Deo gratius eſt, quicunque ille gratius eſt. corrige, gratus, vtrobique.

Cap. 7. §. Quod autem. col. 407. D. 9. in aquæ. dele, in.

* Cap. 9. §. Reſpondeo. col. 412. A. 6. lib. 20. confeſſ. corrige, lib. 12.

Cap. 9. Atq; hæc. col. 415. D. 3. quibus mens humana recte diſponunt. corrige, diſponitur.

* Cap. 11 §. Quod ad priorem. col. 416. D. 9. mouet gratia qualiter. corrige, non qualiter.

Et §. Denique vt alia. col. 417. D. 9. qui oſtium vicini pulſare. corrige, pulſaret.

Et §. Hic audimus. col. 418. E. 4. in lib. de corrup. & gratia. corrige, correp.

Cap.12.§. Quæ autem.col.422.E.12.occurrente vtrique tali viſo.corrige, vtique.

Cap.13.§.Quod autem Deus.col.426. A.13. qui non tenetur.corrige, quia non tenentur.

Et §.Reſpondeo, ead. col. C. 3. pro ſufficientientem.corrige, ſufficientem.

*Cap. 14. Hanc eſſe veram. col. 430. A. 9. Sed enim Auguſtinus. corrige, ſolet enim Auguſtinus.

CORRECTIO LIBRI SECVNDI & ſequentium, de gratia, & lib.arb.

LIB.2.cap.11. §. Huc pertinet. col. 432. D. 9. Matth.15. corrige, Matth.13.

Cap. 5. §. Item Ezech. col. 437. C. 13. viuo ergo dicit Dominus. corrige, ego, pro ergo.

Et §.Probatur ſecundo.col.438.C.13. quo proſint ſi velint,corrige,quo poſsint, ſi velint.

Cap.6.§.Quo loco,col. 440. D. 12. ex prædicatione Iſaiæ.corrige,ex prædictione Iſaiæ.

Cap.7.§.Id perſpicuum eſt.col.442. E. 12. libro de gratia,& libero arbitrio,adde,cap.16.

Et §.His notatis.col. 443.A.3. pro Spiritus ſancti.corrige, Spiritus ſanctus; & pro eiicere in Deum. ſcribe, reiicere in Deum.

*Cap. 9.§.Addimus vero. col.452.C.9. ſcrutetur qui nō poteſt. corrige,ſcrutetur, qui poteſt.& in fine eiuſdem col. pro, prædeſtinatur.ſcribe,prædeſtinantur.

Cap.10.§. Sed explicemus. col. 455. C.6.& non ſolum partes fuiſſe. corrige, pares fuiſſe.

Cap. 12. §. Reſpondent alij. col. 463. A. 8. viri ſanguinei. corrige, viri ſanguinum.

Cap.13.§.Reſpõdet Sanctus Thomas. col. 466. C. 6. Deum ſufficere variis modi. corrige, Deum efficere variis modis.

Cap.15.§.Tertia obiectio.col.473.C.15.ex malita.corrige.ex malitia.

Et §.Reſpondeo propter.col.ead.D.10.ſtatuiſſet.corrige, ſtatuiſſe.

Et §.vlt.col. 474. D. 14. pro corruptiones. ſcribe. correptiones.

Cap.17.§.Porro non ſolum. col. 478. D. 2. pro Pius.corrige, prius.

Et §.Quod ſi Rex. col. 479. C.3. perſeuerantiæ donum ceperunt. corrige, acceperunt.

Lib.3.cap. 2. §. Alij denique.col.483.C.14. corrige,prima part.q.83. pro,5.part.

Cap.4.§.Sed rurſus.col.485.D. 1. illa ex libera. corrige,eſſe libera; & paulo infra, & infelices eſſe.corrige, vt infelices.

Et §. Quæritur igitur, ibid. D. 11. ea quæ à coctione.corrige,ea quæ eſt à coactione.

Cap.5.§.Sanctus Auguſtinus.col.487.D.4.vinculo iudicemus.corrige, vindicemus.

Cap. 6. §. Reſpondeo voluntas. col. 489. A. 8. pro facilitate.ſcribe, fælicitate.

Et §.

Et §. Reſpondeo non vult. col. 489. C. 4. aut illud donum. corrige, bonum.

Et §. At inquies, ead. col. E. 7. ſententia Pelagij. corrige, ſententiæ Pelagij.

*Et §. Quarto obiicitur. col. 490. A. 10. vt vita ſit. corrige, vt ita ſit. & paulò pòſt, præſentiam Dei. corrige præſcientiam Dei.

*Cap. 10. §. vlt. col. 505. B. 4. pro ratiotionis. ſcribe, rationis, & verſu ſequenti, pro non cauſa immediata. corrige, non cauſa mediata.

Cap. 11. §. Ad explicationem. col. 507. A. 3. producant. corrige, producat.

Et §. Sciendum eſt, ead. col. B. 9. obiectio. corrige, obiecto. Et in eodem paragrapho, ter idem error corrigendus eſt.

Cap. 14 §. 1. col. 511. B. 6. pro, elegit, ſcribe, eligit.

Et §. Tertia ſententia. col. 512. B. 7. quoniam ſi naturalis. corrige, ſit naturalis.

Et §. Et quidem. ead. col. C. 1. dele, &, vbi dicitur: & facile probari poteſt.

Et §. Propter hanc rationem. ead. col. C. 9. elici actiue voluntate. corrige, à voluntate. & ibidem paulò pòſt, ſine actu ſecundum. corrige, ſecundo.

Et §. Iam vero, ead. col. D. 10. pro, monet. ſcribe, mouet.

Et §. Obiiciunt ſecũdo. col. 513. B. 12. pro fidem. ſcribe, finem.

Cap.15. §. Deinde certum eſt. col.513. E.15. pro lapis. ſcribe, apis.

Cap.18.§. Primum igitur.col.520.E.14. an non fiat. corrige, aut non fiat.

Et §. Quarta ratio. col.521. C.13.vnius quiſque. ſcribe, vnus quiſque.

Et § Ad argumentum.col.522.C.*6*.edidit.corrige, addidit.

Lib.4. cap.2.§. At contra. col.524. D.4. neque opus eſt aſſentiendum. corrige, ad aſſentiendum.

Et §. Denique ex hoc.col.525.D.1.repręhenderunt. corrige, repræhenderentur.

Et §. S.Cyprianus. col.ead. E.16. de idolorum varietate. corrige, de idolorum vanitate.

Cap.3.§.Sed facile erit.col.528.A.1. non autem arguerunt.corrige,non autem arguerẽtur.

Cap. 5. §. Quarto tollit. col.532. E.2. iudicium rationis. corrige, iudicio rationis.

Cap.*6*.§ 2.col.533.E.*9*. quinquagentos. ſcribe, quingentos.

*Et §. At inquiunt.col.534.D.11.Caluinus tantopere deteſtatur. deeſt, quam, quæ vox in ſequenti verſu ſuperuacanea eſt. Sic igitur corrige,quam Caluinus tantopere deteſtatur, non inuenitur fortaſſe in ſcripturis.

Cap.11 §. Alia eſt reſponſio. col.544. E.7.verba Hebraica nõ rectè diſpoſita ſunt. tres enim

vltimæ

vltimæ dictiones debent eſſe primæ, & tres primæ eſſe vltimæ.

*Cap.12.§.Quod autem ad ſecundum.col.545. D.1. vt ab homine reſpuatur. corrige, non reſpuatur, & hic eſt trigeſimus locus vbi Typographus Venetus contrarium ſenſum reddidit.

*Cap.13.§.Ex his ad primum.col.546.E.13.Sed ſolum neceſsitate conſequẽti.corrige,conſequentiæ.

Cap.14.§.S.Hieronymus.col.549.C.14.prędeſtinatio diuinæ voluntatis. corrige, prædeterminatio.

Cap.15.§.Reſpõdeo inter cauſam.col.552.A.15. vt vna alteram mouet. corrige, moueat.

Et §. Quod autem S.Thomas. col.553.E.10.Ex eis licere. corrige, ex eis elicere.

Cap.16. §.Explicat id S. Thomas. col.559. C.3. producit bonum.corrige,produci bonum.

Lib.5.ca.1. §.In ipſo principio diſſerimus: ſcribe, diſſeruimus.

Cap.2.§.S.Ioannes Chryſoſtomus.col.563.A.2. ſcienia. corrige, ſcientia.

Cap.4.§.2. col.566.C.9. docebant. ſcribe, doceant.

Cap.5.§.Idem etiam Apoſtolus. col.569. D.3. Item virtuti peccati.corrige,Item virtutem peccati.

Et

Et §.vlt.col.571.C.14.amorem proprium. corrige, amoris proprij.

Cap.6.§.Reſpōdeo,natura humana.col.573.A.14. conditus fuiſſet.corrige,condita fuiſſet.

Cap.7.§. Obſeruandum eſt ſecundo. col.574. D.4. conſtat in eo.corrige,conſiſtat in eo.

Cap.11.§. Nonum argumentum. col.594. C.5. 105.& 103.corrige,& in epiſt.105.& 130.

Cap.14.§. Et quidem. col.599. C.13.quoniam, inquit,neceſsitate feciſſet.corrige, ſi neceſſitate feciſſet.

Cap.21.§.1. col.614. C.8. ſtudia ſua conuertat. corrige, conuertant.

Cap.22.§. S. Auguſtinus. col.617. B.10. abſurdum eſſe. corrige, abſurdam eſſe.

*Cap.23.§.Quartus locus.col.619.D.12. &ideo quilibet eſſe dicitur ab intrinſeca. corrige, ab extrinſeca.

Cap.25.§. Viceſimus quartus. col.626.E.11.ad ſubiecta. corrige, ad ſua obiecta.

* Cap.26.§.Quartus Lactantius.col.628.C.8. quia poterant parere. corrige, quia poterant non parere.

Cap.28.§.Secundum teſtimonium.col.640. E.9. ſed probat in hoc,dele,in,& ſcribe,ſed probat hoc.

Cap.29.§.Reſpondeo, ſeruitus. col.643. C.11. Imo quæ caret libertate. corrige, carent.

Lib.6.

Lib.6.Cap.1.§.Hinc etiam,col.650.D.12.quippe per gratiam. corrige,quippe qui gratiam.

* Cap.3.§.Ad tertiam.col.656. D.11. Reſpōdeo humanas hiſtorias nos humana fide credere,vt etiam exiſtimemus. Hic deeſt integra linea,vel amplius.corrige ergo ſic,Reſpondeo humanas hiſtorias nos humana fide credere, vt exiſtimemus falſas eſſe poſſe: at res diuinas longè alia fide credi oportere, vt videlicet exiſtimemus cœlum, &c.

* Cap.6.§.Primum obiici poteſt.col.663. E.6. ſi abſq; Deo nos corda noſtra præparari voluntatem. Hic etiam deſunt aliqua. Sic igitur corrige, Si abſq; Deo corda noſtra præpararemus,falſum eſſet præparari voluntatem à Domino.

Et §.Reſpondeo Cornelius.col.665.B.12.& auxilio eleemoſynas. corrige, & auxilio Dei, eleemoſynas faciebat.

Cap.7. §.Denique qui diligit.col.667. C.13.illa etiam dilectione. corrige, de illa etiam dilectione.

Et §.Dicet fortaſſe.col.668.A.1.ꝓ conuincintur. ſcribe, conuincitur. & paulò pòſt,quia fides à Deo. corrige,quia fides eſt à Deo.

* Et §. Accedant tertiò. ead.col.D.12. perfecta quædam dilectio. corrige,imperfecta quædam dilectio.

*Cap.

* Cap.14.§.Atq; hinc eſt.col.685.E.17.vt libere ſequantur. corrige, vt non libere ſequantur.

Cap.15.§. Octaua ſententia. col.692. C.8. proponentis obiecti. corrige, obiectum.

Et §. Ex quo ſequitur. col.697. A.3.pro,diſpoſitione. ſcribe, diſputatione.

CORRECTIO LIBRORVM de Iuſtificatione.

LIB.1. cap.5.§.1. in primo verbo, probantur. ſcribe, probatur.

Et §.Quod autem.col.709.A.14.non apparentiam. corrige, non apparentium.

Cap.6.§. Quarto probatur. col.711. C.4. diſtinuitur. corrige, diſtinguitur.

Et §.At inſtat Kemnitius.col.712.B.13.&Dominum Deum tuum. corrige, Et diliges Dominum Deum tuum.

Cap.10.§.Propoſitio huius.col.722.B.4.qui iuficat. corrige, qui iuſtificat.

* Et §. Pendere fiduciam. col. 723. B. 13. ſi cor noſtrum reprehenderit nos. corrige, non reprehenderit nos.

Cap.13.§.Primum igitur. col. 733.B.12.quod ait. corrige, qui ait.

Et §. Deinde fides. ead. col. C.1. ſit Prouerb.1. corrige, & Prouerb.1.

Cap.15.

Cap.15 §. Præterea in eodem. col.739. A.5.cor eis. corrige, coram eis.

* Et §. Idem etiam Auguſtinus. col.ead. C.11. erat igitur vera, & confitentium. corrige, & non confitentium.

* Et §. Reſpondent ad hunc locum, ead. col. D. 9. ducitur à conditione impoſsibili, ſed hyperbole, &c. corrige, non ducitur à conditione impoſsibili, ſed ab hyperbole, &c.

Et §. Sextum argumentum. col. 643. E.5. doctrina aduerſariorum. corrige, doctrinam.

Cap.16. §.1. col.745. C.6. alicui dicat. corrige, alicubi, &c.

Et §. Eſt etiam quædam lex. col. 746. C.5. cognatione legis. corrige, cognitione legis.

Et §. Sed quid obſecro. col.747. D.12. fides ſola iuſtificant. corrige, iuſtificat.

Cap. 17. §. In eodem capite. col.750. B.10. pro offeretur. corrige, offerret.

Et §. Denique Abraham, eadem col. C.8. cauſa fuit, & obedientiæ. corrige, cauſa fuit obedientiæ.

Et §. Igitur S. Auguſtinus. col.752. C.8. alicui. corrige, alicubi.

Cap.25. §.1. colum.771. B.1. in ſpecie. corrige, in ſpeciem.

Et §. Tertio proferũt. ead. col. E.15. indignum. corrige, indigum.

Et

Et §.Idem etiam.col.772. C.11. Gentilem. corrige, Gentiles.

*Lib.2. cap.1. §. Matthias Illyricus. col.777. B. 10. ſed diuina. corrige, ſeu diuina.

Et §.Ioannes Caluinus, D.4.exceptionem qua nos Deus. corrige, acceptationem.

Et §.Martinus Bucerus.col.778.A.5.quodammodo recti. corrige, tecti.

Cap.2. §. Eſt autem. col.779. E.8. tragice quæritur. corrige,queritur, ſine diphthongo.

Cap.3.§.Prçterea gratia.col.786.A.5.Dei fauore. corrige, Dei fauorem.

Cap.4.§. Huc etiam.col.789. B.4.quæ iudicāt. corrige,quæ indicant.& verſu ſequenti,vel ſolam fidem. tolle, vel.

Et §. Itaque ſenſus Apoſtoli. col.790. D.7. ſed etiam ipſam. corrige, ſed eſſe ipſam.

Cap.5. §.1. col.792. A.9.ex propoſitio. corrige, ex propoſito.

* Cap.6. §. Denique in libro. col.797. C.2. Ibi lex, inquit, intrinſecus. corrige, extrinſecus.

Cap.7. §. Dicit enim. col.799. B.10. & ſordidum. corrige, & ſordium.

Cap.8.§.Tomo quarto. col.804. A.9.quia iuſtificamur. corrige, qua iuſtificamur.

Et §.S.Gregorius.col.805.E.9.iuſtitia quidem ſapientiæ. corrige, ſapientia.

* Cap.9.§. Neque aliquid.col.808. C.3.vel infundere impunitatẽ.corrige,iniquitatem.

Lib.3.ca.2.§. vlt.col.831. C.2.ad quos reuelatio pertinet? corrige.tollendo interrogationẽ.

Cap.4.§.Primum igitur.col.835.D.3. quæritur Kemnitius. corrige, queritur.

Cap.5.§.Ad hunc locum.col.839.B.1. quæ fide tenemus. corrige, quas.

Et §.Ad hoc teſtimonium.col.840.B.5.ſe contra maledictos. corrige, maledicos.

Cap.9.§.Reſpondeo, abſit. col.848. C.1. quæ ſcripta ſunt. corrige, quæ præcepta ſunt.

Cap.10.§. Adde quod. col.860. A.7. non eſſe haberi.corrige, non poſſe haberi.

Et §.Adde vltimo.col.863.A.10.loquutus eſſe. corrige, eſſet.

Et §. Vides igitur. ead.col. D.3.fructum pœnitentiæ.corrige,fructuum pœnitentiæ.

Cap.11.§. Reſpondeo quod. col.864. E.3. neq; in ſpecie ſolidum. corrige,neq; in ſpeciem.

Et §. Tres enim. col.867. D.10. quæri. corrige, queri.

Et §. De qua etiam, ead.col. E.9. quæri poſsit. corrige, queri.

Cap.12.§. Reſpõdent Kemnitius.col.871. E.10. corrige, Reſpondet.

Cap.13.§.Secundo obiicit.col.874.D.1. 1.Ioan. corrige, 1.Ioan.5.

* Et §. Sed libenter quærerem. col.875. B.12. ſe eſſe iuſtificatos. corrige, prædeſtinatos.

Cap. 16.§. Quarto pugnant. col.885. C.9. niſi verbo repugnare velint. corrige, niſi verbo Dei repugnare velint.

Lib.4.cap.2.§. Secũdo probatur. col.892.E.13. mãdata legis expoſuiſſe. corrige, expoſuiſſet.

Cap.4.§. Eſt autẽ hoc loco, col.900. E.11. nullam ſint finem habitura. corrige, nullum.

Cap.5.§. Quinto probatur. col. 905. A.4. ipſe adiuuante. corrige, ipſo adiuuante.

Et §. S. Auguſtinus. ead. col. E.6. nec omnibus omnino dignus eſt. corrige delendo, omnibus, quod redundat.

Cap.6.§. Quod autem intentio. col.908. B.4. & 5. in lib.83. corrige, in lib. octogintatrium quæſtionum, vel breuius, in lib. 83.q.66.

Et §. vlt. col.911. A.13. colligit. corrige, colligi.

Cap.7.§. deinde probatur. col.912. A.1. datientiam. corrige, patientiam.

* Cap.8.§ S. Cyprianus. col.914. E.15. pro S. Cyprianus. corrige, S. Cyrillus.

* Et §. S. Auguſtinus. col. 915. A.12. explicans principium. corrige, explicans præcipitium.

Cap.11.§. Tertio probatur. col.930. A.5. de Ioſua. corrige, de Ioſia. Hic etiam corrigendus eſt numerus columnarum, nam pro 930. debet eſſe 920.

* Et

*Et §. Apoſtolus Paulus. col.930. C.10. peccatum eſſe non poteſt. corrige, peccatum eſſe poteſt.

*Cap.12.§.Hoc teſtimonium,col.931.D.3.conceſsiſſe eſſe impoſsibilia.corrige,eſſe poſsibilia.

Cap.13 §.Quarta ratio.col.933.B.5.imploretur in nobis. corrige, impleretur.

Cap.17.§.vlt.col.934.C.8.nondum.ſcribe,nodum.

Cap.18. §.Quod attinet ad fidem. col.935.E.4. obediectiones. corrige, obiectiones.

Cap.19. §. 1. & 2. col. 938. E.4. & 12. ne vereris. corrige, ne veteris.

Lib.5. cap.5. §. Reſpondeo, hoc argumentum. col.960.E.1.qui ſine gratia. corrige, quæ ſine gratia.

Cap.7. §. S.Ioannes. col.966. D.4. vt hinc migret. corrige, migres.

Et §.His accedit etiã.col.966.E.9.& dicit S.Iacobus. corrige, vt dicit.

Et §. Probatur igitur. col.968. E.1. Dominicæ Aduentus.corrige,Dominicæ ſecundę Aduentus.

Cap.10. §.S. Auguſtinus.col.974.B.13. quo cõmodatur ipſa iuſtitia.corrige,cõmendatur.

Cap.12. §. Probatur ſecundo. col.977. E.14. Et non fiunt homines. corrige , At non fiunt

homines.& ſcribãtur charactere ordinario, quia non ſunt Auguſtini verba, ſed noſtra.

Cap.15.§. Porro charitatis.col.987. B.15.virtutum reliquorum. corrige, reliquarum.

* Et §.Hæc ſententia.col.988. C.7.quæ ſine relatione in Deum,per actum charitatis à iuſtis fieri poſſunt. corrige interpunctiones, quæ malè collocatæ cõtrarium ſenſum reddunt.ſic igitur legendum eſt, quæ ſine relatione in Deum per actum charitatis,à iuſtis fieri poſſunt. Senſus enim eſt, opera bona moraliter tantum,quę fieri poſſunt à iuſtis; non eſſe meritoria,quia per actum charitatis non referuntur in Deum.

Cap.16.§. Neq; neceſſe erit.col.990.C.4.quod meritis hominum. corrige, ſi meritis hominum.

Cap.19.§.S.Fulgentius.col.998.A.10. reddendo eſſe confirmant. corrige, reddendum.

Cap.20.§.Primum igitur.col.999.B.8.qui ſentiat. corrige, qui ſentiant.

Et §.Porro diſpoſitio. eadem col. E.7.niſi filiis Dei. corrige, filij.

CORRECTIO LIBRI PRIMI DE bonis operibus ,qui eſt de oratione.

CAP. 2. §. Igitur S. Hilarius. col.1004. E.3. quatuor genera rationum.corrige,orationum.

Cap.5.§. Iam vero quod attinet. col.1014. D.6. tribus poſterioribus. corrige, quatuor poſterioribus.

Cap.6.§.Hāc eſſe expoſitionem.col.1018.C.6. in eum conueniunt. corrige, in eam.

Et §.Obſeruat autem.col.1019.B.6. tollēda eſt interrogatio, & mutanda in virgulam cum puncto. Typographus enim ſæpe hæc ſigna inuertit.

Cap.9. §. Oritur autem. colum. 1034. A.9. hærerem certo trunco crucis. corrige, certè.

Cap. 10. §. vltimo. col. 1038. B.9. in die conſecrationis diſt.5. corrige, In die. de conſecr. diſt.5.

Cap.11.§. Alibi denique. col.1039. D.6. teſtantur. corrige, teſtatur.

Cap.15.§.Ac vt eius ratiunculas.col.1051.B.10. propie. corrige, proprie.

Et §.Primo rationem,ead. col.E.8. iſte eadem. corrige, iſta eadem.

Cap.16.§.Sed quod ait.col.1056.E.4.pſalmum cantabant. corrige, cantabat.

Et §.Tertia vtilitas.col.1057.D.13.Sanctæ Babilæ. corrige, ſancti Babylæ.

Cap.18.§.Deuotio quam.1064.B.10.pro,quæruntur.ſcribe,queruntur.& verſu 12.pro cauendum. ſcribe, canendum.

CORRECTIO LIBRI II. DE BONIS operibus, qui eſt de Ieiunio.

CAp.1. §.1. col.1068. B.6. pro fide. corrige, fine.

* Cap.2.§. Ioãnes Caſsianus.col.1071.C.7.tempore autem Quadrageſimę.corrige,Quinquageſimæ.

Et §. Addimus poſtremo. col.1072. D.7. refectio differetur. corrige, differretur.

Cap.4.Reſpondeo carnium.col.1076.C.9.ſed ideo nõ tamen. corrige,ſed nõ ideo tamen.

Cap.11.§. Sed eſt inſignis.col.1102. D.5. Opponet enim. corrige, Opponit enim.

Et §. Ad aliqua teſtimonia. col.1103. D.10.quæ in toto capite ſuperiore. dele, ſuperiore. & corrige, quæ in toto præſenti capite.

Cap.12.§.Primum obiicit.col.1104.E.10.diſſolue cogitationes impietatis. corrige, colligationes.

Et §. Sed etiam.col.1107. E.7.alere, & agere conantur. corrige,alere, & augere,conantur.

Cap.14. §. Sed hoc argumentum. col.1113.B.6. tametſi ipſi pro vno die accipiunt. corrige, tamen ipſi. corrige etiam notas numerorũ, nam col.1213. poſita eſt, pro 1113.

Cap.16.in ipſo titulo.col.1121.B.2.De oratione inſtituendæ Quadrageſimę.corrige,De ratione.

Cap.19.

Cap.19.§.2.col.1128.C.3.origenem ab Apoſtolica traditione. corrige, originem.

Cap.22.§.Fieri autem ſolitam.col.1133.C.13. ſic enim excipit. corrige, accipit.

Et §.Porro S.Gregorius, ead.col. E.4. pro, Lateranorum. ſcribe, Lateranum.

CORRECTIO LIBRI III. DE bonis operibus, qui eſt de eleemoſyna.

CAP. 3. §. Illud ſi dimiſeritis. colum. 1146. C.7. quid ſufficiant. corrige, quid ſufficiat.

Et §. Reſpondeo, in die Iudicij, col.1147. E.1. omnes verbum ocioſum. corrige, omne verbum ocioſum.

Et §. Ad locum S.Auguſtini, ead.col. E.12. ob quæ damnari poſſet. corrige, poſſent.

Cap.5.§.S.Auguſtinus.col.1150.C.6.quod porrigas manus. corrige, manu.

Cap.7.§.Ad hæc.col.1153.A.11.in librum quinquaginta homiliarum. corrige, in libro.

Cap.12.§.Sed non ideo prohibemur. col.1164. C.9. videlicet eleemoſyna? corrige, eleemoſyna.

Cap.13.§.Quarta, vt fiat.col.1165.E.2.dona largimus. corrige, largimur.

CORRECTIO OPVSCVLORVM: quæ habentur in fine Tomi II.

CORRECTIO OPVSCVLI PRIMI, quod eſt de Summo Pontifice.

CAP.3.col.4. litera A. verſu 2. referret. corrige, referet.

Cap.5.col.6.C.11. homine. corrige, homines.

Ca.8.col.9.A.10. vno Gallo. corrige, vni Gallo.

Ibidem D.2.lib.5. de geſtis Francorum cap.27. corrige, cap.37.

* Cap.10.col.11.B.9. nullo modo. corrige, vllo modo.

Cap.12. col.14. B.6. Bethſabeæ impudiciſsimæ. corrige, impudiciſsime, ſine diphthongo. non enim impudiciſsimam vocaui Bethſabeam, ſed impudiciſsime dixi deſcribi formam eius à Beza.

Cap.13. col.15. B.3. conciones haberent? corrige, tollẽdo interrogationem, & ſubſtituendo punctum.

Et col.ead.D.12. ſectum Baſilium. corrige, ſanctum.

Cap.14.col.16. E.9. tolerandam. corrige, tolerandum.

Ibidem. col. 17. B. 2. commentitum. corrige, commentitium.

Cap.20. col.26. C.9. *vn nomen*. corrige, *vn nome*.

Cap.23.

Cap.23.col.31.C.10. tribus alij teſtibus. corrige, aliis.

Cap.24.col.33.C.12. diſcrimis. corrige, diſcriminis.

Ibid. col. 35. C. 12. in commentario ad caput. 26.Matth. corrige, ad cap. 16.

Ibid.col.36.C.8. quos ille ſummo ſtudio proſequebatur. corrige, perſequebatur.

Ibid.col. 38. A. 11. ſed inflato ſpiritu. corrige, ſed inflatus.

CORRECTIO OPVSCVLI de Translatione Imperij.

IN libro Illyrici multa ſunt mendacia, ſed in editione Veneta tot ſunt errata Typographi, vt numerari vix poſsint: vt plus fere laborauerim in erroribus Typographi corrigendis, quam in ipſo libro Illyrici confutando, addidit quidem Typographus ad finem opuſculorum correctionem erratorum: ſed maximam partem omiſit, nonnulla etiam perperam emendauit.

Lib.1.cap.1.col.60. B. 4. Romanus ſacrificius. corrige, Romanus ſacrificus.

Ibid.col.63.E.3. confeſsionem Auguſtanæ, & paulò pòſt confeſsioni Auguſtanam. corrige, confeſsioni Auguſtanæ, & confeſsionem Auguſtanam.

Cap.2. col. *66*. D. 2. & 4. pro Cænredo. ſcribe, Coënredo. vel Coënredum.

Ibid.col.*69*.A.*9*. & 10.pro Imperatorem. ſcribe, Præſidem.

Ibid.col. 71. B. 12. qui Catholi ſumus. corrige, qui Catholici ſumus.

Col.72.D.1. Adduxit.corrige, Adduxi.

Col.73.A.1.libello.corrige,libellum.

Col.74.A.*6*,memoria.corrige,memoriam.

Cap.3.col.83.E.1.in toto.corrige,in tota.

Et col.87.A.5.Cæſari.corrige, Cæſar.

Cap. 4. col. *90*. B. 3. Exerchos. corrige, Exarchos.

Ibid.col.*91*. A. 10. Gregorius. corrige, Georgius.

Ibidem.D.2.eiuſmodi.corrige, eiuſdem.

Et col.*93*. A. 12. explimere. corrige, exprimere.

Col.*95*.A.8.Imperatorem.corrige, Imperatorum.

Ibidem.B.4.viribus. corrige,iuribus.

Et C.12.AEnea.corrige, AEneas.

Col.*96*.D.13.Parolus.corrige, Carolus.

Cap.5.col.*98*.D.3.aliquando poſt.corrige, aliquanto poſt.

Et col. 100. A. 13. præſentim. corrige, præſentiam.

Col.101.E.1.Henricis 7.corrige, Henrici 7.

Et

Et paulò pòſt pro, Imperi. corrige, Imperij.

Cap. 6. col. 102. D. 14. ſed vt dixi, obiter admonui. ſcribe, ſed hoc, vt dixi, obiter admonui.

Et col. 103. C. 2. Reſpondit, ita Platina teſte. dele illud, ita, quod redundat.

Cap. 7. col. 107. B. 10. de bello ciuilli. corrige, ciuili. & paulò pòſt millitum. corrige, militum.

Et col. 108. B. 2. ſucceſſura ſunt. corrige, ſint.

Ibid. C. 7. inſigna. corrige, inſignia.

Et D. 8. Romani ereptas. corrige, Romanis.

Col. 110. D. 4. ſi enim iniuriam. corrige, iniuria.

Col. 113. D. 10. fuiſſe donatum. corrige, donatam.

Col. 114. C. 11. Et Blondus non negat. corrige, & hoc Blondus non negat. deeſt enim pronomen hoc.

Cap. 9. col. 117. C. 2. Odoacri tradidit. corrige, tradiderit.

Et col. 123. C. 1. potius eſt. corrige, potitus eſt.

Col. 124. A. 6. mirifice floruet. ſcribe, floreret.

Et B. 4. leuis eſt. ſcribe, leuius eſt.

Cap. 10. col. 128. D. 7. AEnæ. ſcribe, AEneæ.

Cap. 11. col. 130. D. 8. ingnationem. ſcribe, indignationem.

Et.

Et.col.134.B.11.poſt Iam. ſcribe, poſt eam.

Cap.12.col.136. E. 1. Iemperatoria. ſcribe, Imperatoria.

Col.137.C.7.ita nimirum cæteris ſedibus Apoſtolica.ſcribe, Apoſtolicæ.

Col.138.B.9.Appellabimus.ſcribe, Appellauimus.

Col.140.E.8.transferremus. ſcribe, transferemus.

Col.141.B.5.Imperatorem.ſcribe, Præſidem.

Cap.13. col.146. A. 7. in alij rebus. ſcribe, in aliis.

Col.150. D. 5. flagitioſsime. ſcribe, flagitioſiſſime.

Et D.10.prouincis. ſcribe, prouinciis.

Et E.5.obiectio.ſcribe, obiecto.

Lib.2.cap.1.col.155. A.11. ſed vt res tota facilius perficiatur.ſcribe, percipiatur.

Cap. 2. col. 157. E. 8. ex hic inquit. ſcribe, Ex hoc.

Col.158.C.1.hanorari.ſcribe, honorari.

Cap.4.col.160.C.3.Papa.ſcribe, Papæ. & pauló pòſt, pro, auctoritute.ſcribe, Auctoritate.

Col.163.A.2.multorem. ſcribe, multorum.

Col.166.A.4. Actur. ſcribe, Auctor.

Lib.3.cap.1.col.168.A.6.Italius.corrige, Italus.

* Cap.2.col.174.B.9. Continuit ſigiberti. corrige, Continuator Sigeberti.

Cap. 4.

Cap.4.col.182.E.9.confirmata.corrige,confirmatam.
Col. 184. E. 1. liber Pontificlis in vita Sergij II. corrige, Pontificalis.
Col.185.C.10.armatati. corrige, armati.
Et D.5.frigmenta. ſcribe, figmenta.
* Col.186.A.10. diſpoſitionem. ſcribe, diſputationem.
Et C.3. vt plura mendacia ſint, quam verba.deeſt, pene. ſic igitur corrige; vt plura mendacia ſint penè, quam verba.
Et E.7. exta controuerſiam.ſcribe, extra.

CORRECTIO OPVSCVLI de cultu imaginum.

CAP.1.col.190.A.4.proprio. corrige, proprie.
Cap.2.col.191.E.5.neque eos.ſcribe,neq; eas.
Col. 192. A. 9. vel iſtud ſcelus ipſarum, dele, iſtud, & ſcribe, vel ſcelus ipſorum.
Cap.4.col.194.C.4.tuenter.corrige,tuentur.
Ead. col. E. 5. & tamen à ſe hoc teſtimonium prolatum eſt.corrige, & tamen à te.
Cap.5.col.195.D. 5. quod ipſum ſcribere oporteret, corrige, quid ipſum ſcribere oporteret.
Col.196.C.5.vel (ficta eſſet imago) ſcribe, tollendò ſigna parentheſis, & ſcribe, vel ficta eſſet imago.

Ibid.

Ibid.C.7.protoypum.corrige, prototypum.
Cap.6.col.198.A.2.occurit.ſcribe,occurrit.

CORRECTIO OPVSCVLI *de Indulgentiis.*

LIB.1. cap.1.col.202.C.1.debuiſſe. ſcribe,debuiſſet.

Et C. 7. fuges.ſcribe,fruges.

Col. 203. C. 9. in commentarium. corrige, *in* commentario.

Cap.2.col.205.A. 2. vt Pontificis Maximi iudicio. corrige, & Pontificis Maximi iudicio.

Ibidem.B.4.Iob. ſcribe, Tobiæ.

Col.288.D. 10. non nouerit. corrige, non nouerat.

Et poſt duas lineas,pro ſatisfactionem.ſcribe, ſatisfactionum.

Col.210.A.10. morti deſtinatos? tolle interrogationem.

Ead. col. D. 1. pertulerunt. corrige, protulerunt.

Et linea ſequenti.multis ſancti.corrige,multi.

Cap.3.col.214.C.11.ne his.corrige, de his.

Col. 215. B. 4. aperte indicabit. corrige, indicant.

Et D.8.Gienuenſi.corrige,Viennenſi.

Ibid.E.1.noſti temporis. corrige, noſtri.

Col.216.A.7.prædicari cœperit.corrige,cœperint.

Et

Et E.7. Principes.corrige,Princeps.

* Col.217.C.8. numquam enim in Sacramentis remittitur ſine remiſsione culpæ. deeſt, pœna. corrige igitur, numquam enim in Sacramentis remittitur pœna ſine, &c.

Cap.4.col.218. A. 12. vt nominis.ſcribe, & nominis.

Ibidem D.5.infinitio. ſcribe, infinito.

* Et D.6.Innocentius VI. ſcribe, Clemens VI.

Col. 219. A. 9. & quæ ſunt infiniti precij. dele, &.

Ibid.D.7.& de quibus.dele,&.

Col.220.B.2.paſsionibus.corrige, paſsiones.

Cap.5.col. 220.E.7. proprie ſi abſolutio. corrige, ſit.

Col.221.C.5.idem docuerunt.ſcribe,docuit.

* Col.222.A.4. Innocentij. corrige,Clementis.

Et C. 5.quem ad modo.ſcribe, quemadmodum.

Et C.6.per hoc ſolum.quod,corrige, tollendo punctum.

Cap.6.col.223.A.11.alicui, vt viuenti. corrige, tollendo,vt.

Et B.13.ad tiremes.corrige, ad triremes.

* Et D.5.indulgentia inuito dari poteſt. corrige,indulgentia inuito dari non poteſt.

Ibidem.E. 3. ieijunet.corrige,ieiunet.

* Col.224.D.8.notab,20.nu.91.ſcribe,num.19.

Cap.7.

Cap.7.col.225.D.6.pœnæ inunctæ.corrige, iniunctæ.

Et col.226. C.1. in foro extremo. corrige, externo.

Col. 229. D. 11. ex conſtitutione in extrauagante Bonifacij. corrige tollendo, in.

Cap.8.col.230. D.7.capiſtis ſuperiori.corrige, capitis ſuperioris.

Ibid. E.1.igitur ea pericula.ſcribe,particula.

* Col.231.E.2.recenſet. ſcribe, reſecaſſet.

* Et col.232.B.5.reſtitutiones.ſcribe,reſtrictiones.

Cap.9.col.234.B.13.experti ſummus. corrige, ſumus.

Ibid. D. 2. Quod idem, vehementiſsima contritione. corrige, de vehementiſsima.

Et col.235.B.3. Domicus. corrige, Dominicus.

Cap. 12. col. 242. C. 13. pro cauſa leuiſsimam. corrige, leuiſsima.

Et col.243.C.2.lagitio.corrige, largitio.

* Col.244.C.6. videbitur cauſa iuſta. corrige, non videbitur cauſa iuſta.

Col.245.A.5.pro zelo.corrige, pio zelo.

Ibidem D.9.charitas annonæ. corrige, caritas annonæ.

Et E.3.temporem.corrige, tempore.

Col.246. A.3. indulentias.corrige, indulgentias.

* Cap.13.

*Cap.13.col.247.B.4.ſed etiam cum percipitur opus. corrige, cum perficitur opus.

Ibid.D.9.indulgente. corrige, indulgentiæ.

Et col.249.C.4.docet quiri. ſcribe, requiri.

Ibidem. D. 2. Indulgentia. corrige, Indulgentiæ.

Ibid.E.3.illi ciuibus. corrige, illis ciuibus.

Cap.14.col.251.E.12.in epiſtolis. ſcribe, in epiſtola.

Col. 252. B. 3. ex conſtitutionibus Alexandri VI. Clementis VII. Iulij III. & Gregorij XIII. ſcribe, ex conſtitutionibus Alexandri VI. & Clementis VII. & deleantur reliqua.

Et col.254.D.13.niſi miſericordia. ſcribe, niti.

Col. 258. B. 4. ſaiſacientis. ſcribe, ſatisfacientis.

Lib.2.cap.1.col.262.A.8.Innocentij VI. ſcribe, Clementis VI.

Et hunc eundem errorem, corrige, in eadem columna. B.1. & 2. & 9. & 10. qui error non negligentiæ Typographi, ſed lapſui memoriæ Auctoris tribuendus eſt.

Ibid.D.10.adebemus. corrige, debemus.

Cap. 2. col. 264. B. 7. ab anno milleſio. ſcribe, milleſimo.

Et col. 265. B. 11. pluſquam ſapere oportere. ſcribe, oporteret.

Ibid. D. 4. ſed ad iam argumenta. ſcribe, ſed iam ad argumenta.

Cap. 3. col. 266. B. 1. Innocentius VI. ſcribe, Clemens VI.

Ibidem B. 14. & reatu peccatorum. ſcribe, & reatum.

Col. 267. D. 5. non pœnæ. ſcribe; non pœna. & poſt tres lineas, pro abſolutionem. ſcribe, ablutionem.

Col. 268. A. 1. vel loqui. corrige, loquitur.

Ibidem. C. 10. Nam catholicis. ſcribe, Nam Catholici.

Et D. 3. lauaſſe. ſcribe, lauiſſe.

Cap. 5. col. 272. D. 11. nunqua. ſcribe, nunquam.

Et col. 273. B. 1. quem quiem. ſcribe, quem quidem.

Cap. 7. col. 278. B. 9. 1. Timoth. 4. ſcribe, 2. Timoth. 4.

Cap. 9. col. 283. B. 4. impudenta. ſcribe, impudentia.

Ibidem B. 6. præfare. ſcribe, præſtare.

Et D. 9. refert decretum. ſcribe, referat.

Et E. 1. ſuperſtiones. ſcribe, ſuperſtitiones.

Cap. 10. col. 285. E. 10. quid vltimo. ſcribe, Quod vltimo.

Col. 286. B. 6. Aduerſariis. ſcribe, Aduerſarij.

Et E. 2. recentiſsime. corrige, rectiſsime.

Cap. 13. col. 298. A. 2. in reconciliationem poſt

bapti-

baptiſmum. ſcribe, in reconciliatione poſt baptiſmum.

Ibidem. E. 8. vt mererentur. ſcribe, vt moreretur.

Col.299.C.1.peccatd.ſcribe,peccata.

Cap.14.col.301.C.4. Innocentio. corrige, Clemente.

Et C.6.& non ſolam.ſcribe, & non ſolum.

D.6.Innocentio.ſcribe,Clemente.

Col. 302. E. 2. vt eſſe precium. ſcribe, vt eſſet.

Cap.15.col 304.A.1.veſtro.corrige,veſtram.

Cap.17.col.306.D.7.Antoninis: ſcribe, Antonini.

Col.307.A. 6. Maximum. ſcribe, Maximus.

*Col.309.B.4.vide S. Bernard.lib 3.cap.5.ſcribe,vide hiſtoriam de Vita S. Bernardi lib. 3. cap.5.

Cap. 19. col. 313. B. 14. fide. ſcribe, certà fides.

Cap.20.col.314.B.7. Ac primum fatetur quod eſt veriſsimum, ſummæ antiquitatis argumentum, non eſſe vſquam, &c. corrige delendo virgulam poſt particulam, veriſsimum, quæ virgula ſenſum corrumpit.

Col. 318. B. 5. Hæſiaucham. ſcribe, Hæreſiarcham.

CORRECTIO OPVSCVLI *de libro Concordiæ.*

Errore 1. col. 320. B. 7. Deus minor eſt Patre. corrige, vt Deus, minor eſt Patre.

Ibidem, C. 7. quo æqualis eſt. corrige, qua æqualis eſt.

Errore 2. col. 321. D. 5. & eatenus. corrige, & ideo.

Ibidem. E. 10. inferior parte, corrige, inferior Patre.

Errore 3. col. 324. E. 12. ibi enim volunt. corrige, ipſi enim volunt.

Errore 4. col. 326. A. 2. ab iidem. corrige, ab iiſdem.

Mendacio 3. col. 330. D. 5. in conſiliis. corrige, in conciliis.

Et col. 331. A. 9. infinitio. corrige, infinito.

Col. 333. C. 12. Ergo noc eſt. corrige, Ergo, non eſt.

Mend. 4. col. 334. B. 4. actus fide. corrige, actus fidei.

Mend. 10. col. 339. B. 10. ad hos confugit. corrige, confugiat.

Et ibidem. hos ore. corrige, hos oret.

Mend. 13. col. 342. A. 6. nouus canon. corrige, nonus canon.

* *Mend. 14.* col. 343. A. 12. omnino non probamus. corrige, omnino nos probamus.

* *Mend. 15.*

Mend.15.col.345.B.13.&.C.1.qui poſt ſacros or-
* dines vxores ducunt, aut ad eam redeant, à cuius contubernio iam receſſerant, aut ſacrilegij rei ab Eccleſia habeantur extranei. corrige ſic, qui poſt ſacros ordines vxores ducunt, aut ad eam redeunt à cuius contubernio iam receſſerant; vt ſacrilegij rei, ab Eccleſia habeantur extranei.

Mend.16.col.346.E.9.& quod licet expedit.ad-
*de, quæ autem vouerunt continentiam, illis nec licet, nec expedit. Typographus enim hæc omiſit.

Mend.17. col.347. C.9. accuſamini. corrige, accuſemini.& verſu ſequenti, quod accuſemini. corrige, quod falſo accuſemini.

Mend.21.col.350.quæ per errorem notatur 344. B.10.qui nominatis aliquanto Patribus vetuſtior fuit. corrige, qui nominatis Patribus aliquanto vetuſtior fuit.

Mend.26. col.353. D.4. definere ſoleat. corrige, definire.

Mend.27. col.354. A.11. non enim auctoris con-
* feſsionis. corrige, non enim auctores confutationis confeſsionis.

Mend.30. col.355. C.2. legem ſine Chriſto prodeſſe. corrige, legem ſine Chriſto non pro-
* deſſe. Et hic eſt locus quadrageſimus ſex-

tus in quo Typographus Venetus contrarium ſenſum expreſsit.

Mend.40. col.358. C.9. tum ad probando hos. corrige, tum ad probandos eos.

Mend.46. col.370. A.3. iuſtitiam æternam. corrige, externam.

CORRECTIO OPVSCVLI POſtremi, quod eſt Apologia pro Iudicio Concordiæ.

*COL.375. A.11. & inter perſonas.corrige,& diſtinctionem inter perſonas.

Ibid. D.9. Patri & Filij. corrige,Patris,& Filij.

Et E.3. non præceperunt. corrige, non perceperunt.

*Col.367. A.7.Non ſi vox.corrige,Nam,ſi vox. Eſt autem hoc loco numerus corrigendus. nam ponitur: 367. pro 377. vt etiam in ſequenti columna 368. pro 378.

Ibidem,B.6.quod igitur.corrige,Quid igitur.

Et C.3.& quandoquidem. corrige, vt quando quidem.

D.2. da me. corrige, de me.

D.4. in his locus. corrige, in his locis.

Et col.378.D.7.per quoſdam inferiores.corrige, per quaſdam inferiores.

Et col.380. quæ falſo ſcribitur 370. B.3.quæ in monaſteriis,quæ in domibus. corrige, quæ in monaſteriis, & quæ in domibus.

Hæc

Hæc in libris controuerſiarum Venetiis editarum, corrigenda ſe obtulerunt. Aliquot alia opuſcula præſertim Italica lingua à me ſcripta ſunt, ſed nihil eorum Venetiis editum eſt quod ſciam, præter libellum, qui inſcribitur: Dichiaratione del Symbolo: quē librum ſine mea licentia, & ex manu ſcripto corruptiſsimo, ita impreſſum fuiſſe audio, vt nihil poſsit legi magis impolitum & deprauatum. Quare omnes, qui eum librum forte habent, obſecro, vt eum lacerent vel comburant; & ſi librum correctum, atque vt à me editus fuit, habere cupiunt; ſciant ſecundam editionem Neapolitanam omnium eſſe optimam.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Superiorum permiſſu.

In recognitione, &c. pag 95. verſu 18. hæc verba: [*Quanquam nemo poſsit, &c.* vſque ad illa verſu antepenult. *atque ipſis inhæret*] debebant minore charactere fuiſſe expreſſa. Item illa, pag. 109. verſu antepenult. *In libero arbitrio, &c.* vſq; ad illud, *conſtituitur*. pag 110. verſ. 2.

11

BIBLIOTECA